

קצ נטע הלכות ערלה ורבעי הארץ
הלכה לט.

וכן הערלה מעלה את כלאי הכרם וכלאי הכרם את הערלה והערלה את הערלה כיצד מאתים סאה של ערלה שנפלו לארבעים אלף חולין ואחר כך נפל לכל מאתים סאה של ערלה הכל מותר שכיון שבטל האיסור שנפל תחלה נעשה הכל כחולין המותרין וי"א דערלה מעלה את נטע רבעי ודוקא שאין בו שוה פרוטה אבל שוה פרוטה אינו בטל כלל אם לא היה בירושלים דהויל דבר שיש לו מתירין דאפשר בפרוין.

פרי ציון

לחוך מאה האיסור ומתוך שאין אנו יודעין איזה מאה הוא יש לחוש לכל מאה ומאה מהן מספק ולפיכך קמ"ל ולא היישיגן להחמיר בכה"ג אלא מכיון שנתערב הכל בתחילה נתבטל האיסור מכל וכל והרי כל מאה ומאה יש בו מקצת מן האיסור שנתבטל ומסייע לסאה התרומה שנפלה בכל אחר מהן כדי להעלותה וזה נכלל במה שאמר והערלה את התרומה וכן הכלאי הכרם את התרומה ועיין בפני משה שמפרש כוונת המשנה בהכי ע"ש ואח"כ ראיתי במראה הפנים שמתרץ ומציל דברי רבינו מהשגת הראב"ד כמ"ש ע"ש. ובירושלמי איתא: ניחא תרומה מעלה את הערלה שכן טהורה מעלה את הטמאה ערלה מעלה את התרומה כלום טמאה מעלה את הטהורה לא אצל הזרים שמא אצל הכהנים והתנינן הערלה מעלה את הכלאים והכלאים את הערלה והערלה את הערלה שנייא היא תמן בין אצל הזרים בין אצל הכהנים עכ"ל. ר"ל הא דערלה מעלה את התרומה היינו לזרים ולכהנים א"צ להעלות ולזרים כיון דאסורים בתרומה הו"ל איסור מעלה את האיסור ודמי לערלה מעלה את כלאי הכרם כו' ותרומה מעלה את הערלה להתיר לכהנים ובזמן הזה אינו מתיר לא לכהן ולא לישראל אם התרומה נפל בצ"ט כמיש לעיל.

לט) **וכן הערלה** כו' איתא (שם מ"ג): הערלה מעלה את הכלאים והכלאים את הערלה והערלה את הערלה כיצד סאה ערלה שנפלה למאתים ואחר כך נפלה סאה ועוד ערלה או סאה ועוד של כלאי הכרם זו היא שהערלה מעלה את הכלאים והכלאים את הערלה והערלה את הערלה עכ"ל. וכתב רבינו בפירושו: כשנפלה סאה ערלה בד' חולין והיה הכל ר' וא' ואח"כ נפל באלו המאתים וא' סאה ועוד של כלאי הכרם עד שיהיה יחוס הסאה ועוד של כלאי הכרם מן המאתים וא' חלק מר' וזה כשיהיו כלאי הכרם סאה וחלק ממאתים חלקים מסאה או יהיו כלאי הכרם עולים בא' ומאתים לפי שאנו נחשב הסאה של ערלה ויהיו כלאי הכרם חלק מן המאתים סאה חולין וסאה של ערלה ואלו לא היינו חושבים סאה של ערלה היתה סאה ועוד של כלאי הכרם חלק מקצ"ט ממאתים סאה של חולין וזה ענין אמרם בירושלמי אין כאן מאתים אלא קצ"ט ענינו כי לולי הסאה של ערלה שחשבנו אותה ואמרנו

פרי הלכות ערלה ורבעי ציון קצא

ואמרנו שהיא מעלה לכלאי הכרם לא היה אפשר שתעלה סאה ועוד של כלאי הכרם במאתים של חולין לפי שמה שיחלק ממנו הוא חלק מקצ"ט ואנו צריכים חלק ממאתים וכשנחשוב אותה הסאה של ערלה יהיה עולה סאה ועוד של כלאי הכרם ועל זה הדרך בעצמו יהיו כלאי הכרם מעלים את הערלה והערלה את הערלה כמו שבארנו בהלכה שלפני זאת עכ"ל. מ"ש רבינו וזה ענין אמרם בירושלמי כו' כוונתו להא דאיתא בירושלמי (שם): סאה ערלה שנפלה לתוך מאתים א"ר לעזר לית כאן לתוך מאתים אלא לתוך מאה ותשעים ותשעה עכ"ל. וזהו כמו שאמר לעזר על הרישא כמו דאיתא התם על הרישא רסאה תרומה שנפלה למאה א"ר לעזר לית כאן לתוך מאה אלא לתוך תשעים ותשעה עכ"ל. אך צריכין להבין מרוע דברי ר"א שאמר על מתני' סאה תרומה שנפלה למאה מפרש רבינו לעיל כפשוטו רסאה ערלה נפל לתוך תשעים ותשעה סאין חולין. וכאן מפרש רבינו דברי ר"א באופן אחר. ולאו קצ"ט לכר היה אלא באמת היתה מאתים סאה תמימים אלא ענינו כי לולי הסאה של ערלה ושהיא מעלה לכלאי הכרם לא היה אפשר שתעלה סאה ועוד של כלאי הכרם במאתים של חולין ולא רצה לפרש דלא היה אלא קצ"ט סאה לכר דאיכ' תיקשי קושי' הר"ש שכתב ונראה שיש שם טעות סופר דא"כ כבר נאסר הכל מחמת הערלה ואין לומר רסכר כו' יהושע ראמר בפ"ד רתרומות (מ"ז) רתרומה עולה בק' ועוד דה"ה ערלה במאתים ועוד דהא מתני' ג' מאתים קתני ולא קתני מאתים ועוד וברישא גבי תרומה מעלה את הערלה קתני ג' קבים בק'. ועוד דהא קתני הכא ואח"כ נפלה סאה ועוד ערלה או סאה ועוד כלאים משמע לפי שנפלה תחלה סאה של ערלה עם ר' של חולין צ"ל ואח"כ נפל סאה ועוד כדי לבטל מה שנפל אחר כן ע"י צירוף עכ"ל. רבינו ס"ל דאצ"ל שיש שם טעות סופר אלא מפרש כג"ל. ותמוהים לי דברי הרא"ש בפירושו שהביא כל דברי רבינו שכתב בשתי הלכות הללו בפט"ז ממאכלות האסורות וסדרתי בפנים כאן ומסיים: והללו דברים פשוטים הם אלא שהירושלמי אינו מסכים לפירוש זה דקאמר ר"א אהך מתני' לא לתוך ר' אלא לתוך קצ"ט אלמא אעיפ' שלא נתבטל האיסור מעלה ועוד תימה דעל רישא התרומה מעלה את הערלה פ' כמו שאמר ר"א בירושלמי לא לתוך ק' אלא לתוך צ"ט ובסיפא לא חש לדברי ר"א ופ' על דרך אחרת עכ"ל. הא רבינו מביא דברי ר"א גם על הסיפא אלא שהוא מפרש כוונת ר"א בענין אחר. ולפי מה שסובר הרא"ש דכוונת ר"א דגם בסיפא מיידי במאתים חסר אחת בעינן לומר רס"ל דמתני' ס"ל כו' אליעזר דאיסורין אין מצטרפין לאסור הילכך אעפ"י שלא נתבטל איסור ערלה בנפילה ראשונה מפני שלא היה מאתים מתבטל בנפילה שניה שמצטרף השני איסורים ומבטלים ומעלים זאי' בצירוף החולין וכן כתב בפי' מהריב"מ' וז"ל: כיצד סאה ערלה שנפלה למאתים חולין א"ר אלעזר לית כאן לתוך ר' אלא לתוך קצ"ט סאין ועם סאה דערלה נעשו ר' ונפלה סאה ועוד כלאי הכרם עולות שתיהן הרי הערלה מצטרפת עם החולין ונעשין ר' ועוד דעולין כלאים עכ"ל להרא"ש ומהריב"מ' צ' צריכין להבין למה הצריך ר"א לשנות מהכוונה הפשוטה של דברי התנא שאמר מאתים והוא בא לגרוע א' בשלמא ברישא התרומה מעלה את הערלה אתי שפיר הא דאמר ר"א רמא אינו אלא צ"ט משום דאי' לומר מאה ממש דא"כ ל"ל נפילת סאה תרומה הא בלא"ה נמי אם נפלה חצי סאה ערלה בטל במאתים דהא איכא מאה סאה חולין משאיכ' בסיפא אפילו אם נימא רמאתים ממש נמי בעינן הסאה ערלה שנפל כדי לבטל הסאה ועוד של כלאי הכרם הילכך נחוץ לפרש כוונת ר"א כמו שמפרש רבינו והאי ועוד הוא אחר ממאתים מן

הסאה

הסאה ערלה שנפלה בתחלה אם לא נאמר כמ"ש הר"ש דטעות סופר הוא, והר"ב שכתב: שנפלה לאו למאתים רוקא דאלו מאתים ממש לא בעי צידוף, וכשנפלה סאה ערלה לתוך קצ"ט של היתר נאסרו וכשחזר ונפל שם סאה ועוד של כלאים, מצטרפים עם הקצ"ט לבטל הערלה וכן הערלה מצטרפת עם הקצ"ט לבטל סאה ועוד של כלאי הכרם עכ"ל היינו משום דסובר רד"י יהושע רס"ל לענין תרומה לא בעינן אלא מאה ועוד ה"ה בערלה וכלאי הכרם אית ליה דערלה בטלה במאתים ועוד כמו בתרומה מאה ועוד הילכך סאה של כלאים בטלה בקצ"ט ומשהו והוא עוד בטל בסאה חסר משהו כמ"ש הר"ב שם וס"ל ריותר נראה לפרש שהמעלה זא"ז הוא בענין אחד ובעירוב אחד ולא כרבינו שמפרש שההעלות הן בשני ערובים ואיכא למימר דמהריב"מ צ והרא"ש נמי ס"ל כהר"ב דלר"י יהושע תרומה וערלה וכלאים ועוד מספיק ולא כהר"ש דמחלק ביניהם וגם צריכין לומר דאתיא כר"א רס"ל ראינן מצטרפין לאסור, ולפי"ז לא תיקשי ע"ז ממתני' פ"ה דתרומות מ"ח דתרומה סאה שנפלה למאה ולא הספיק להגביהה ער שנפלה אחרת ה"ז אסורה ור"ש מתיר אלמא דת"ק ס"ל אע"פ שנתבטלה בשיעורה חוורת ומיעורה ושם פי"ה הר"ב ראפי' נודע בינתים שנפלה הראשונה ונתבטלה איסור איכא למימר דחתם ס"ל לת"ק כת"ק רפ"ב מערלה מ"א דמצטרפין לאסור וכאן אליבא דר"א הוא דס"ל אין מצטרפין לאסור, והר"ש מחלק בין איסור ערלה וכרומה לאיסור תרומה דצריך להרים וכל כמה רלא הורמה הויא כאלו לא נתבטלה ע"ש והרא"ש בפרק גיר הנשה רחה זה דעיקר הרמה אינו אלא משום גזל השבט אבל האיסור כבר נתבטל ע"ש, והרמב"ן לע"ז מחלק דרוקא בתרומה אמרינן דחזור וניעור משום שנתערבו שני סאין במאה רליכא ששים לבטל וכנגדו במין בשאינו מינו היב טעמא, משא"כ בערלה אפילו נתערבו שני סאין במאתים אכתי איכא טפי מששים ואינו חוזר וניעור ע"ש, ועיין בפ"ח ל"ד סי' צ"ט, ובמלאכת שלמה בפ"ב דערלה מ"ג כתב בשם הר"ש שיריליו ז"ל דה"ג הערלה מעלה את הכלאים והכלאים את הערלה והערלה את הערלה כיצר סאה ערלה שנפלה לק"ק ואח"כ נפלה סאה ועוד ערלה וסאה ועוד של כלאי הכרם זו היא שאמרו הערלה מעלה את הכלאים והכלאים את הערלה והערלה את הערלה וה"פ דמאתים חסר אחר קאמר דאילו מאתים ממש לא בעינן צדוף דכלאים להעלות הערלה כלל אבל בקצ"ט מיתבצא מתני' דהא כשנפלה סאה ערלה לתוך קצ"ט סאה נאסרו וכשחזר ונפל שם סאה ועוד כ"ש דנאסרו משום ערלה וכשנפלה סאה ועוד של כלאי הכרם מתיר כולן דהא סאה של כלאי הכרם לגבי ערלה לא מצטרף ואדרבה מצטרף עם קצ"ט דחולין לבטלה הרי שבטלו הכלאים סאה ערלה ראשונה הרי שהכלאים העלו הערלה והערלה לא הניחה מקוט לאסור לכלאים דנצטרפה עם החולין ויש מאתים כנגדם הרי שהערלה העלה את הכלאים והערלה את הערלה שהרי כשבאו לחתום קצ"ט דחולין וסאה דכלאים על סאה ועוד דערלה השניה אין בהן שיעור נגד הועוד וצריך סאה ערלה הראשונה שהיא בטלה לסייען דהא אין כאן אלא מאתים נגד סאה ערלה שנייה אלא שאנו מצטרפין גם הסאה הראשונה לבטל הועוד הרי דערלה עצמה צריכה שתתא מבטלת לערלה וכן הועוד של כלאים צריכין להסתייע מבטול סאה ערלה שנייה נגדו ע"ש הוא ס"ל כהר"ב כל המעלים זה את זה דמתני' הוא בענין אחד ובעירוב אחד והוא מוסיף עליו שגם הא דערלה מעלה את הערלה היה בעירוב אחר עם הערלה והכלאים, והר"ב ס"ל דערלה וערלה רהו"ל איסור של שם אחר א"א שיהיה מבטל קצתו לקצתו ולהצטרף עם החולין כדנבאר לקמן וכ"ז לאו אליבא דדינא הוא דהא לדירהו

פרי הלכות ערלה ורבעי ציון קצנ

לדירהו א"א אלא אליבא דר"א ואין הלכה כר"א, ולדינא אין לנו אלא מ"ש רבינו בפירושו ולהלכה כאן.

והערלה כו' כאן מבואר דרבינו ס"ל דהא דאמר התנא במתני': והערלה את הערלה היינו ערלה ממש. והר"ב כתב: והערלה את הערלה צריך לומר דאחד מהם נטע רבעי שהם שני שמות דאי אפשר לאיסור של שם אחד שיהיה מבטל קצתו לקצתו וקרי תנא לנטע רבעי ערלה, שמן הערלה הוא בא ועיין לעיל הלכה כ"ג ולהכי קתני הערלה את הערלה ולא הכלאים את הכלאים, שאין בכלאים שני שמות כמו שיש בערלה עכ"ל וכתב המלאכת שלמה בשם החכם ה"ר סולימן אותנא ז"ל תימא דנטע רבעי דינו כמעשר שני ואין דינו בא' ומאתים כמו הערלה ודינו לענין ביטול כדון מעשר שני ששנינו בפ"ב דבכורים שאוסר בכל שהוא בירושלים וחוץ לירושלים בטל ברובו ע"ש. הנה פירוש הר"ב דערלה היינו נטע רבעי לא הוא הראשון בזה אלא הרא"ש בפירושו כבר הוא מפרש הכי וז"ל: ונראה לפרש דהא דקתני הערלה מעלה את הערלה חד מנייהו הוי רבעי כי היא דפסחים פ' אלו עוברין ובפ"ק דקידושין קאמר וה"ה לערלה בשתים ומקשה דבערלה נמי איכא ג' כמו בכלאי הכרם ואין היתר לאיסורו דהפרי שנאסר אין לו היתר לעולם והאילן שמתר לאחר ג' לא נאסר מעולם ותירץ ר"ת משום דה"ק בשתים דאיכא ערלה דלא שייך ביה אלא תרתי כגון בשנה הרביעית דיש היתר לאיסורו ע"י פדיון או ע"י הבאה לירושלים אלמא קרי לרבעי ערלה וכיון דתרי שמות נינהו רבעי וערלה מעלין זא"ז כמו ערלה וכלאי הכרם ומיירי ברבעי שאין לו מתירין כמו מע"ש בפ' הזוהב שאין בו שוה פרוטה וניחא נמי השתא דקתני הערלה מעלה את הערלה ולא קתני הכלאים מעלין את הכלאים עכ"ל. הוא מפרש דערלה היינו רבעי והוא מתירץ דלא תיקשי דאוסר אפילו באלף משום דהו"ל דבר שיש לו מתירין משום דמיירי בשאינו שוה פרוטה דאינו יכול לפדות ומשמע דכל עיקר הוכחתו דערלה דכאן היינו רבעי משום דלא אמר אלא ערלה מעלה את הערלה ולא קתני הכלאים מעלין את הכלאים ולא משום מ"ש הר"ב דאי אפשר לאיסור של שם אחד שיהיה מבטל קצתו לקצתו דהא אפילו ערלה וכלאים דשני שמות נינהו תנן לעיל דמצטרפין לאסור וכאן מצטרפין להיתר והיינו משום דהתם מיירי שנפלו בבת אחת והכא מיירי שנפלו בזה אחר זה הילכך מעלין זא"ז כדכתבתי לעיל והבאתי את הירושלמי שמפרש הכי וכוה אחד זה גם ערלה את ערלה מבטלין, וכמיש הר' סולימאן במלאכת שלמה ע"ש וכן אפשר לומר דמיירי בנטע רבעי בירושלים שאין לו פדיון או כגון שלא הגיע לעונת המעשרות דאין לו פדיון כדאיתא בתיכ"פ קדושים דדוחק גדול לומר על סאה ועוד של רבעי שלא יהא בו שוה פרוטה כמיש המראה פנים ע"ש, ועיין מ"ש בספרי עשר תעשר הלכה רבי' עמוד תרלי"ח ע"ש. והשער המלך בפס"ו ממא"א היד כתב לתרץ מה שמקשים על הרי"ב וכתב דמשכחת לה נטע רבעי שיש לו ביטול כגון בנטע רבעי שהלכו בעליו למדינת הים דאין אדם יכול לחלל נטע רבעי ומעשר ב' של חבירו כמיש התוס' במרובה (סח:) דיה הצנועים ועוד משכחת לה בנטע רבעי אחד הביעור דאסור בהנאה ואין לו פדיון ע"ש ולהרי"ב שכתב בפ"ב דבכורים דדוקא מעשר שני שנתערב בירושלים הוא דאסור בכל שהוא אבל אם נתערב חוץ לירושלים יש לו ביטול כיון שאינו יכול לאוכלו שם ואעיג דמצי להעלותו כיון דיש לו טורה לעלותו לא חשיב דשיל"מ ואעיג דמע"ש חוץ לירושלים יש לו פדיון אפ"ה סיל להר"ב דכיון דאין מצוה בפדייתו לא חשיב דשיל"מ ואיכ' משכחת לה שפיר

נטע

נטע רבעי שיש לו ביטול כשנתערב חוץ לירושלים דומיא דמע"ש ע"ש. לפי דבריו בזמן הזה שאין נאכלין גם בירושלים אין חילוק בין בירושלים בין חוץ לירושלים דלא הוי דבר שיש לו מתירין ובטלין במאתים. אך לפיז תיקשי מאי פריך הגמר' בימ (ג.): ואם איתא דחוקיה ה"ל דבר שיש לו מתירין כו' הא אפילו איתא לדחוקיה נמי לא הוי דשילימ' דהא אינו מצוה בפדיה וכמ"ש התוס' (שם) בד"ה הו"ל דבר שיש לו מתירין לענין תרומה ע"ש ולפמ"ש התא"ש בפ"ב דבכורים דבנטמא דא"ל תקנה אלא פדיה מקרי יש לו מתירין ע"ש איכא למימר כיון דהתם מיירי בנטמא כמיש רשיי בד"ה ועולין בא' וק' ע"ש. איכא אין לו תקנה כי אם ע"י פדיון וכיון דלפדיה קיימא הו"ל דבר שיש לו מתירין אליבא דכ"ע ושפיר פריך הגמר' ואם איתא והילכך בזמן הזה דליכא טהרה ואפילו דלא הוכשר ואינו מקבל טומאה הא עכ"פ לאכילה אינה ראויה בזמן הזה דליכא מובח וכולם בין מע"ש ובין נ"ר לפדיון קיימא הילכך הו"ל דבר שיש לו מתירין ולא משכחת לה אלא באין בו שוה פרוטה כמ"ש הרא"ש או לאחר זמן הביעור או הלכו בעליו למדינת הים כמ"ש השער המלך ועיד אם נטע רבעי לאחר זמן הביעור אסור בהנאה כבר כתבתי מזה בספרי השקפה לברכה במקור ששה עשר עמוד ק"ב להוכיח מדברי התוס' ר"ה (ד.) ד"ה מעשרות שאין נאסרין ע"ש. אולם הא גופיה דנ"ר אסור במאתים ואחד מנלן. ונראה דזה תליא אם נימא דנ"ר אסור בהנאה או רק באכילה דלעיל בהלכה ל"ב הבאתי דברי הירושלמי שאמר טעמא דערלה עולה במאתים ואחד לפי שכפל הכתוב אסורה אלא באכילה וכאן אסור גם בהנאה לפיכך כפלו חכמים איסורו דתרומה אינה אסורה אלא באכילה וכאן אסור בהנאה איך אפשר דשיעור עלייתו גם שיעור עלייתו ואם איתא דנ"ר אינה אסורה בהנאה איך אפשר דשיעור עלייתו מאתים ואחד וכיון שדעת רבינו דנ"ר אינו אסור בהנאה כמ"ש לעיל בהלכה ו' ע"ש, הילכך מוכרח לפרש והערלה את הערלה ערלה ממש וה"ה כלאי הכרם את כלאי הכרם כמיש רבינו כאן ולא כהר"ש והרי"ב דס"ל דתגא נקיט והערלה את הערלה דוקא ולא כלאי הכרם את כלאי הכרם ומיירי בזה אחר זה והיה ידיעה בנתים.

נמע הלכות ערלה ורבעי הארץ קצה הלכה מ.

בגד שצבעו בקליפי ערלה ישרף. נתערב באחרים יעלה
באחד ומאתים, וכן תבשיל שבישלו בקליפי ערלה ופת שאפאה
בקליפי ערלה או בכלאי הכרם ישרף התבשיל והפת שהרי
הנייתו ניכרת נתערפו באחרים יעלו באחד ומאתים.

פרי ציון

מ) בגד כו' איתא בפ"ג דערלה מ"א: בגד שצבעו בקליפי ערלה ידלק נתערב באחרים
כולם ידלקו דברי ר"מ וחכ"א יעלה באחד ומאתים עכ"ל, וכתב רבינו
כפירושו: כבר בארנו כי הערלה אסורה בהנאה ואסור לצבוע בה ולא לעשות בה
דבר אחר: ויעלה באחד ומאתים ענינו שיערבו אותו הבגד במאתים ויהיה הכל מותר
כמו שבארנו בפרק שלפני זה והלכה כחכמים עכ"ל. מלשון רבינו משמע דמותר לערב
הבגד במאתים אפילו לכתחלה מדכתב: שיערבו אותו הבגד במאתים משמע שומת
לערב לכתחילה וקי"ל אין מבטלין איסור לכתחילה, וכאן כתב נתערב באחרים דמשמע
דיעבד דוקא, אח"כ ראיתי להחיות"ט שהעיד על דברי רבינו בזה וכתב עליו: ולא
לכתחילה קאמר דאין מבטלין איסור לכתחלה אלא אם נתערבו וכן לשונו בפט"ו מה'
מאכלות אסורות נתערב באחרים ועלה במאתים ואחד עכ"ל, ועיין בהרדב"ו (שם) ועיין
מ"ש לקמן, ומ"ש כאן דבגד שצבעו בקליפי ערלה ישרף לאו משום מצות שריפה אלא
משום שאסור בהנאה כמ"ש רבינו בפירושו וכ"כ הר"ב ע"ש הטעם דידלק דערלה אסורה
בהנאה ועיין לעיל הלכה כ"ג מ"ש בשם החתם סופר אם שריפת ערלה היא מצוה בפ"ע
ועיין לקמן בעוה"ת"ש מ"ש בזה. וקליפי ערלה היינו כגון קליפי אגוזים ורמונים דגם
הקליפים אסורים בהנאה כדדרשינן בברכות (לו:) את פרי את הספל לפריו, ואסור
בהנאה כואיתא בקידושין (נו:) וילפינן מדכתיב וערתם ערלתו שלא יהנה ולא יצבע
ולא ידליק בו את הנר ע"ש, ועיין בפסחים (כב:) ואיתא בירושלמי: וערתם ערלתו
את פריו אית תני תניא בסמוך לפריו אית תני תניא בעורל את פריו (פ' שומר לפרי
וסותם אותו בחוק) מ"ד בסמוך לפריו קליפין גרעינין במשמע (פ' שאף בסמוך לפריו
אסור משום ערלה אף שאינו פרי וא"צ שיהא מסבב את הפרי) ומ"ד בעורל לפריו
(פ' שאינו אסור אלא המסבב את הפרי) קליפין במשמע ולא גרעינין (וגרעינין מניין
שיהא אסור) הוי סופה מימר את פריו הסמוך לפריו (פ' דהאי תנא נמי סבר שאף
הסמוך לפריו אסור משום ערלה דמערלתו תרתי משמע) אית דבעי נשמיענה מן הדא
וערתם ערלתו את פריו בעורל את פריו ופרי עורלו עכ"ל (עיין בשנות אליהו) הכי
הוא דריש דבר שהוא עורל את פריו וזו היא הקליפה ופריו עורלו ומכסהו וזהו
הגרעין ומדכתיב ערלתו את פריו ולא כתיב את פרי ערלתו הוא דדריש הכי דמשמע
דערלתו אתרוייהו קאי, מכל זה מבואר דבגד שצבע בערלה מה"ת ידלק ואפי' מקליפי
רמונים ואגוזים, ואע"ג דקי"ל אין סופגין על הערלה אלא על היוצא מויתים וענבים
בלבד ולפי"ז מותר לצבוע מה"ת בקליפי ערלה היינו דוקא מפרי דערלה דגרמינן פרי
פרי מבכורים למעט משקה דידהו משאיכ בקליפין ובגרעינין דילפינן מערתם ערלתו
אפילו

אפילו ביוצא מהן אסור מה"ת ולפמ"ש התוס' ב"ק (ק"א.) ד"ה ולא יצבע תליא כהב' תירווצים וז"ל: ותימה לרבי יהושע דגמד בערלה פרי מפרי מככורים בפרק העור והרוטב (קכ:) וסבר ראין סופגין את הארבעים על הערלה אלא על היוצא מן הזיתים ומן הענבים אבל היוצא משאר פירות מותר היאך יאסור לצבוע במשקיהן מן התורה וכיש במים שנישורו בהם הקליפים וי"ל דלא איצטרך קרא אלא שלא יצבע בזיתים וענבים וביוצא מהן או בממשות של עפרורית הקליפין הנטחנין ומיהו לא יצבע דקתני בברייתא מיירי שפיר בכל עניני צביעה דערלה ומשקיהן בכל ענין ומרובנן ומיהו קרא לא אתיא אלא כדפרישית א"נ י"ל דפרי דערלה דוקא גמד פרי מפרי דככורים ולהכי אימעוט משקה דירדהו אבל שומר לפרי דאתרבו מאת פריו את הטפל לפריו לא אמעיט משקה דירדהו וליכא למעוטי מפרי דביכורים דביכורים ליתנהו בשומר לפרי כלל עכ"ל, ועיין לעיל הלכה ו' מ"ש בזה, וממ"ש רבינו כאן טעם דלא יצבע משום דאסור בהנאה מבואר דס"ל כרש"י בקידושין (שם) שמפרש דמה שאמרה הברייתא שלא יהנה ממנו ולא יצבע בו היינו הך כיון שלא יהנה ממנו לא יצבע בו שכתב רש"י בריה מניין שלא יהנה ממנו כגון שלא יצטבע בו בפרי כו' ע"ש. משא"כ התוס' שם דלא יהנה לחוד ולא יצבע בו לחוד שכתבו: אע"ג דאמרין לא יהנה איצטרך לאשמעינן שלא יצבע כו' ועיין בתוס' פסחים (ככ:) ד"ה מנין שלא יצבע ע"ש, ועיין מיש לעיל בהלכה ו' ע"ש, ואין לומר דפליגי אם חזותא מילתא היא או לא ותוס' ס"ל דחזותא לאו מילתא כמ"ש להתוס' בפסחים ובקידושין שם דאיצטרך לאשמעינן שלא יצבע דס"ד רשרי משום דחזותא לאו מילתא הילכך לא הוה ידעינן דאסור שיצטבע בו אי לא היה אומר אלא שלא יהנה דהו"א כיון דחזותא לאו מילתא לא הוי הנאה ואינו אסור ע"ש, ורבינו ורש"י ס"ל דחזותא מילתא הילכך עיקר האיסור דלא יהנה וממילא אסור גם צביעה והילכך כתב כאן טעמא דלא יצבע משום דאסור בהנאה. אולם מהסוגיא דב"ק (ק"א.) מפורש אמרו דאיסור דלא יצבע לאו בכלל הנאה הוא אלא משום רגלי קרא דאיבעיא להו יש שבח סמנים על גבי הצמר או אין וכו' ומוקמינן בעיין כגון רגל צמר וסמנים רחד וצבעיה לההוא צמר בהנך סמנים וקא מהדר ליה לההוא צמר יש שבח סמנים על גבי צמר וקא מהדר סמנים או דלמא אין שבח סמנים על גבי הצמר וצמר מהדר ליה סמנים לא מהדר ליה, ואמרין התם, ת"ש בגר שצבעו בקליפי ערלה ידלק ש"מ חזותא מילתא היא ורחינן אמר רבא הנאה הנראית לעינים אסרה תורה כדתניא ערלים לא יאכל אין אלא איסור אכילה מנין שלא יהנה בו ולא יצבע בו ולא ידליק בו את הנר ת"ל וערלתם ערלתו את פריו ערלים לרבות את כולן ע"ש, אלמא טעמא רגלי קרא רלא יצבע אבל אי לאו קרא הוא רשרי משום דלית הנאה וחזותא לאו מילתא היא לענין גזול ונגזל וה"ה לענין ערלה אם לאו רגלי קרא, ואולי ס"ל לרבינו ורש"י דמסקנת הגמד' דהתם דהטעם דאסור צביעה בקליפי ערלה משום חזותא מילתא היא ולא משום דגלי קרא דאיתא התם אחד דשני רבא שאני ערלה רכתיב קראי ומחתם לא ילפינן. רמי רבא: תנן בגר שצבעו בקליפי ערלה ידלק אלמא חזותא מילתא היא ורמינהו דביעית דם שנבלעה בבית הבית טמא ואמרי לה הבית טהור ולא פליגי הא בכלים דהוו מעיקרא הא בכלים דאתו לבסוף נבלעת בכסות אם מתכבסת הכסות ויוצא ממנה דביעית טמא ואם לאו טהור (אע"ג דחזותא דרביעית איכא שהרם שנשאר בבגד שאי אפשר לסוחטו נראה לנו בבגד אלמא חזותא לאו מילתא היא) אמר רב הנא מקולי רביעית שנו כאן ברם תבוסה דרבנן עמיל וכתבו התוס' בריה רבא רמי:

תימא

תימא דהא רבא שני לעיל שאני ערלה דכתיב קראי ומהתם לא ילפינן וא"כ מאי פריך מערלה אטומאה ונראה כספרים דגר' לעיל רבה ואי גרס רבא יש לומר דיהוי הוא עכ"ל לפייו איכא למימר דרבינו גריס דבא ולא היה אלא דיהוי בעלמא והאי בעיא איפשטא דחזותא מילתא היא. והרייף והרא"ש כתבו דלא איפשטא. הרי בזה איכא פלוגתא ותליא בגירסא אם גורסין רבא או דבה. וכן ראיתי בתשובת הר"ן סי' ע' שכתב ג"כ דאיכא מחלוקת בזה אם אפשטא הבעייתא דבעו לגבי גוול ונגול ותליא בהגירסא אם גרסין לעיל רבה או רבא ורבא דפריך ממתני' דבגד שצבעו כו' ס"ל ודאי דבגד שצבעו בקליפי ערלה ידלק לא מדרשא דערלים אתו אלא מדינא דאיסור הנאה דחזותא מילתא ע"ש. ובנוכחים (ע"ט): אמר רבא אמרו רבנן כו' ואמור רבנן בחזותא כו' ע"ש. אך אם נימא דרבינו ס"ל דהאי בעיא איפשטא איך כתב בפ"ג מה' גזילה הלכה י': מי שהיה לו צמר וסמנין שרויין ובא אחר וצבע הצמר בסמנין שלא מדעת חברו משלם לו דמי מה שהפסיד בצמר ואינו מחשב לו שבה סמנין שעל גבי הצמר ואם תפס הגיוק דמי מה שחסרו מן הסמנין אין מוציאין מידו. וכתב המגיד משנה בעי דלא איפשטא ע"ש. הרי ס"ל לרבינו דהבעי לא איפשטא וטעמא דגבי ערלה לא יצבע אינו אלא מטעם דרשא דערלים ולמה כתב כאן טעמא דלא יצבע משום דאסור בהנאה. ועיין בפ"ח י"ד סי' ק"ב ס"ק ה' ובנודע ביהודה מהדורא תנינא או"ח סי' ג' מ"ש בזה. ואיכא למימר דרבינו מפרש דמה שרבא דחה הרא"י, מבגד שצבע כו' לענין אי חזותא מילתא בעלמא משום דהתם שאני דהנאה הנראה לעינים אסרה תורה פ"י משום דערלה אסור בהנאה הילכך אסור אפילו צביעה משום דעכ"פ נהנה הוא מערלה וערלה אסור בהנאה מלא יאכל וה"ה צביעה וכדומה דבכלל הנאה הוא ובתורה לא כתוב לא צביעה ולא הדלקה אלא דאסורין משום דבכלל איסור הנאה הוא ואע"ג דחזותא לאו מילתא מידי הנאה לא יצא משא"כ לענין השבה בגוול ונגול אם חזותא לאו מילתא לא הוי השבה וחייב לשלם בעד הצבע. והילכך רבינו השמיט בפ"י ממ"א להביא דברי הברייתא בפרוטרוט לפרש דלא ידלק ולא יצבע משום דהכל בכלל איסור הנאה הוא הילכך לא כתב רבינו אלא איסור אכילה והנאה מלא יאכל ולא הזכיר איסור צביעה והדלקה מפורש.

ואיכא למימר דס"ל לרבינו דזה תליא בפלוגתא דרבי וחכמים בפסחים (כו): אם אמרינן יש שבה עצים בפת או לא והברייתא (שם כב): ודרשינן מדרבתיב תלתא זימני ערלים חד להנאה גרידא חד לצביעה וחד להדלקת הנד ע"ש. ומשמע דאפילו להדלקת הנד איצטריך קרא אע"ג דהשמן בעין כשדולק בנר ואי לאו קרא הויה דהנאה כה"ג לאו מילתא היא ומשמע דעצים להסקה שרי דלאו מילתא היא משום דאין שבה עצים בפת א"כ לרבי דס"ל יש שבה עצים בפת איכ שמן להדלקה לא צריכין קרא דאפילו עצים להסקה אסור משום יש שבה עצים בפת הוי כבעין כ"ש שמן להדלקה הויה בעין ממש דאסור משום איסור הנאה וה"ה צבע שצובעין בו בגד דהשבה ניכר בהבגד יותר ממה שניכר שבה עצים בפת איכ כל הני תלתא ערלים בעינן לדרשא אחריתי כדאשכחן בירושלמי עיין בפנ"י בפסחים בסוגיא דשבה עצים בפת (שם) איכ רבינו דפסק כרבי דיש שבה עצים בפת איכ שמן צריך לכל התלתא דרשות הילכך השמיט אותם ולא הביא רק הדרשא דלא יאכל לענין איסור הנאה וממילא ידעינן איסור צביעה והדלקה. אך לפיזו צריכין לומר דהא דאמרינן יש שבה עצים בפת כשיש אבוקה כנגדו דאסור מהית ולא כר"י שכתב בפסחים (ע"ה). בתד"ה וגרסו ע"ש. ועיין מ"ש לעיל הלכה

לצח פרי הלכות ערלה ורבעי ציון

הלכה ו' וכן נהג הסמ"ג במצות לאוין קמ"ז שלא הביא איסור צביעה והדלקה בפרט אלא בכלל איסור הנאה ע"ש, ואיתא בירושלמי פ"ג מערלה היא: צבעו בקליפי אגוז של ערלה וחזר וצבעו בקליפי רימון של חולין ייבא כהדא עגולי רבלה כו' תמן מין במינו ברם הכא מין בשאינו מינו צבעו בקליפי אגוז של ערלה וחזר וצבעו בקליפי חולין מין אחד ייבא כהדא ר"י אומר תאנים שחורות מעלות כו' ע"ש, צריכין להבין מאי מבעיא ליה הא עיקר האיסור מהצבע הוא מה שנהנה מהמראה והחזותא ואם צבע אח"כ על הצבע צבע אחר והצבע האסור לא נראה ואינו נהנה כלל איזה איסור נשאר על הבגד, ואיכא למימר דכיון שצבע פעם ונאסר אע"ג דאח"כ קלקל להצבע ואינו נהנה אין הבגד הותר כיון שכבר הבגד נתחייב שידלק איננו יוצא מחיוב הרלקה עד כל זמן שהבגד קיים כמו שמצינו שם בירושלמי וז"ל: צבעו וחזר וצבעו והקדיח נאמר אם היה צריכה לצביעה הראשונה אסור ואם לאו מותר עכ"ל, אך לפי"ז תקשה מאי מבעיא אם הצביעה השניה מבטל להראשונה הא תכף שצבע נתחייב הבגד שריפה וכ"ז שאין מקיימין לשרוף אינו מקיים חיובו ומצותו לשרוף את הבגד איכא למימר דכיון דנתבטל הצבע האסור הו"ל כמו שהעביר הצבע ע"י צפון כדאשכחן בגמרא רב"ק (שם) וכמו שעבר הצבע לגמרי דמי, והא דאמרינן התם בירושלמי: אך כהדא עיגולי דבלה הגרולים מעלין את הקטנים כו' (וכמו דגבי עיגולי רבלה משערין אחד ומאה כדי להעלות התרומה האת גמי מועיל צביעה השניה כדי לבטל הצביעה הראשונה) תמן מין במינו ברם הכא מין בשאינו מינו, השי"ס דחי לה דלא דמיא דהתם מין במינו הוא מפיכך מעלין זה את זה אבל היכא מין בשאינו מינו הוא שזה של אגוז זה של רימון, צריכין להבין מאי פריך הא אדרבה מין במינו יותר חמור ממין בשאינו מינו דבמין במינו בתרומה בעינן לבטל מאה ואחד וערלה במאתים ובמין בשאינו מינו אינו אלא בששים, איכא למימר דלפעמים בשיעור כדי נותן טעם בעינן שיעור יותר גדול ממאה או ממאתים רהיינו אם נרגש טעם אפילו במאתים ואחד אינו בטל הילכך שפיר אמר הא תינח תמן דמירי במין במינו דאין מראה הצבע נראה אז בטל במאתים ואחד משאי"כ במין בשאינו מינו דהצבע נראה וניכר והו"ל כמו הטעם נרגש ואינו בטל אפילו במאתים ואחד ולשיטת רש"י והר"ש שכתבתי לעיל דכשיש ממשות האיסור בעין בתערובות אפילו במין בשאינו מינו נמי בעינן מאתים ואחד אי"כ אם נימא דחזותא מילתא הו"ל כמו דאיסור בעין וממשות איכא בתערובות וגם טעם נרגש דהיינו החזותא ניכר אינו מועיל אפילו מאתים ואחד, אך אין זה יתכן שיעבור מאתים ואחת פעמים עם שיעור צבע לצבוע כדי לבטל איסור ערלה והצבע הראשונה עוד יהיה ניכר ונראה, בשלמא להראב"ד דס"ל דלאיסור הנאה אי"כ מאתים ואחד לבטל הערלה אי"כ צבע בגד דאינו איסור אכילה אלא רק איסור הנאה ובטל ברוב במין במינו ובמין בשאינו מינו בנותן טעם וכאן כ"ז שנראה וניכר הצבע בהבגד אסור כה"ג בבגד צבוע מערלה לפי"ז מין באינו מינו יותר חמור ממין במינו אבל לרבינו דס"ל דגם לענין איסור הנאה בעינן מאתים ואחד איך הוא במציאות שמין באינו מינו יותר חמור ממין במינו, ועוד צריכין להבין למה בגד שצבע בערלה ידלק הא אפשר להעביר צבע חולין על הצבע של הערלה ולבטלו, איכא למימר דלכתחלה אסור לעשות כן משום אן מבטלין איסור לכתחלה והירושלמי מירי בצבע בשוגג או נימ בשביל אחרים לא בשביל הצבוע עיין לעיל הלכה ל"ה.

ולפי"ז

פרי הלכות ערלה ורבעי ציון הצמ

ולפי"ז מ"ש המשנה ראשונה טעם דאינו בטל הצבע במאתים בבגד עצמו ואע"ג דניכר האיסור אינו בטל היינו היכא שיכול להסיר והכא א"א להסיר כיון ריכול להסיר ע"י שיצבענו מלמעלה בצבע אחר מקרי יכול להסיר ע"ש. לענ"ד ע"י שיצבענו מלמעלה בצבע אחר לא נקרא הסרה אלא בטלה שבזה שיצבע מבטל האיסור ואין מבטלין איסור לכתחלה. ועיקר מ"ש הטעם דאינו בטל משום דמה שמיפה הבגד זהו כמו נותן טעם ואינו בטל זה נכון ע"ש. ולפי"ז איכא למימר דהא רמב"ע לא להירושלמי אם צבעו וחזר וצבעו היינו בכוונה לצביעה ולא לבטל באופן דאינו אסור משום מבטלין איסור לכתחלה ועיקר הביטול הוא במאתים בבגד עצמו לרש"י והר"ש רס"ל רהיבא דנתערב ממש של איסור אפילו במין בשאינו מינו בעינן מאתים ואם נימא דחזותא מילתא הצבע הויל איסור בעין וממש ואם לא בעינן מאתים הצבע בטל בבגד אפילו ברוב ובלכך שהצבע לא יראה ע"י מועיל הצבע על צבע כדי שלא יהא האיסור ניכר ומין צבע במין צבע אחר בסתם הצבע הראשון ניכר הילכך שפיר חילק הירושלמי בין מינו לשאינו מינו. והמ"ר הקשה למה לא שרינן הכא משום זוז"ג שמבשל הצבע באש של היתר ע"ש. וכן הקשה הלחם משנה בפס"ז מה"א ובתא"ש. ע"ש. לפימ"ש בתשובת הר"ן (שם) כי שרינן זוז"ג היינו כשאין שם גופו של איסור שאין האיסור אלא גורם אבל כל שנתערב שם גופו א"א להתירה מטעם זה וזה גורם ע"ש וכיון דהאיבעיא לא אפשיטא ושמא חזותא מילתא הו"ל כמו שנתערב שם גופו של איסור דבראורייתא ספק אסור שמא חזותא מילתם הילכך ליכא להתיר מטעם זוז"ג. ועיין מ"ש לעיל הלכה כ"ה והא דאמרינן ירלק ולא מהני קבורה בשלמא לרש"י שכתב בסוף תמורה טעמא דערלה בשריפה משום דבכלאי הכרם כתיב פן תקרש המלאה וגו' פן תוקר אש וערלה ילפינן מכלאים הילכך בעינן דוקא ירלק אבל לרבינו והר"ב שכתבו טעמא דירלק משום שאסור בהנאה למה ידלק ולא קבורה. איכא למימר דחיישינן שמא אתי איניש ואשכח לה וישתמש כמ"ש רש"י בסוף תמורה טעם על הא דאמרינן שם במתני' כל הגשרפין לא יוקברו ע"ש. והא דלא אמרינן כאן ימכר לעכו"ם חוץ מרמי איסור שבו הירושלמי פריך לה ומתוך תמן אין דרך בני אדם ליקח יין מן העכו"ם הילכך ליכא למיחש שמא יחזור וימכרנו לישראל אבל גבי בגד רך הוא ליקח אותו גם מן העכו"ם ולא ידע דהוא צבוע בקליפי ערלה. וגם הולכת הנאה לים המלח ליכא רק בע"ז תופסת דמיה ועיין לעיל הלכה ל"ב מ"ש בזה לפי דעת רבינו ע"ש ולפי הנ"ל אפשר לומר דמ"ש רבינו בפירושו: שיערבו אותו הבגד כו' דמשמע לכתחלה אע"ג דקי"ל אין מבטלין איסור לכתחלה הכא שאני רהא האיבעיא דחזותא מילתא לא איפשטא א"כ הו"ל ספיקא דאורייתא דלשיטת רבינו לחומרא אינו אלא מדרבנן ועוד הא כבר נתערב הצבע בהבגד והא כתב רבינו בפס"ו ממאכלות אסורות הכ"ג דבאיסור של דבריהם מבטלין האיסור לכתחלה ע"ש. והרדב"י כתב: ומשמע מרברי רבינו שאם נתערב באחד ומאתים יעלה ואם נתערב בפחות מזה אין מבטלין אותו לכתחלה והא וראי שאין תערובות זה מאיסורי תורה אלא מדרבנן וקי"ל מבטלין איסורין רבנן לכתחלה הילכך יעלו פירושו מעלין אותו באחד ומאתים וכ"כ בפירוש המשנה בהרי"א עכ"ל רב"י אינם ברורין מתחלה כותב שמדברי רבינו משמע שאם נתערב בפחות אין מבטלין אותו והא ודאי שאין תערובות זה מאיסורי תורה אלא מדרבנן וקי"ל מבטלין כו' משמע דנוטה להתיר להוסיף על השיעור עד שיהיה מאתים וא' אבל לכתחלה לערב בימים מתחלה אינו מתיר ומסיק דכ"כ בפירושו. המשנה משמע

דס"ל

דס"ל דמ"ש רבינו בפירושו ויעלה באחד ומאתים היינו להוסיף עד שיעלה באחד ומאתים, ובאמת להוסיף מאן דכר שמה וודאי ביאורו לא הולמתו ולשונו משמע דמתיר לבטל לבתחלה בתחלה וכמ"ש לעיל.

יעלה כו' ונראה שהשעור מאתים ואחד לא לפי הבגדים אלא לפי הצבע כגון שהיה מאתים ואחד בגדים כולם צבועים בצבע מראה א' ולכל בגד צבעו בשעור צבע א' ונתערבו כולם יחד הצבע מתבטל במאתים ואחד צבועים דאי היינו מבטלים הצבע בבגדים הו"ל מין בשאינו מינו ובטל ברוב וא"צ מאתים ואחד ואם נימא דמראה הצבע הו"ל כמו גותן טעם שנהנה מהמראה ובנותן טעם אפילו מין בשאינו מינו אוסר אפילו ביותר מששים א"כ אפילו מאתים וא' אינו מעלה והנאת המראה לא נתבטל אפי' אם יהיה מאתים וא' אלא ודאי לא דמי לנתינת טעם בתערובות רהתם הטעם נרגש בכל התערובות הילכך אוסר כ"ז שהטעם עור נרגש משא"כ כאן שאין הצבע האסור נרגש בכל בגדי התערובות אלא בבגד א' ולא בכל הבגדים הילכך אי הוה הביטול הצבע בהבגדים הו"ל מין בשאינו מינו ודי ברוב בשלמא לרש"י והר"ש דס"ל דהיכא ריש ממשות האיסור בתערובות אפילו מין בשאינו מינו בעינן מאתים ואחד, אפשר לומר דהצבע מתבטל בבגדים ולפימ"ש לעיל רעת רבינו דהיכא דליכא טעם בעינן מאתים ואחד אפילו במין בשאינו מינו אתי שפיר אבל לשאר הפוסקים דס"ל דלעולם מין בשאינו מינו בטל ברוב מאי איכא למימר אלא ודאי דהצבע בצבע מתבטל ולא הצבע בבגדים ור' מאיר דאמר כולם ידלקו ס"ל דהצבע לבד דרכו למנות ולא כמ"ש הר"ב דס"ל לר"מ דהבגד שצבעו דרכו לימנות, והא דלא אמרינן רבגד שצבעו הו"ל דבר שיש לו מתירין דיכול להעביר ע"י הצבע ע"י צפון ואפשר לומר דבכה"ג לא שייך לומר דבר שיש לו מתירין דלא מקרי דבר שיל"מ אלא מאי דאסור האידנא ולבתר זימנא שרי אבל הצבע גם לאחר שיעביר ע"י צפון מתבגד הוא ישאר אסור לעולם והבגד היה תמיד היתר והאיסור שהיה עליו קודם העברה מחמת הצבע הוא כמ"ש הר"ן בנדרים (גב.) ואפילו להאלפס ז"ל שכתב בענין פת שאפאה עם הצלי בתנור דאסור לאכלה בכוחה אע"ג דקי"ל דדיחא לאו מילתא היא היינו טעמא משום דהו"ל דבר שיש לו מתירין דהא מצי למיכלה בהדי בישרא ומש"ה אפילו באלף לא בטיל אע"ג דמה דאסור האידנא תשאר באיסוריה, התם שאני דיש לכל אדם היתר גם עכשיו ראוי להחמיר בבטילה כמ"ש הר"ן שם משאיכ כן דעכשיו אסור הכל ורק אחד שיעביר בצפון ויפריד הצבע מהבגד אז יהיה הבגד מותר, ולפי דברי הצ"ח דלא אמרינן דבר שיש לו מתירין אלא באיסור אכילה דאמרינן עד שתאכלנו באיסור תאכלנו בהיתר משא"כ באיסור הנאה דאפשר ליהנות באיסור ואפשר ליהנות בהיתר לא אמרינן רין יש לו מתירין בלא"ה א"ש והנה לדברי הראב"ד בפס"ד ממ"א הי"ד והבאתי לעיל הלכה ל"ב שאין לך רבד שאוסר ערובו בהנאה אלא א"כ הוא דבר שבמנין, איכ למא אמרינן כאן דבגד שצבעו בערלה אוסר תערובתו בהנאה ער מאתים ואחד הא בגד צבוע אינו אלא הנאה לבד איכא למימר משום רמאי טעמא דערלה אוסר במאתים וא' דילפינן מתדומה דגבי תרומה כתיב מלאה (שמות כ"ב) מלאתך ודמעך לא תאחד ובכלאי הכרם כתיב מלאה (דברים כ"ב) פן תקדש המלאה מה מלאה האמור להלן עולה כדילפינן מאת מקדשו ממנו אף כן עולה ולפי שכלל אסורו שהוא אסור בהנאה כפלו עלייתו וצדיך מאתים וערלה ילפינן לה מכלאים לפי שהיא אסורה בהנאה כמותן א"כ צריכין להבין הקליפין שמרבים מאת פרוי מנין דבעינן מאתים ואחד הא בקליפין ליכא אלא איסור הנאה

הנאה לבד דאכילה לא שייך בהם ולא שייך לומר כפלו אסורו אלא וראי דכשם שבפירות ערלה איכא בהו תרי איסורי אכילה והנאה כן איכא בקליפין תרי איסורי והנאה בפירות מאי גינוהו היינו מכירה ומחנה ואכילה הוא אכילה ממש כן בקליפין במקום אכילה הוא צביעה דגלי לן קרא איסור צביעה מוערלתם ערלתו את פרוי ערלים לדבות צביעה והרלקה ומכירה ומחנה א"כ צביעה בכלל אכילה רמכלה הקליפין ומבליע הצבע בבגד והנאה מה שנהנה מהמראה ככה"ג כתב הראב"ד בפרק כל שעה לענין לבישה בבגד כאכילה בכלל הנאה זה מכירה ונתינה ע"ש, אי"כ גם בקליפין כפל איסורן הילכך בעינן מאתים ואחר לבטל הקליפין ולהראב"ד ולא בעינן בפירות ערלה מאתים וא' אלא לענין איסור אכילה ולא להנאה ה"ה בעינן מאתים וא' בקליפין לענין צביעה ולא לענין איסור מכירה ונתינה, והנה המלאכת שלמה מביא פי' הר"ש שיריליו ז"ל, וז"ל: בגד שצבעו בקליפי ערלה וחזותא מילתא היא וחשיב כאילו נהנה מן הקליפין עכ"ל משמע דס"ל דעיקר הטעם רבגד שצבעו בקליפי ערלה ירלק משום דחזותא מילתא וכיון דלא איפשטא הא דהכא אסור היינו משום דערלה בארץ אסור מה"ת וכמו שכתב התא"י דגם קליפה אסור בהנאה וחזותא מילתא היא באיסור דאו' משא"כ באיסור מדרבנן ע"ש, לפי"ז תקשה למה נתערב באחרים יעלה במאתים וא' הא בפחות ממאתים נמי הו"ל להתיר משום כיון דלא איפשטא הו"ל ספק דאורייתא ולחומרא מדרבנן ואם היה נתערב כבר בפחות מר"א נמי מותר דכיון דנתערב ברוב מה"ת כבר מותר ומדרבנן הצריכו מאתים וא' ודילמא חזותא לאו מילתא ומותר לגמרי א"כ הו"ל ספק דרבנן להקל, אלא וראי דהכא לאו מטעם חזותא אלא או משום דגלי לן קרא דצביעה אסור או משום איסור הנאה שאני דאפילו חזותא לאו מילתא נמי אסור כמ"ש לעיל לדעת רבינו.

וכן תבשיל כו' איתא (שם מ"ד מ"ה): תבשיל שבשלו בקליפי ערלה ירלק נתערבו

באחרים יעלה באחד ומאתים תנור שהסיקוהו בקליפי ערלה ואפה בו את הפת תרלק הפת נתערבה באחרות תעלה באחד ומאתים עכ"ל, וכתב רבינו בפירושו: זה מבואר לפי ששבח ערלה בתבשיל עכ"ל והר"ש כתב: כראמר בפ' כל שעה (כ"ו): ריש שבח עצים בפת וכן בתבשיל יעלה באחד ומאתים אפילו דר"מ דאין זה מ' דברים עכ"ל, הנה לדעת רש"י והר"ש דאפילו מין בשאינו מינו כל היכא דאיכא איסור בעין בתערובות בעינן מאתים ואחזי כאן פשוט כיון ריש שבח עצים בתבשיל או בפת הו"ל כמו איסור בעין ובעינן מאתים ואחר לבטל משא"כ להתוס' ורבינו ורעמיהו רס"ל דבאינו מינו לא בעינן מאתים ואחד מה שייך כאן ראם הפת שנאספה בקליפי ערלה נתערב בין פת אחרות דהאחרות צריכות להיות פי מאתים הלא הפת והקליפות הו"ל מין בשאינו מינו, ואולי כמו שכתבתי לעיל לענין שנצבע בקליפי ערלה שנתערבו באחרים דצריכים מאתים ואחד היינו משום דלכל בגד יש צבע הילכך הבגד שנצבע בקליפי ערלה וכל הבגדים נצבעו בקליפי היתר הצבע שעל הבגד מקליפי ערלה בטל בהצבעים שעל המאתים בגדים א"כ הצבע של הערלה אינו מתבטל בהבגדים אלא בהצבע של הבגדים הכא נמי אם יש מאתים ככרים שנאפו בקליפי היתר שיש שבח הקליפות בהפת מבטלים השבח הקליפות שבפת שנאפו בקליפות של ערלה, ולענין תבשיל מבואר בירושלמי דלא אמרינן יש שבח דאיתא בפ"ג דערלה ה"א: אמר ר' אבא בר ממל הניית ערלה בטלה ברוב מתניתין פלוג על אבא בר ממל תבשיל שבשלו בקליפי ערלה ירלק פתד לה קדרה בקדרות וכתב הר"ן בתשובותיו סי' ע' פירש דברי הירושלמי

הירושלמי וז"ל: ג"ל דמסיפא הוא דפרכינן עליה דר' אבא בר ממל דקתני סיפא דההיא בפרק ג' דערלה נתערב באחרים יעלו באחד ומאתים ופתר לה קדרה בקדרה כלומר דנתערב באחרים אקדרה קאי וטעמא משום דיש שבה עצים בקדרה כדמסקינן בפרק כל שעה כוסות וצלוחיות אסירי משום דיש שבה עצים בפת ומדפרכיה מההיא ולא פרכיה מדתנא לעיל מינה דהוה שייך שפיר טפי דר' אבא גבי צבע אמרה למילתיה כדאיתא התם דוק ותשכח ממשע ודאי דלא מצי למפרכה מההיא דההיא משום דיש שבה סמנין בבגד ולא מקרי הניית ערלה בלחוד וכדמשני ליה תפתר קדרה בקדרות עכ"ל, מדבריו אנו למדין דיש שבה קליפות בפת ויש שבה סמנין בבגד ויש שבה קליפות בקדרות אמרינן אבל יש שבה קליפות בתבשיל לא אמרינן והיכא דלא שייך לומר יש שבה אינו זקוק למאתים ואחד ומספיק רוב לבד וע"ז אמר ר' אבא הניית ערלה בטלה ברוב משום דבמין בשאינו מינו בטלה ברוב אפילו לרש"י והר"ש משום דאין בתערובות האיסור בעין כיון דאין שבה, ואע"ג דככרות של בעה"ב אחת משבעה דברים שאינן בטלין מפני חשיבותן היינו דוקא בככרות שאסודן מחמת עצמן אבל הככרות שבכאן אינן אסורים אלא מחמת שקיבלו איסור ממקום אחר דהיינו מקליפי ערלה והר"ן בע"ז פיג מ"ט הביאם שם י"מ דגם בכה"ג אמרינן דבר שבמנין אינו בטל ע"ש, והתווי"ט מביא בשם הרי"ב דמיירי כאן כשהאבוקה כנגדן וכדאיתא בהסוגיא דפסחים (כ"ז), דמוקי גמ' הא דתני התם תנור שהסיקו בקליפי ערלה וכו' אפה בו את הפת וכו'. כשהאבוקה כנגדו ופי' רש"י כנגד הפת מבעיר עצים בפי התנור ע"כ וכתב הר"ן ונמצא נהנה מן האיסור בשעה שהאיסור בעין עכ"ל, ודבינו לא הביא לא מסקנת הירושלמי קדרה בקדרות, ולא מסקנת הבבלי דמיירי כשהאבוקה כנגדו, ואולי הוא מפרש כמו שמפרש הפני משה דמה שאמר הירושלמי פתר לה קדירה בקדירות קאי על דר' בא בר ממל ס"י שהקדירה שנתבשלה בעצי ערלה כדי לחזקן נתערבה בקדירות של היתר ע"ש ורבינו ס"ל דאפילו בתבשיל שבישלו בקליפי ערלה שייך לומר יש שבה קליפין בתבשיל, ועיין במראה הפנים מ"ש בזה הטעם שרבינו השמיט האוקימתא דקדרה שבקדרות ע"ש עוד איכא למימר דמפרש כוונת הירושלמי דהא דר' בא מיירי בענין התערובות שנתערב הקדירה שבתוכו נתבשל בקליפי ערלה שנבלע בתוכו התבשיל שנתבשל בקליפי ערלה ונתערב בין שאר הקדירות כיון שהנאת ערלה היתה נבלע ולא בעין הילכך מתיר ר' בא דבטל ברוב משאיכא במתניתין דמיירי בענין התבשיל שהתבשיל שנתבשל בקליפי ערלה כיון שבתבשיל אמרינן יש שבה הו"ל כמו איסור בעין ואינו בטל אלא במאתים וא' כמ"ש רבינו לקמן הלכה מ"א מפורש: יש שבה עצי איסור בפת או בתבשיל, וגם כאן כתב ישרף התבשיל והפת שהרי הנייתן ניכרת בהן הרי מפורש דיש שבה ומדכתב לקמן המ"ג: כיון שנעשו גחלים הלך איסורן אע"פ שהן בוערות עכ"ל, הרי מפורש דס"ל דבעינן אבוקים כנגדו דאפילו גחלים לוחשות אינו אוסר ממלא מוכח דס"ל לרבינו דבעינן אבוקה כנגדו דהא אמרינן בגמ' בפסחים (שם) למ"ד אפילו לוחשות מותרות פת דאמר דיש שבה עצים בפת לרבי היכי משכחת לה אמר רב פפא כשאבוקה כנגדו ע"ש, ולפי הנ"ל יחודש להתוס' ורבינו דהאי דינא דאוסר הבגד והפת או התבשיל דתערובות במאתים וא' אינו אלא אם כל התערובות נצבע או נאפה או נתבשל בקליפות של היתר ונתערב בתוכם א' של איסור והו"ל מין במינו משא"כ אם הצבע של התערובות היה ממין אחר בשלמא בצבעים שלכל מיני הצבע שם אחד ומדאא אחד יש להם והו"ל מין במינו ואם נתבשל

הלכה מא.

וכן בנגד שארג בו מלא הסיט שצבעו בערלה ואין ידוע איזה הוא יעלה באחד ומאתים. נתערבו סמני ערלה בסמני היתר יעלו באחד ומאתים, מי צבע כמי צבע ובטל ברוב.

פרי ציון

או נאפה בסחם עצים לא מקליפות כיון רבעינן אבוקה כנגדו ואז אין הטעם והשם אחר והר"ל מין בשאינו מינו וברוב סגי דהא הר"ל מין בשאינו מינו ולרש"י והר"ש אין חילוק ואוסר בפחות ממאתים וא' ואיכא למימר דזה תליא במחלוקת רהרמ"א והש"ך בי"ד צ"ח ולהש"ך ראזלינן בתר טעמא ע"ש. איכ' כאן הטעם אחר הוא ואין עצה למכור כל התערובות לעכו"ם חוץ מדמי איסור שבו רחיישינן שמא ימכרונו לישראל ואע"ג דתבשילין לא יקנו מעכו"ם רבישול עכו"ם אסור וכן פת לפני שהתיר פת עכו"ם נמי אסור רחיישינן שמא יקנה הישראל בשביל פועליו עכו"ם כמ"ש התוס' בזבחים (ע"ב ב:); ר"ה כולן שמא יקנה ממנו ישראל ליתן לפועליו ע"ש. והא אסור בהנאה מטעם ערלה וכן ההיתר ע"י יוליך הנאה לים המלח נמי א"א אלא ע"י מכירה כמ"ש לעיל בהל"ב ולקמן המ"ג ומכירה הא אסור מטעם שמא ימכרנה לישראל הילכך אין עצה ואין תבונה להקל את הפת או התבשיל שנאפה או שנתבשל בקליפי ערלה שלא ירלקו ולא יאסרו בפחות ממאתים ואחר.

מא) וכן בגד כו' (שם מ"ב) הצובע מלא הסיט בקליפי ערלה וארגו בבגד ואין ידוע איזה הוא ר"מ אומר ידלק הבגד וחכמים אומרים מעלה באחד ומאתים עכ"ל וכתב רבינו בפירושו: הסיט הוא שתות הנורת וראיתי בזה המלה פירושים הרבה וזכרתי מהם פחות שבשעורים לחומרא ונתחזק אצלי הפירוש מפני שהוא פירוש הקדמונים והקרמון הוא יותר חכם בלשון מן האחרון והשמיענו בהלכה הקודמות קולא לחכמים אפילו בבגד שנצבע כולו יעלה ובוזו ההלכה השמיענו חומרא לר"מ שאמר אפילו חוט אחד שנצבע בבגד ישרף כולו והלכה כחכמים עכ"ל. שיעור מלא הסיט לר"מ חשוב שדרכו למנות ואינו בטל וחכמים ס"ל ראינו חשוב ובטל ראינו מקרש אלא ששה דברים בלבד ולר"ע שבעה דברים ומלא הסיט אינו רומה להשבעה דברים ובטל, וכ"כ הר"ש: סיט הוא הפסק שבין אצבע לאמה כמה שאדם יכול להרחיבו וחוט ארוך כשיעור זה צבעו וארגו בבגד ואין ידוע איזהו ר"מ אומר ידלק כל הבגד שזה אחד מעשרה המקרשין לר"מ עכ"ל, וכ"כ הר"ב מלא הסיט הוא כרי הפסק שיש בין אמה לאצבע כל מה שיוכל להרחיבו והפסק שיש בין הגודל לאצבע כל מה שיוכל להרחיבו הוא הסיט כפול לפי שהוא כפול ממה שיש בין אמה לאצבע ומלא הסיט הוא שיעור צבע חשוב לאסור כל הבגד הלכך כשארגו בבגד ואין ידוע איזו הוא ר"מ אומר ירלקו לטעמיה וחכ"א יעלו הצבע האסור באחד ומאתים צבע לטעמייהו כפלוגתא רלעיל עכ"ל וע"כ מיירי שכל הבגד היה צבוע בצבע מקליפי המותר וחוט א' שיעור מלא הסיט היה צבוע בצבע מקליפי ערלה ונתערב החוט בין כל החוטים שלא היה ידוע מי הוא החוט

הלכה מב.

תנור שהסיקו בקליפי ערלה בין חדש בין ישן יוצן ואחר כך יחס אותו בעצי היתר ואם בישראל בו קודם שיוצן בין פת בין תבשיל הרי זה אסור בהנייה. יש שבה עצי איסור בפת או בתבשיל, וי"א דבחדש הפת או התבשיל אסור אפילו אין האבוקה כנגדו ואין שבת הקליפות בפת נרף את כל האש ואחר כך בישראל או אפה בחומו של תנור הרי זה מותר שהרי עצי איסור הלכו להן, וי"א דבתנור חדש אפילו נרף אסור.

פ ר י צ י ו ן

החוט הצבוע מהצבע האסור כמ"ש: לעיל, הנה במלא הסיט יש הרבה פרושים ויש להאריך אך אין ג"מ כאן לדינא דהא ענין מלא הסיט אינו שייך אלא לר"מ שאומר ידלק הבגד. מפני שהמלא הסיט לצבוע שיעור הצבע חשוב לר"מ ואינו בטל אבל לרבנן אין חילוק בין שיעור צבע לצבוע מלא הסיט או פחות מזה הכל אחד כדאיתא בירושלמי: מאן תנא סיט רבי מאיר בדם כרבנן הוא סיט הוא פחות מסיט עכ"ל. **נתערבו סמני כו'** איתא בירושלמי (שם ה"א) אמר רבי יוחנן סמנין בסמנין בטלין במאתים מי צבעים במי צבעים בטלין ברוב עכ"ל מה שאמר במאתים לאו דוקא אלא באחד ומאתים כדין ערלה לפי שהן סמנין של איסור שנתערבו בסמנין של היתר בטלין במאתים ואחד אבל מי צבעים של איסור שנתערבו בשל היתר הואיל ואינו ניכר בהן בטלין ברוב כלומר אם נתערב מים ששרה בהם צבעים של ערלה במי צבעים של חולין כיון שהצבע של הערלה במים הו"ל מין בשאינו מינו ובטל ברוב ואע"ג דהמי צבע לכד אסור להשתמש משום דעכ"פ נשאר מראה הצבע בתוך המים והו"ל כמו נותן טעם דאינו בטל ברוב מ"מ כשנתערב המי צבעים של הערלה בתוך מי צבעים של היתר בטל נמי הטעם דהיינו המראה ברוב דאינו ניכר מראה הצבע של הערלה.

(מב) **תנור שהסיקו כו'** איתא בפסחים (כו:) ת"ד תנור שהסיקו בקליפי ערלה כו' חדש יותץ ישן יוצן אפה בו את הפת רבי אומר הפת אסורה וחכמים אומרים הפת מותרת בישראל ע"ג גחלים ד"ה מותר והתניא בין חדש ובין ישן יוצן ל"ק הא דבי והא רבנן, אימור דשמעת ליה לרבי משום דיש שבה עצים בפת זה וזה גורם מי שמעת ליה אלא לא קשיא הא (דתניא יותץ) ד' אליעזר (דאמר זה וזה גורם אסור) הא (דתניא יוצן) רבנן, דאמר זה וזה גורם מותר והלכה כחכמים דו"ז גורם מותר כדאיתא בע"ז (מט), וכתב הרא"ש בפסחים (שם): והלכתא כרבנן דו"ז גורם מותר כו' הלכך גם חדש יוצן ומסיקין אותו בעצים דהיתר והו"ל זו"ז גורם ושדיא ואע"ג דלכתחלה אסור לעשות זו"ג כו' יש לומר דהתם דין הוא שלא יתנה לכתחלה מן האיסור עצמו אבל הכא התנור אינו האיסור בעצמו אלא שהתנור

שהתנור נגמר בעצי איסור ואי אמרינן יותץ נמצא התנור מופסד והוה כדעבד ולענין אפה בו את הפת הלכה כרבי דאמר הפת אסורה משום דיש שבה עצים בפת דהא אפיך שמואל ותני רבי אומר הפת מותרת וחכ"א הפת אסורה משום דבהא סבר שמואל הלכה כרבי ואפילו מחביריו ואפיך ותני לה בשם רבנן כי היכי דתיקום כרבנן לאיסור עכ"ל. ומדקדק שם הקרבן נתנאל מדאמר סתם הפת אסורה ולא חלקו משמע דאפילו בתנור ישן הפת אסורה אע"ג דהו"ל זו"ג משום דיש שבה עצים בפת והו"ל כמו האיסור ניכר בהיתר ומעורב בו ע"ש, וכן מבואר כאן דעת רבינו, וכתב הכ"מ בפס"ז ממאכלות אסורות הכ"ב: מ"ש רבינו בין חדש בין ישן יוצן ואח"כ יחם אותו בעצי היתר היינו כרבנן דאמרי זו"ג מותר והכא בחדש שציננו הוי תנור דאיסורא ועצים דהיתרא גורמים לאפייית הפת ושרי ואם לא ציננו ואפה בו את הפת אסור כרבי דאמר יש שבה עצים בפת ואפילו בישן דהוי זו"ג תנור דהיתרא ועצים דאיסורא אפ"ה אסור דכיון דיש שבה עצים בפת חמור טובא ואפילו בזו"ג אסור, הנה מ"ש בחדש שלא ציננו ואפה בו את הפת אסור משמע אפילו לא היה אבוקה כנגדה כיון שאין גורם היתר כלל וכולו מאיסור אפילו אין שבה עצים בפת ואפילו אין אבוקה כנגדו מאי הוי הא עכ"פ נעשה הפת או התבשיל ע"י גורם איסור לבד ונהנה ממנו והא ערלה אסור בהנאה ולא בעינן אבוקה כנגדו אלא כדי לומר יש שבה קליפות בפת וזה אינו אלא היכא דיש שני גורמים גורם של היתר וגורם של איסור למ"ד זו"ג מותר אם יש אבוקה כנגדו אמרינן ויש שבה קליפות בפת והו"ל כמו יש איסור בעין ובאיסור בעין לא אמרינן זו"ג מותר לכ"ע משא"כ היכא דאין רק גורם דאיסור לבד אסור לכ"ע אפילו אם ליכא האיסור בעין, והא דבאפה בו את הפת פליגי רבי וחכמים אינו אלא בתנור ישן והא דבשלה ע"ג גחלים ד"ה מותר היינו בתנור, אולם באמת נראה דאפילו בתנור חדש ולא צינן אין מה שאפה בו לרבי איסור אלא באבוקה כנגדו, דהא בתנור חדש שהסיקו בקליפי ערלה ואפה בו פת בהיסק ראשון למ"ד זו"ג מותר גם הפת מותר דהא התנור נעשה ע"י שני גורמים גורם דהיתר וגורם דאיסור דהא א"א לבנות תנור למאפה מקליפות לבד אלא צריך כל חמרי בנין אבנים ושיט וסיד או מלט ואחר שבונים את התנור מהחומרים הנ"ל צריכין להסיק בו אש לחזקו ולגמרו שיהיה ראוי להשתמש בו וכל החומרים לבנותו הכל של היתר נינהו אחר גמר הבנין והגיע להמצב שיהי' ראוי לשימוש צריכין לעשותו משני גורמים ואם הסיק אותו מהקליפות של ערלה ואח"כ משתמשים בו ואופים בחוכו הרי נהנה משני גורמים מגורם של היתר ומגורם של איסור ולמ"ד זו"ג מותר גם הפת שאפה בתוכו מותר לאכול הילכך אפילו בחדש ובהיסק ראשון בעינן אבוקה כנגדו כדי שנאמר יש שבה קליפות בפת, והנה בפרק כ"ש כתב הר"ן אפה בו את הפת בחדש שלא נתצו או בישן שלא צננו רבי אומר הפת אסורה דס"ל דיש שבה עצים בפת ומוקמינן לה בגמרא כשאבוקה כנגדו דכל זמן שהיה הפת בתנור היתה אבוקה דולקת כנגדו ונמצא נהנה מן האיסור בשעה שאיסור בעין עכ"ל. מדרבנן בחדש שלא נתצו משמע דמירי לאחר שצננו מהיסק ראשון ורק לא נתצו א"כ צריכין להבין לרבי אם אפה אמאי אסור הא נאפה מעצי היתר ואע"ג דהתנור נגמר מלאכתו בהיסק ראשון מקליפי ערלה אבל אח"כ כשנאפה הפת לא היה אלא גורם של האיסור והגורם השני של היתר וזו"ג ס"ל דמותר, וכמ"ש הר"ן בפרק כל הצלמים וז"ל: ומיהו אפה בו את הפת בתנור שלא צננו ואפילו היה תנור ישן ועצי איסור אסורה בהנאה דאע"ג דזו"ג הוא תנור דהיתרא ועצים דאיסורא

הא אמרינן בפרק כל שעה דיש שבח עצים בפת הילכך חמור מזווג לפי שהאיסור ניכר בהיתר והנ"מ כשאבוקה כנגדו ולא קלי איסורא אבל גבי גחלים הפת מותרת דמקלא קלי איסורא עכ"ל, הרי כתב מפורש דגם בתנור חדש אין הפת נאסר אלא אם אפה בהיסק ראשון וכשהיה אבוקה כנגדו, וא"א לומר דמ"ש בפרק כ"ש היינו להס"ד דרבי ס"ל דזווג אסור דא"כ למה הזכיר דס"ל לרבי יש שבח עצים בפת והאוקימתא דמיירי כשהאבוקה כנגדו הא זה לא בעינן אלא אם נימא דרבי ס"ל זווג מותר, ובלא"ה דברי הר"ן בפסחים מוקשים דמתחיל לומר: בחדש שלא נתצו משמע דקאי אליבא דמ"ד זווג אסור דלדידיה מצריכין שחדש יותף א"כ בלא נתצו הפת אסור מטעם זווג אסור ול"ל לכתוב טעם אחר משום דס"ל דיש שבח עצים בפת ול"ל להביא הא דמוקימין לה בגמ' כשאבוקה כנגדו דכ"ו לא בעינן אלא אם נימא דזווג מותר, וכן מוקשים מאד דברי הר"ן בפסחים (שם) שבסוף מסיק וכתב: ולעגין אפה בו את הפת כלומר בחדש שלא נתצו ובישן שלא צננו ואבוקה כנגדו הפת אסורה משום דיש שבח עצים בפת דהא הוא כאילו האיסור מעורב בו עכ"ל הא בחדש שלא נתצו אינו שייך אבוקה כנגדו דהא ההיסק שני נעשה בעצי היתר ולא הוי אלא זווג דמותר וכמו שכתב בד"ה הילכך קצרות: וקדרה נמי ששרפה כשהיא חדשה בעצי איסור אסורה שמא תאמר הא אין יכולין לבשל בה אלא ע"י היסק בעצים אחרים ונמצא זווג הוא אפ"ה אסורה רהא מקבלא בישולא מקמי דליתי עצים דהיתרא ואיכא הנאת תשמיש שמשתמש בה בלא גורם אחר אבל תנור אין נותנים בו פת אלא בהיסק אחר של גורם ההיתר עכ"ל, אח"כ דאיתי שהחידושי אנשי שם על הרי"ף שם הרגיש בזה ונשאר בצ"ע וראיתי שיש גורסין בדברי הר"ן בין בחדש שלא ציננו בין בישן שלא ציננו ולפי"ז אפה בחדש בהסקה הראשונה ואתי שפיר, ויש להוכיח דבחדש שגמר מלאכתו בהיסק בקליפי ערלה אפילו לרבי אינו נאסר אלא באבוקו כנגדו ולרבנן גם באבוקו כנגדו אינו אסור משום דלא ס"ל דאמרינן יש שבח עצים בפת ולאסור מטעם חד גורם ג"כ ליכא כמ"ש דהו"ל זווג דחומרי הבנין וההיסק הו"ל שני גורמים א' גורם מהיתר ב' גורם איסור דא"כ הא דפריך הגמ' אלא עצים דאיסורא לרבנן היכי משכחת להו אמר רבי אמי בר חמא בשרשיפא עכ"ל הא משכחת לה כגון תנור חדש שהסיקו בקליפי ערלה דהפת שנאפו אסור אפילו לרבנן מטעם חד גורם, אלא ודאי דגם תנור חדש והיסק ראשון אינו חד גורם אלא זווג, וכן מבואר מדברי רבינו שכתב בין חדש עצי איסור בפת כו' משמע דהטעם דיש שבח עצי איסור בפת קאי גם על תנור חדש ואם נימא דבתנור חדש בהיסק ראשון הו"ל חד גורם ל"ל לומר הטעם משום דיש שבח עצים בפת תיפוק משום רחד גורם הוא, לפי"ז אין צורך לדחוק ולומר כמ"ש הכ"מ (שם) ובי"ד סי' קמ"ב שרבינו סובר שכל שאין אבוקה כנגדו בדיעבד מותר אפילו בחדש שלא ציננו לד"ה מאחר שכלו עצי איסור כו' ולפי"ז צ"ל דהא דקתני אפה בו את הפת רבי אומר הפת אסורה כו' קאי לחדש וישן שלא ציננו ואבוקת עצי איסור כנגדם הא לאו הכי הפת מותרת אפילו בחדש שלא נתצו ולא ציננו ואפילו למ"ד זווג אסור מודה בהא דשרי ע"ש, ולענ"ד לפי מה שבארתי לעיל יוצא דבחדש דלא ציננו אפילו אין אבוקה כנגדו למ"ד זווג אסור הפת אסור דהתנור שהוסק בקליפי ערלה האופה בו הו"ל דין זווג, והכ"מ מסיק התם דכיון דתנור גופיה אינו איסור עצמו אלא שנגמר בעצי איסור נמצא דעריך מזווג ע"ש: והשלטי הגבורים בפסחים (שם) כתב:

כתב: ואם באנו לומר דמיימנא דאסר בפת הוא משום דאיכא שבח עצים בפת כמ"ש בהלכות מאכלות אסורות יש לתמוה למה לא הזכיר דמיירי שיש אבוקה כנגדו או גחלים לחשות דבלא"ה ליכא למימר דאיכא שבח עצים בפת, ובתנור שהוא גרוף וקטום למה יהיה אסור עכ"ל, מה שמסיים ובתנור שהוא גרוף וקטום למה יהיה אסור תמוה הא רבינו כתב להיפך דמותר, דכיון שכתב רבינו ואם בישל בו קודם שיוצן בין פת בין תבשיל הרי זה אסור בהנאה יש שבח עצי איסור כו' והטעם דיש שבח עצי איסור קאי גם על תנור חדש שלא צינן וזה הטעם א"א להיות אלא באבוקה כנגדו, ואם לא היה אבוקה כנגדו גם בחדש ולא צינן מותר משום דה"ל זו"ג והא דאמרינן דאם אבוקה כנגדו הפת אסור ולא אמרינן דמותר מטעם זו"ג הקמח והמים והלישה גורם א' דהתיירא והאבוקה מקליפי הערלה גורם שני דאיסורא וזו"ג מותר, איכא למימר דפת שאוכלין אותם אין להתיר לאכול משום דאמרינן יש שבח עצים בפת והו"ל כאלו גוף האיסור נתערב בו ובגוף האיסור לא אמרינן דמותר מטעם זו"ג כמ"ש הר"ן ס' ע' לענין חזו"ת מילתא וז"ל: משום דבפרק כל שעה אמרינן דיש שבח עצים בפת והיינו לומר שכיון ששבח העצים ניכר לו אין להתירו מטעם זו"ג אלמא כל כה"ג כאלו גוף האיסור נתערב בו חשבינן ליה ומסתברא ודאי דכי היכי דאמרינן דשבח עצים בפת הכי נמי יש שבח סמנין בבגד שהדעת גונתת כן עכ"ל, הילכך הפת אסור משא"כ התנור שנגמר מלאכתו בקליפי ערלה ויש שבח הקליפין בהתנור אם אח"כ נאפה הפת בתוכו ואין אבוקה כנגדו ואין שייך לומר יש שבח עצים בפת הפת לא נעשה אלא ע"י שני גורמים הילכך מותר הפת אפילו נאפו בהתנור החדש בלי ציננו כיון דלא היה אבוקה כנגדו ואינו שייך לומר יש שבח קליפות בפת, אך הטור מחלק בין תנור חדש לישן כמ"ש שפורש ב"ד (שם): נטל ממנה עצים והסיק בהן התנור חדש יותץ שנגמר באיסור ישן יוצן אם אפה בו הפת באותו היסק כו' תנור חדש שהסיקו בעצי איסור מותר לכתחלה לאפות בו ע"י היסק שסיקנו בעצי היתר דחשוב דיעבר כיון שהיה צריך לנתצו אבל תנור ישן שהסיקו בעצי איסור אסור לאפות בו לכתחלה כיון שאין כאן אלא הפסד מועט של דמי העצים ומ"מ אם אפה בו הפת מותר ואע"ג דק"ל זו"ג מותר אם אבוקה כנגדו הפת, אסורה דיש שבח עצים בפת עכ"ל הרי מבואר דס"ל דבתנור חדש בהיסק ראשון אפילו לא אבוקה כנגדו הפת אסורה ובתנור ישן יש חילוק בין אבוקה כנגדו ללא אבוקה כנגדו ובלא אבוקה כנגדו מותר הפת, והא דאמרינן לקמן בקערות וכוסות וקדירות ולצלוחיות שבישולן היוצר בקליפי ערלה הרי אלו אסורין בהנאה ולא אמרינן דמותר מטעם זו"ג חומרי הכלים של היתר וקליפין של איסור איכא למימר דהתם שאני דרמי לפת ותבשיל דאמרינן יש שבח עצים בפת ובתבשיל ה"ה יש שבח עצים בהקערות והכוסות כו' אם היה אבוקה כנגדם ואסורים להשתמש כמו שאסורים לאכול בהפת אם ה' אבוקה כנגד ואסורים תערובתן כדאיתא בירושלמי: ופתר להקדירה בקדרות כדהבאתי לעיל, אבל בדיעבד אם השתמש באיזה דברים בהם לא נאסרים כמו שלא נאסר הפת שנאפו בתנור שנגמר בקליפי הערלה אם לא היה אבוקה כנגדם מטעם זו"ג ועיי' בס"ז י"ד קמ"ב ס"ק ו', ורש"י בע"ז (מ"ט). מבואר דס"ל דהסיק את התנור בקליפות ערלה תנור חדש ואפה בו הפת אפילו אינו אבוקה כנגדו אסור הפת משום רחד גורם הוא, שכתב ב"ה אפה את הפת וז"ל: בין בחדש שצננו וחזר והסיקו בעצי היתר בין בישן בהיסק של עצי איסור הו"ל בתרווייהו זו"ג שהפת שנאפית בו

בחדש

בחדש בהיסק שני באה ע"י גורם דאיסור שנתחזק בהן התנור מראשיתו וגורם היתר דהאי היסק וקתני הפת אסורה כו' אלמא וזו"ג אסור עכ"ל צ"ל למה כתב בין בחדש שצננו ולא כתב בין בחדש סתם דלהווי משמע אפילו בהיסק ראשון וקמ"ל דהפת אסור אפילו לא אבוקה כנגדו אלא ודאי דס"ל דאם בהיסק ראשון לא היה אסור משום וזו"ג אלא משום חד גורם, ועיין ברש"י פסחים (כ"ו.) ד"ה הני קערות ע"ש.

וכן מוכח ממש התוס' (שם ס"ו:) ד"ה אמר רבא כו': וא"ת מ"ש מהא דאמר בפסחים (כ"ו:) פרק כל שעה תנור שהסיקוהו בקליפי ערלה ואפה בו את הפת אסורה למ"ד יש שבח עצים בפת ע"ש, ומאי קושיא לימא דהתם באבוקה כנגדו היילכך אמרינן יש שבח עצים בפת ואסור והברייתא דתנור שהסיקו בכמון כו' מיירי בלא אבוקה כנגדו ולא אמרינן יש שבח עצים בפת אלא ודאי דס"ל דהברייתא דתנור שהסיקו בכמון כו' משמע דמיירי אפילו בתנור חדש ובתנור חדש לא בעינן אבוקה כגדו דהא הא דאמרינן בפסחים אפה בו את הפת אסורה קאי אפילו בתנור חדש ובהיסק ראשון ובלא אבוקה כנגדו והיינו משום דאמרינן יש שבח עצים בתנור כמו דאמרינן יש שבח עצים בפת ואסור משום חד גורם, ולפי"ז הא דפריך הגמ' בפסחים (שם): אלא עצים דאיסורא לרבנן היכי משכחת לה, ולא אמרינן בתנור חדש ובהיסק ראשון דליכא אלא חד גורם משום דלרבנן כיון דאפילו כשאבוקה כנגדו מתירין משום דשלהבת אינו באה מן העצים אלא מחמת משהו הנשרף א"כ תנור חדש ובהיסק ראשון נמי אינו נהנה מן העצים אלא מהנשרף וערלה עפרן מותר ואם אבוקה כנגדו ולרבי דאמר יש שבח עצים בפת האסור מה"ת הוא או מדרבנן עיין בתוס' דפסחים (עה.) ד"ה וגרפו שכתבו בשם ר"י דאינו אסור אלא מדרבנן ע"ש ועיין בתוס' (שם ה.) ד"ה וכתב ע"ש ועיין במג"א סי' תמ"ה ס"ק ו' ועיין בשער המלך הלכות חו"מ פ"ג הי"א שכתב לדקדק על פי ר"י מהא דפריך לרבנן עצים דאיסורא היכי משכחת לה ומשני בשרשיפא והשתא מאי דפריך לרבנן עצים דאיסורא היכי משכחת לה ע"כ דהכוונה לומר דמדאורייתא היכי משכחת להו דאסירי דאי מדרבנן מאי פריך הא אפילו רבנן דשרי לא שרו אלא בדיעבד אבל לכתחלה מיהא אסירי מדרבנן אלא ודאי דמדאורייתא פריך דחזינן בערלה דכתב רחמנא את פריו לרבות הטפל לפריו ע"ש לפי"ז תיקשי מאי משני בשרשיפא בשלמא כלאי הכרם דגם העצים אסירי אפשר הא בערלה לאו העצים אסירי אלא הקליפות ומקליפות אי"א לעשות שרשיפא לישב עליו דהא דתנור שהסיקו בקליפי ערלה מפרש רש"י בפסחים (שם): קליפי אגוזים ורימונים ע"ש, וקליפי אגוזים ורמונים אינם ראויים לעשות מהם כסאות וכן מקש של כלאי הכרם א"א לעשות שרשיפא אח"כ ראיית הפנ"י שמפני זה הוכיח דעצי אסירא היינו עצי אשירה ופריך היכי משכחת להו ע"ש, ולפי מה דאיתא בירושלמי פ"ג דערלה ה"ג: רבי מגא אמר אית כן בשהביא עצים לחום ונגבו בקליפי ערלה עכ"ל פי' שהביא עצים לחום ונגבו בקליפי ערלה משכחת איסור ערלה, א"כ איכא למימר דהא דפריך הגמ' עצים דאיסורא לרבנן היכי משכחת היינו עצים שנגבו בקליפי ערלה שאסורין להשתמש משום איסור ערלה היכי משכחת לה דהא אין שבח עצים בפת לרבנן ומשני דמשכחת לה בשרשיפא כגון שעשה מהעצים שנגבו בקליפי ערלה שרשיפא ומ"ש הפנ"י (שם) דנראה מפרש"י דדוקא בהנך קליפין שעיקרן להסקה קיימי והו"ל לגבייהו דרך הנאתן ואסורין מה"ת ע"ש, הא עיקרן קיימא לצבוע כמו שמפרשים הא דתנינן בגד שצבעו בקליפי ערלה כגון קליפי אגוזין ורמונים עיין

פְּרִי הַלְכוֹת עֲרֵלָה וְרַבֵּי צִיּוֹן רַמ

עיינ בפ"ג דערלה מ"א בר"ב ורש"י ב"ק (ק"א.) הגמ' פסחים (כב:) קידושין (נ"ו:) ועוד אם עיקרן להסקה קיימי ואם יעשה שרשיפא מהקליפין הו"ל שלא כדרך הנאה אלא ודאי דמערלה לא פריך מידי דכי איסור הסקה כתיבא בתורה והא דמרבין מאת פריי הספל לפריי לדברים אחים דהיינו לצביעה דאסור מהי"ת אפילו היוצא מהן כדכתבתי לעיל והסקה אינו אסור לרבנן והא דילפינן דלא ידליק היינו לענין שמן שעומד לנר ונהגים מגוף השמן כמיש רש"י בקידושין (שם) ומ"ש מהרש"א בפסחים (כ"ו:) ד"ה אימר כו': וע"כ נראה למאי דמוקי פלוגתייהו בשבח עצים דאפה בו הפת מלתא באנפי נפשא הוא ולא קאי כלל אתנור אלא אפה הפת נגד האבוקה על הקרקע בלא חום תנור ועלה קאי שפיר בשלה ע"ג גחלים כו' עכ"ל. אינו עפ"י הלכה כמיש לעיל ועיין מ"ש בספרי אמירה נעימה אות מם מאמר מוקצה דאורייתא, ומה שהקשה המהרש"א דע"כ לא קאי אפה בו את הפת אלא אחדש בהיסק ראשון ומאי קאמר עלה בשלה ע"ג גחלים ד"ה מותר דהא א"נ דליכא עצים דאיסורא בעין מ"מ ע"י בישול התנור נאסר הפת כיון שהוא חדש ונגמר באיסור, ודוחק לומר שהחדש אע"ג שנגמר באיסור לא מקרי איסור בעין דא"כ אפילו כשאבוקה כנגדו ובהיסק ראשון אפילו בחדש הו"ל זוזיג שנגמר באיסור ובהיתר באיסור ע"י האבוקה שהאיסור בעין ובהיתר ע"י התנור שאין האיסור בעין ע"ש לפמיש לעיל לא קשה מידי דאפה בו את הפת כו' קאי אפילו בתנור ישן ובאבוקה כנגדו דהו"ל כאיסור בעין ואסור אפילו למיד זוזיג מותר משום דיש שבח עצים בפת ובאין אבוקה כנגדו אפילו בחדש ובהיסק ראשון מותר משום דהו"ל זוזיג ולהכ"מ ספי עדיף מזוזיג ולדידיה הא דבשלה ע"ג גחלים אפילו בתנור חדש ובהיסק ראשון מותר לכ"ע ועיין לקמן מ"ש בזה.

גַּרְף אַת כו' איתא בפסחים (ע"ה.) בע"א רב חיינא בר אידי מרב אדא בר אהבה תנור שהטיקו בקליפי ערלה וגרפו ואפה בו את הפת לדברי האוסר מהו א"ל הפת מותרת עכ"ל. וכתבו התוס' בד"ה וגרפו: תימא לריב"א מאי קבעי הא קתני סיפא בישלה ע"ג גחלים דברי הכל מותרת ואפילו למאן דמוקי התם בגחלים עוממות לא גרע חומו מחום חרס התנור שגרפו ותירץ ר"י שאני גחלים שאין חומו בא מחמת השלהבת אלא מחמת עצמו ועפרא בעלמא הן אבל חום התנור שגרפו מחמת חום השלהבת האבוקה בא שהוא איסור גמור הילכך מיבעי ליה עכ"ל. ונראה דאיכא למימר דהאיבעי קבעי בתנור חדש ובהיסק ראשון והאיבעיא הוא אם התנור חדש בהיסק ראשון ולא היה אבוקה כנגדו הו"ל זוזיג כמ"ש לעיל ומותר או כחד גורם א"ל הפת מותרת כלומר פשיט דהו"ל זוזיג ולא חד גורם כדעת רבינו כמ"ש לעיל ומותרת ולא תקשה מבישלה ע"ג גחלים דכל זמן שלא יודעים דין גרפו בתנור חדש בעינן לומר דהא דבישלה ע"ג גחלים ד"ה מותרת מיירי בתנור ישן דליכא גורם דאיסור כלל דגחלים של ערלה מותר, ולפי"ז מ"ש רש"י לעיל (כו:) ד"ה בישלה ע"ג גחלים: וגחלים איצטרא ליה דלא תימא אכתי איסורא בעיניה וכ"ש בתנור גרוף ואין אבוקה כנגדו עכ"ל בתנור ישן מיירי דאי בחדש גרוף אסור אפילו אינו אבוקה כנגדו דהא הוכחנו לעיל דדעת רש"י דתנור חדש בהיסק ראשון הו"ל חד גורם דאיסור א"כ גם גרוף אסור, וכן כתב הכ"מ בפט"ז מ"א הכ"ב דהא דתנור גרוף מיירי בתנור חדש ובהיסק ראשון ואפ"ה מותר מטעם: דכיון דתנור גופיה אינו איסור עצמו אלא שנגמר בעצי איסור ועצי האיסור הלכו להם נמצא שאין כאן איסור כלל ועדיף מזוזיג עכ"ל. אולם הס"ז בי"ד סי' קמ"ב ס"ק ו' כתב: צ"ל דהרמב"ם לא התיר בגרוף אלא בתנור ישן ע"ש.

וכן

הלכה מג.

קערות וכוסות וקדרות וצלוחיות שבישלו היוצר בקליפי ערלה הרי אלו אסורין בהנאה. שהרי דבר האסור בהנאה עשה אותן חדש.

פרי ציון

וכן כתב הגר"א בביאורו (שם): בתנור ישן דבחרש ודאי אסירא כמו בקערות וכוסות כו' דסעיף ה' וכ"כ בסיו' דלא כמיש בב"י וכ"מ עכ"ל, והש"ך (ושם ס"ק י') כתב לענין ערלה כהב"י והכ"מ ולא פליג אלא לענין ע"ז ע"ש.

ולענ"ד דאין דין בישל או אפה בחומו של תנור אחר שגרף דמי לדין קערות וכוסות דבשלמא השימות שבתנור חדש דמי לשימוש הקערות וכוסות וכשם שאסור ליהנות, ולהשתמש בהקערות והכוסות משום הקערות והכוסות נתבשלו ונגמרו מאבוקה של עצי איסור וכיון דיש שבה עצים בהקערות והכוסות אסורין להשתמש אבל מה שנתבשל בהקערות והכוסות אינם נאסרים דבהם אין שבה עצים וה"ה בתנור חדש בהיסק ראשון וגרף אותו אסור להשתמש בו משום דבתנור יש שבה עצים אבל מה שכבר נאפה או נתבשל מותר דבהפת או בהתבשיל לא היה אבוקה כנגדו ואין שבה עצים בהם. אך לפי"ז תקשה למה פסקינן תנור חדש יוצן הא אפילו אם נימא דזו"ג מותר הא אם התנור נגמר באבוקה כנגד אמרינן יש שבה עצים בתנור והו"ל כמו איסור בעין ובאיסור בעין אפילו למ"ד זו"ג מותר גמי אסור להשתמש בהתנור. ואם נימא דלא אמרינן יש שבה עצים בתנור למה אסור להשתמש בהקערות והכוסות והקדירות אפילו נגמרו באבוקה כנגדו, ובפסחים (כו.) אמרינן: ואת"ל זו"ג מותר והכא משום דיש שבה עצים בפת הוא הני קערות וכוסות וצלוחיות אסירי עכ"ל. ונראה דהא דלא אמרינן בתנור חדש למ"ד יש שבה עצים בפת וה"ה בתנור יוצן ולא יותץ משום דלאחר שיוצן אפילו נימא דגוף התנור אסור כיון דההיסק שני היתר הו"ל שני גורמים א' של היתר וא' של איסור ובהפת לא יהיה אופן שיהיה כמו איסור בעין דהא האבוקה כנגדו של היתר הוא הילכך מותר להשתמש בהתנור מהיסק שני ואילך. ואע"ג דזו"ג מותר אינו אלא בדיעבד זו"ג דהכא כדיעבד דמי דאם נאמר חדש יותץ יפסיד התנור כדכתבתי לעיל.

מג) קערות כו' כאן כתב רבינו הדין קערות כו' והדין קדרות יחד וטעם אחד לכולם שהרי דבר האסור בהנאה עשה אותן חדש ובגמ' דפסחים (כו.)

אמר אב"י כו' ואם ת"ל זו"ג מותר והכא משום דיש שבה עצים בפת הוא הני קערות וכוסות וצלוחיות אסירי כי פליגי בתנור וקדירה למ"ד זו"ג אסור אסור למ"ד זו"ג מותר שרי איכא דאמרי אפילו למ"ד זו"ג מותר קדירה אסודה דהא קבלה בישולא מיקמיה דניתן עצים דהיתירא עכ"ל. אלמא דהטעם דיש שבה עצים אינו אסור אלא קערות כו' ולא קדירות וכאן כתב רבינו הטעם דיש שבה עצים גם בהקדירות, איכא למימר דהגמ' חלק אותם מפני שהקערות כו' משתמשים בלי צירוף גורם של היתר הילכך אין להם תקנה להשתמש משא"כ קדירות שמשתמשים לבשל בהם שצריכין לצרף עוד

פרי הלכות ערלה ורבעי ציון ריא

עוד גורם דהיינו הסקה של היתר הילכך ליכא איסור משום יש שבה עצים אלא טעמא אחרינא איכא משום דקבלה בישראל כו' אבל כאן מדבר רבינו שגם הקדירה ישתמש בלי צירוף גורם אחר דהיינו שלא לבשל אלא להשים בתוכו דבר המבושל באופן זה אסור להשתמש מאותו הטעם שאסור להשתמש בקערות וכדומה. וא"צ למכתב כמ"ש הכ"מ הטעם משום דאין כאן אלא גורם דאיסורא דהא באמת איכא תרתי גרמים גורם דהיתר חומרי העשיה וכ"ש לפימ"ש הכ"מ דתנור גופיה אינו איסור עצמו אלא שנגמר בעצי איסור ועצי כו' ועדיף מווי"ג וגורם דאיסור היינו הקליפות או שאינו אסור אלא משום ריש שבת האיסור בהקערה כו' משום דנגמד בישראל ע"י אבוקה כנגדו מקליפות האיסור הילכך אסור להשתמש בהם. ועיין ב"ד סי' קמ"ב בט"ז ס"ק ז' ובש"ך ס"ק י"א מ"ש בזה. ומה שהקשה המקור מים חיים על הט"ז הא מבואר בהדיא בש"ס החילוק דקערות מתנור משום דמטי' הנאה מקמיה בישראל והא נותן התבשיל בקדירה ומטיה לה הנאה ממנו משא"כ בתנור אין נותנין פת להתנור ער שיטיק את התנור מקורם ול"ל לאוקמא דמיירי בקדירות קטנות שותין מהן ומשתמשי' בלא צירוף גורם היתר, לפימ"ש לא קשה מידי דהא העיקר ההכרח לפרש כמ"ש הט"ז או כמה שכתבתי לעיל משום שלא תקשה למה אומר טעם א' על הקערות כו' והקדירות כו' שהרי דבר האסור בהנאה עשה אותם חדשים והילכך משמע דהשתמשות של כולם באופן א' דהיינו דמיירי השתמשות בהקדירות באופן שאין גורם היתר כלל כמו בקערות ואסור אפילו ללישנא קמא דגמר ונראה דאע"ג דאמרינן דקערות וכוסות וקדירות אסורות להשתמש בהם כדעבד אם השתמש בהם ושם איזה דבר בהם אינם אסורים דהמה לא הושבח כלל ולא שייך לומר יש שבה איסור בהם, ומ"ש הש"ך ב"ד סי' קמ"ב ס"ק י"א הטעם דבקערות וכוסות משתמשי' אח"כ בלא גורם היתר וקדרה נמי אע"פ שא"א לבשל בה בלא עצים מ"מ הדרך ליתן בה מים ובשר ואח"כ שופתה על האש וא"כ משתמש בה בלא גורם היתר הכי איתא בש"ס ולפי"ז היכא דברוד לו שלא השתמש בה עד אחר ששפתה לעצי היתר התבשיל מותר אלא דלכתחלה אסור בכל ענין עכ"ל. משמע דאם נתן בה מים ובשר ואח"כ שופתה על האש גם התבשיל אסור תמיה מאד למה תהיה התבשיל אסור הא לא היה אבוקה של עצי איסור כנגדו ואין לומר יש שבה איסור בתבשיל עיין לקמן המ"ג מ"ש בזה ובתנור חדש שהוסק מקליפי ערלה אמרינן יוצן משום דבהיסק שני יהי' מעצי היתר איך מותר שישים הפת בתנור הא בשעה שישים בתוך התנור אין מסייעים עצים דהתירא ודמי לקדירות שמבשלים בהם דקיבלה בישראל מקמי דניתן בה עצים ההתירא, וראיתי להמגן האלף בהלכות פסח סי' תמ"ה ס"ק ה' שהעיר בזה וכתב דכיון דהנאת התנור הוא בשביל האפיה מקרי השימה שלא כדרך הנאתו, שהנאת התנור אינה השימה בו שהרי אם הוא צונן אין דרכו ליתן בתוכו ולא דמי לקדירה שדרך נתינתה סרם בא גורם דהתירא ע"ש דבריו אינם מובנים מה שייך לומר על השימה דהוי שלא כדרך הנאה הא השימה לצורך אפיה הוא ועוד הא בכרייתא דפסחים (כו:) ורבינו במ"א פט"ז כתב תנור שהסיקו בקליפי ערלה ובכלאי הכרם כו' והא כלאי הכרם גם שלא כדרך הנאה אסור כדאיתא (שם כ"ד:) אמר אביי הכל מודים בכלאי הכרם שלוקין עליהן אפילו שלא כדרך הנאתן מ"ט משום דלא כתיב שהוא אכילה עכ"ל, א"כ גם שימה אסור, ומרכת. רש"י (שם כ"ז.) ד"ה קדירה: אבל תנור אין נותנין בו פת אלא לאחר הסיקה של גורם היתר עכ"ל משמע דקורם הסקה של גורם היתר אסור לתת

בו פת.

הלכה מד.

פת שבישלה על נבי נחלים של עצי ערלה מותרת כיון שנעשו נחלים הלך איסורן אע"פ שהן בוערת ויש מחמירין בבערות. קדרה שבישלה אותה בקליפי ערלה ובעצי היתר הרי התבשיל אסור. ואע"פ שזה וזה גורם שבשעה שנתבשלה מחמת עצי איסור עדיין לא באו עצי היתר ונמצא מקצת הבישול בעצי היתר ומקצתו באיסור.

פרי ציון

מד) פת שבישלה כו' מ"ש רבינו של עצי ערלה צ"ל קליפי ערלה דבעצים אין איסור ערלה כמ"ש לעיל הכ"ד ע"ש. או דמיירי בעצים שנתייבשו בקליפה של ערלה כמ"ש לעיל בשם הירושלמי ובברייתא (שם) איתא בישלה ע"ג גחלים ד"ה מותר עכ"ל. וכתבו התוס' בד"ה בישלה בו בישלה דוקא בדיעבד אע"ג דכל הנשרפין אפרן מותר אפילו לכתחלה יש לחלק בין אפרן לגחלים עכ"ל. ולפ"ז ליכא למימר טעמא דבישלה ע"ג גחלים ד"ה מותר משום דהגחלים כבר הם הותר כמו אפר והו"ל זוז"ג חום התנור שהוא איסור בהיסק ראשון וחום הגחלת והיתר דהא תוס' ס"ל דגחלים אינם כאפר ואסורין לכתחלה. אלא איכא למימר דמטעם אחר הו"ל זוז"ג דאם אפי' היה בתנור חדש ובהיסק ראשון כיון דלא היה אבוקה כנגדו מותר הפת או הבישול מטעם שכתבתי לעיל דחומרי התנור היתר וההיסק הראשון מאיסור ע"י שני הגורמים האלה נעשה התנור הילכך הפת או התבשיל מותר מטעם זוז"ג ומטעם יש שבה עצים אין כאן דהא לא היה אבוקה כנגדו וכ"כ גם הכ"מ והב"י דהא דבישלה ע"ג גחלים מיירי אפילו בתנור חדש ועיין בש"ך ובט"ז י"ד (שם) ובגמר' (שם) איתא: רבי יהודה אמר שמואל רוב חייא בר אשי אמר רבי יוחנן חד אמר לא שנו אלא גחלים עוממות אבל גחלים לוחשות אסורין וחד אמר אפילו גחלים לוחשות נמי מותרין עכ"ל. ורבינו פסק כמ"ד אפילו לוחשות זומ"ש אע"פ שהן בוערות וכן הוא דעת הרי"ף וכתב הכ"מ: ומשמע דטעמא משום דספיקא בדרבנן הוא דהא זוז"ג הוא אלא דמשום שיש שבה עצים בפת החמירו בו הלכך כיון דאיפליגו אמוראי בלוחשות נקטינן לקולא. וטעם זה לישן שלא ציינו אבל לחדש שלא ציינו דאין כאן אלא גורם דאיסורא צריך טעמא למה פסקו לקולא וצ"ל דסברי הרי"ף ורבינו דאף זה אינו אלא מדרבנן עכ"ל ולפמ"ש לעיל גם בחדש ובהיסק ראשון כ"ז שאינו אבוקה כנגדו הו"ל זוז"ג. וכ"ש לפמ"ש הכ"מ בעצמו דכיון דתנור גוטיה אינו איסור עצמו אלא שנגמר בעצי איסור ועצי האיסור הלכו להם נמצא שאין כאן איסור כלל ועדיף מזוז"ג בלא"ה אתי שפיר דין דבישלה ע"ג גחלים דמיירי בחדש ובהיסק ראשון ומותר אפילו בלוחשות דליכא משום שבה עצים בפת אולם הרא"ש בפרק כל שעה כתב: ובבישלה ע"ג גחלים פליגי שמואל ור' יוחנן ח"א לא שנו אלא גחלים עוממות אבל לוחשות אסורה וח"א אפילו לוחשות מותרות ועבדינן לחומרא עכ"ל וכ"כ הבעל המאור להוכיח דבגחלים לוחשות מילתא פשיטתא דהפת אסורה ע"ש ובעל המלחמות אע"ג דסתר הראיה של בעל המאור מ"מ

פרי הלכות ערלה ורבי ציון ריג

מ"מ מסיק דכיון דסלונתא היא מסתברא לחומרא, ובירושלמי איתא דליכא מ"ד דלוחשות מותר דבין שמואל ובין ר' יוחנן ס"ל דלוחשות אסור דבפ"ג מערלה ה"ג איתא אבא בר ירמיה כהנא בר ירמיה בשם שמואל רבי בא רבי חייא בשם ר' יוחנן גחלי ערלה הרי אלו מותרות עכ"ל, משמע דתרווייהו ס"ל דרך עוממות ולא לוחשות, אולם הירושלמי הנ"ל מחוסר ביאור, וראיתי בביאור הגר"א שמפרש דברי הירושלמי וז"ל הירושלמי שלפנינו גידולי ערלה שעוממין הרי אלו מותרות ולא מתניתא היא אם חדש יותן אם ישן יוצן רבי חנניא אמר לית כן רבי מגא אמר אית כן כשהביא עצים לחים ונגבו בקליפי ערלה עכ"ל, וכתב הגר"א: גידולי ערלה, צ"ל גחלי ערלה: שעוממו פי' דהיינו שאין יכול להדליק קיסם מאיליו הרי אלו מותרין פי' כיון שאינו נהנה מאיסור בעין: ומקשי ולא מתניתא היא כו' פי' דמסיים התם בשלה ע"ג גחלים הפת מותרת: ר"ח אומר לית כאן, פי' שיבוש הוא אבל באמת לית כאן בשלה ע"ג גחלים הפת מותרת ולהכי אשמיעינן ר' חייא בשם ר' יוחנן: ר' מגא אמר אית כאן פי' באמת תני התם בשלה ע"ג גחלים אלא דהתם איירי שהגחלים אינן 'עצמן מאיסורי ערלה אלא שהעצים נתייבשו בקליפה ערלה תחילה ואח"כ נעשו ממנה גחלים, ואתא ר' חייא בשם ר' יוחנן לאשמיעינן שאפילו היו העצים גופן של ערלה ועשאן גחלים ועממן הרי זו מותרת כיון שאינו נהנה מאיסור בעין עכ"ל, לפי"ז הא דבישלה ע"ג גחלים ד"ה מותר מיירי דוקא לא בעצים שגופן ערלה וקליפתן אסור משום ערלה אלא בעצים שנתייבשו בקליפה של ערלה.

הנה לפי גירסא זו ולפי פירוש זה קשה למה פריך הירושלמי מרישא דברייתא הו"ל להביא סיפא דברייתא אם בישלה ע"ג גחלים מותר, ועוד מאי קושיא הא איכא למימר דאי הברייתא הו"א אפילו לוחשות קמ"ל דדוקא עוממות מותר אבל לוחשות אסור, אלא נראה דאיכא לפרש לפי הגירסא שלפנינו גידולי ערלה שעוממו הרי אלו מותרות (כגון שנטע אגוז של ערלה הרי העץ גידולי הערלה והדליקו ונעשו גחלה עוממות הרי אלו מותרות ופריך) ולא מתניתא היא אם חדש יותן כו' (כלומר כמו דאמרינן בחדש יותן ישן יוצן ואסור להשתמש בהתנור אפילו לאחר שיוצן והיינו משום דס"ל זו"ג אסור ואפ"ה אמרינן בישלה ע"ג גחלים מותר לדי"ה אפילו למ"ד זו"ג אסור א"כ ה"ה בגידולי ערלה אע"ג דגידולי ערלה אינו אסור אלא למ"ד זו"ג אסור הגחלים פשיטא דמותר ומאי קמ"ל וליכא למימד דקמ"ל דדוקא עוממות ולא לוחשות בגחלת של ערלה עצמה הו"ל להשמיענו ולא בגידולי ערלה) רבי חנניא אמר לית כן (פי' בגחלת שאינו של ערלה עצמה לא משכחת דהא גידולי ערלה אפילו העצים עצמם נמי מותר אף למ"ד זו"ג אסור דגידולי ערלה אינו אסור אלא הפרי ולא העצים דגידולי ערלה אינו חמור יותר מן הערלה עצמו דאינו אסור אלא הפרי ולא העץ דהא אפילו על הפירות מגידולי ערלה נמי מקשו התוס' בע"ז (טז) ד"ה שאם נטע: וא"ת מ"ש גידולי אגוז של ערלה מגידולי טבל ומעשר שני שהן חולין ואפילו גידולי תרומה אלא שגזרו עליהן ב"ח דבר וי"ל דערלה שאסורה בהנאה יש לאסור הגידולין שגם זה הנאה היא עכ"ל, היינו דוקא פירות הגידולין ולא העצים של הגידולין דאין סברא לומר דהגידולין חמורין יותר מהעיקר, דהא הגידולין אינו אסור אלא מדרבנן כמ"ש לעיל לענין היסק דאפילו אבוקה כנגדו אע"ג שנהנין מאיסור ערלה עצמו אינו אסור הפת אלא מדרבנן ובדרבנן ודאי אין סברא לומר דהגידולין שהוא מדרבנן חמור מן העיקר שהוא מדאורייתא, וכן מבואר מהתוס' (שם מח:)

ד"ה

ד"ה ואין נוטעין כו' שכתבו וז"ל: וכדמפרש טעמא מפני שהוא פרי דמשמע שבא להשיענו היכא דנטע אגוז של ערלה דאפילו דיעבר דאסורים הפירות עכ"ל. משמע דהפירות הוא דאסורים ולא העצים אפילו נטע אגוז של ערלה הילכך לא משכחת לה איסור הסקה בדבר שאין גופיה ערלה וכ"ש דלא שייך איסור בגחלתם) דבי מגא אמר אית כן (כלומר משכחת לה איסור הסקה אפילו בעצים שאינם עיקר ערלה וכגון) כשהביא עצים לחים ונגבו בקליפי ערלה, בכה"ג משכחת לה דאפילו אינו עיקר ערלה אלא נתקן ע"י קליפי ערלה בהם אסורין להסיק את התנור אבל בגחלתן שעוממו מותרות. **קדרה שבישול** כו' איתא בפסחים (כו.): איכא דאמרי אפילו למ"ד זוז"ג מותר קדירה אסורה דהא קבלה בישולא מיקמיה דניתן עצים דהיתירא עכ"ל, וכתב רש"י בד"ה קדירה: שצרפה כשהיא חדשה בעצי איסור דהא מקבלה בישולא ואיכא הנאת תשמיש שמשתמש בה בלא גורם אחר אבל תנור אין נותנין בו פת אלא לאחר הסיקה של גורם היתר עכ"ל, משמע דס"ל לרש"י דכוונת מקבלה בישולא היינו הקדרה מקבל בישולא מעצי איסור אבל רש"י על הרי"ף כתב בד"ה דהא מקבלה בישולא: שנותן בו מים ובשר ואח"כ שופתו על האור ואיכא הנאת תשמיש בלא גורם אחר ע"ש, לפי"ז מיירי לענין האיסור להשתמש בהקדרה ולא בהתבשיל, ורבינו מפרש דמיירי האיסור לענין תבשיל שבקדירה, וכמ"ש מהר"ם חלאוה על פסחים (שם): דהא מקבלה בישולא מקמי דניתן עצים דהיתירא מקבלא בישולא שמשתמש בה בצונן קודם שיתחנה על גבי האש שלא כדברי הרמב"ם ז"ל שפי' קדרה תבשיל שבקדירה עכ"ל, וכ"כ הכ"מ בפס"ו ממ"א הכ"ד שמפרש כוונת רבינו שמפרש דה"ק אם בישול תבשיל בקדירה ונתן תחתיה עצי איסור תחלה כו' קצת בעצי איסור נתן תחתיה עצי היתר ונגמר בישול התבשיל אסור, ובעינן לומר דהעצי איסור שנתן תחלה היה אבוקה כנגדו ואמרינן יש שבח עצים בתבשיל הילכך אסור התבשיל עיין לעיל בתמ"ב מ"ש בזה, ומ"ש הכ"מ: ויש לתמוה דהא אפילו מדלית מהכא עצי ההיתר הו"ל למישרי משום דהוי זוז"ג קדרה דהיתירא ועצים דאיסורא דומיא דתנור חדש שציננו כו' ואפשר לידחק ולומר דה"ק קדרה שבישול אותה בקליפי ערלה כלומר שנצרפה בעצי איסור ואחר שהתחילה ליצרף הביא עצי היתר וגמר צירופה הרי התבשיל אסור כלומר הרי הקדרה אסורה דלצירוף הקדרה קרי תבשיל ע"ש אינו מובן מה נ"מ בין בישול הקדרה עצמו לבישול התבשיל שיש בתוכם אם אפשר לאמר יש שבח עצים בקדרה במקצת בישול ה"ה אפשר לומר יש שבח עצים בתבשיל במקצת בישול וחדש רבינו כיון דבשעת שנתבשל בעצי האיסור לא היה עצי היתר כלל והיה אבוקה כנגדו לא הו"ל זוז"ג ואמרינן יש שבח עצים בתבשיל אפילו במקצת וכיון שנאסר שוב אינו חוזר להיות היתר מחמת שנגמר הבישול ע"י עצי היתר, ומה שתמה הכ"מ דלפי דרכו הו"ל לפלוגי בין נתבשלה כמאכל בן דרוסאי בעצי האיסור קודם שיבואו עצי ההיתר ללא נתבשלה כמאכל בן דרוסאי בעצי האיסור קודם שיבואו עצי ההיתר עכ"ל, כיון דכתב מקצת באיסור משמע רס"ל דלא בעינן דוקא כמאכל בן דרוסאי ואפילו בפחות מזה נמי אמרינן יש שבח עצים בפת, והא שיעור מאכל בן דרוסאי הוי חצי בישול כמ"ש רבינו בפ"ט ה"ה ע"ש, וכיון דכאן כתב דאפי' במקצת אסור הרי מוכח דלא בעינן כמאכל בן דרוסאי, ומ"ש שלא נזכר בגמ' דין זה שנצרפה בעצי איסור ובעצי היתר ומנין לו לרבינו ע"ש נראה דרבינו מפרש הכי כוונת הגמ' (שם): א"ד אפילו למ"ד זוז"ג מותר קדירה אסורה (כלומר התבשיל שמבשלים בקדירה בעצי

נטע הלכות ערלה ורבעי הארץ רטו
הלכה מה.

הערלה דין הפירות שלהן שישרפנו ואפרן מותר והמשקין שלהן יקברו, מפני שאי אפשר לשרוף המשקין.

פרי ציון

בעצי איסור ואבוקה כנגדו אע"ג רח"כ נטל העצי איסור וגמר בעצי היתר אסור אפילו למ"ר זו"ג מותר) והא קבלה בישראל מיקמיה רניתן עצים דהיתירא כלומר משום דאמרינן יש שבת עצים בתבשיל אפילו במקצת ביטול ומכאן למד רבינו דין זה שהביא כאן, אה"כ ראיתי לביאור הגר"א ב"ד סי' קמ"ב ס"ק י"ד שכתב ג"כ הכי רשם הביא המחבר דברי רבינו הנ"ז ועליו כתב הגר"א ז"ל: כן פי' מש"ש קדירה אסורה והא קבלה בישראל כו' עכ"ל, ועיין י"ד סי' קמ"ב בט"ז סק"ט ובש"ך ס"ק י"ג ע"ש, וכתב הר"ן בפסחים (שם) והא דאמרינן קערות כוסות וצלוחיות אסירי לית להו תקנתא כדרבנן גמליאל דאמר בעלמא (ע"ז מ"ט): ימכר כולו לנכרי חוץ מרמי איסור שבו רהא לא אפשר משום רה"ל רבדים הנקחין מנכרי וחוששין שמא יחזור וימכרם לישראל ור"א נמי לית להו תקנתא דאמר (שם) ע"ר, יוליך הנאה לים המלח דאפשר דתקנתא דר"א ליתא אלא באיסור, ע"ז שכיון שתופסיו רמיהן אע"פ שאין להם פדיון ואין ניתרין בכך מ"מ הרי הוא כמבוער האיסור עצמו אבל שאר האיסורין שאין תופסין דמיהן כשהוא מוליך הנאה לים המלח מה בכך ממון אחר הוא שמוליך לים ולא רבר שהוא נמשך מן האיסור כלל ומש"ה קערות כוסות וצלוחיות אסירי ולית להו תקנתא עכ"ל, ועיין מ"ש לעיל הלכה ל"ב והלכה ל"ט.

מה) **הערלה** כו' איתא מתני' בתמורה (ל"ג): ואלו הן הנשרפין חמץ בפסח כו' והערלה וכלאי הכרם את שורכין לשרוף ישרוף ואת שורכין להקבר יקבר עכ"ל, וכתב רבינו בפירושו: ומה שאמר את שורכין לשרוף שם על ערלה וכלאי הכרם ומה שיש מהם אוכלין שאפשר לשרפן שורפין אותם ומה שיש מהם שאי אפשר לשרפן קוברין עכ"ל וכן כתב רש"י ראת שורכין כו' אערלה וכלאי הכרם קאי דאוכלין ישרפו ומשקין יקברו עכ"ל, וכתבו התוס' ברה"א אלו הן כו': צריך עיון בשלמא בכלאי הכרם והא כתיבי פן תקדש המלאה פן תוקר אש אלא ערלה צריך עיון טעמא מאי ופי' רש"י משום דאיתקש לכלאי הכרם עכ"ל, ובתוס' שבת (כה), ד"ה כך הוכיחו ראת שורכין כו' אערלה וכלאי הכרם קאי משום דאל"כ תקשה הא דאמר בספ"ק רפסחים (כ): גבי תרומה טמאה שתעשה זילוף הא תנן בתמורה הראוי לקבורה קבורה פי' כגון משקין וי"ל דלא קאי אלא אערלה וכלאי הכרם ולא אתרומה דשריא בהנאה עכ"ל, ובסוכה (לה) תר"ה לפי כתבו: וא"ת אתרוג של ערלה תיפוק ליה דמיכתת שיעוריה דמצותו בשריפה דקחשיב ליה בתמורה פרק בתרא (לג): בהרי נשרפין ואמרינן התם הנשרפין לא יקברו ואפשר דאפילו מראורייתא הוי ערלה בשרפה דילפינן לה מכלאי הכרם דכתיב בה פן תקדש ודרשינן (חולין קט"ו), פן תוקר אש ומהאי טעמא נמי פסול אתרוג של תרומה טמאה דמצותה בשרפה ולמה לן טעמא דהיתר אכילה וי"ל דוראי לא היה צריך אלא נחלקו בהנך טעמי לענין ערלה משום דנ"מ לענין מעשר שני עכ"ל, ועיין

רמז פרי הלכות ערלה ורבעי ציון

ועיין מ"ש לעיל בשם רבינו בהלכה י"ב ע"ש, מבואר דהתוס' ס"ל כרש"י בתמורה (שם), דערלה מצותו בשריפה מה"ת, ועיין בפני יהושע מ"ש בזה, ועיין בתוס' חולין (קטו:); ד"ה כלאי הכרם ע"ש, והתוסיו"ט בתמורה (שם) כתב דאפילו לרש"י אינו מה"ת דלאו הקישא הוא אלא ילפותא בעלמא ע"ש, ובספרי השקפה לברכה מקור ט"ו כתבתי להוכיח דרש"י ס"ל דהא דערלה בשריפה אינו אלא מרובנן מרכתב רש"י בתמורה (שם) ד"ה כל הנשרפין לא יקברו: דילמא אתי אינש ואשכח להו ואכיל להו עכ"ל והקשה הגר"ע דתיפוק ליה דמצותן בשריפה, ותרצתי בשני אופנים ואחר מהם פשוט, דמשמע ליה דמצות שריפה בערלה וכלאי הכרם לאו מצד עצמה אלא מצד שלא יבא לידי תקלה ליהנות מהם והילכך כתב הטעם דכל הנשרפין לא יקברו כדי שלא יבא לידי תקלה דאשכח להו ואכיל להו ע"ש, ומרברי רבינו משמע דס"ל דערלה בשריפה מדינא ולא משום חשש תקלה, דהא לענין ערלה כתב רבינו בפס"ו ממאכלות אסורות הכ"ז: הערלה וכלאי הכרם דין הפירות שלהן שישרפו, ולא כתב טעם שלא יבא לידי תקלה ולענין פדיון נ"ר כתב בפ"י ממ"א הלכה י"ז: ושורף אותן כדי שלא יהיו תקלה לאחרים עכ"ל, ועיין לקמן הלכה נ"ג הרי מבואר דס"ל לרבינו דערלה בשריפה מדינא, וכן כתב רבינו בפ"ב מה' מע"ש הלכה ג' לענין פדיון מע"ש וז"ל: ושורף את הפירות שחילל עליהם כרי שלא יהיו תקלה לאחרים עכ"ל, ולענין ערלה בח"ל עיין במנחת חינוך מצוה רמ"ו ע"ש, וכן הר"ן לפסחים בסוגיא דיש שבה עצים בסת כתב דערלה מצוה בשריפה ע"ש.

והרשב"א לסוכה (שם) כתב טעמא דשל ערלה פסול משום דערלה היא מן הנשרפין וכתותי מכתת שיעוריה ע"ש, ולפלא היא על הטור והמחבר גי"ד סי' רצ"ד שכתבו רק דערלה אסור בהנאה ולא כתבו דבעי שריפה ויד אברהם כתב לתרץ דהש"ע אנו לטעמיה דכתב לקמן ר"ס של"א דעכשיו תרומות ומעשרות גם בארץ ישראל אינו אלא דרבנן וה"ה לערלה בזה"ו ע"ש, ואינו נראה דאם בערלה דאורייתא מצוה בשריפה גם ערלה בזמן הזה אפילו אם נימא דרבנן היא מ"מ כל דתיקון רבנן כעין דאורייתא תיקון, והחתם סופר ב"ר סי' רפ"ו כתב דלא מצא בש"ס שמחויב אדם לשרוף ערלה ורמב"ם נמי לא מייתי ליה במקומו כלל אלא בה' פסולי המוקדשין דרך אגב אשר מזה נ"ל מעולם לא נצטווה לבער ערלה מן העולם אלא שאסור בהנאה וסגי ליה בשריפה להתיר אפרן ע"ש לפלא היא שלא ראה כל המקומות הנ"ל שערלה מצוה בשריפה והא רבינו כתב במורה ח"ג פל"ו: ואמר יתעלה בשרפת כל מה שיוציא האילן העושה פרי לשלשת השנים ע"ש, וכן כתב בהדיא בפס"ו ממ"א הלכה כ"ז דבעי שריפה את שדרכו לשרוף כמ"ש כאן, ועוד הא קי"ל בפ"ג דערלה רבגד שצבעו בקליפי ערלה ידלק, תבשיל שבשלו בקליפי ערלה ידלק ע"ש, וכ"כ הכפתור ופרח פני"ד: ודין הערלה ופירותיה הוא שישרפוה והמשקין יקברו שא"א לשרופן והכי איתא מס' תמורה פרק בתרא תרומה טמאה וערלה בשריפה וכן פסק הראי"ף ז"ל וזוהו הטעם פסל הראב"ד אתרוג של ערלה אפילו מיום ראשון ואילך דמיכתת שעוריייהו עכ"ל, ועיין בתשובת חות יאיר סי' י"ח וסי' נ"ד מ"ש מגא הא מילתא דערלה מן הנשרפין ע"ש, והלכות גדולות בהלכות ערלה כתב: ואסיר לאתהנויי מאיסורי הנאה ופירי דערלה דאסר רחמנא לא שנא באכילה ולא שנא בהנאה אסירי עכ"ל, ודין שריפה הזכיר אח"כ כמ"ש לעיל והכל בו בהלכות ערלה כתב ומצות ערלה וכלאי הכרם בין בארץ ישראל בין בח"ל לשרוף אותן באש עכ"ל, הרי ס"ל דאפילו שבה"ל מצוה בשריפה ורלא כהמנחת חינוך שמחלק בין א"י לח"ל.

כל

הלכה זו.

כל שהוא חייב בערלה יש לו רבעי, וכל שפטור מן הערלה אינו חייב ברבעי שנאמר שלש שנים יהיה לכם ערלים ונו' ובשנה הרביעית.

פרי ציון

(מו) **כל שהוא** כו' איתא בירושלמי פ"א דערלה ה"א אמר ר' יוחנן דברי רבי ישמעאל כל שאין לו ערלה אין לו רבעי עכ"ל, הכלל הזה אינו אלא לענין האילן שהיה מחויב בערלה אם גדל עליו פירות בתוך שלש שנים או הפירות שגדלים בשנה הרביעית נוהג בהם רבעי לאפוקי היכא דחשב עליו לסיג וכדומה באופן דאף אם גדל בו פירות בשנות הערלה פטורין מערלה הפירות שגדלין בשנה הרביעית אע"ג שכבר חשב למאכל אינו נוהג בו רבעי כיון שלא היה מחויב בערלה כל השלש שנים, כדכתב רבינו: נטע שלש שנים לסייג ומכאן ואילך למאכל אין לו רבעי, עיין לעיל בהלכה ז', ודוקא אם כל השלש שנים היה בדעתו לסיג או אין לו רבעי הא אם חשב עליו למאכל אפילו במקצת שנה השלישית יש לו דין רבעי וכדאיתא בירושלמי (סם): רבי יוחנן בעי עד שיהא לו שלש שנים ערלה, (היכי דמי האי דר' ישמעאל אם עד שיהא לו שלש שנים ערלה קאמר דאז יש לו דין רבעי או אפי' אם אין לו אלא שנה אחת מערלה כגון שנטעו שנה אחת או שתיים לסייג ומכאן ואילך למאכל דיש לו מיהת דין ערלה בשנה אחת או שתיים משלש שנים יש לו דין רבעי) אמר ר' יונה עיקר ערלה צריכה ליה אין עיקר ערלה פחות משלש שנים (ר' יונה מפרש דבעיקר ערלה נסתפק ר' יוחנן אם השנה או השתיים שהן למאכל נוהגות בו דין ערלה או לא לפי שאין עיקר ערלה פחות משלש שנים ואם אין באילן הזה שלש שנים ערלה אינו נוהג בו דין ערלה כלל או אפילו שנה או שתיים נוהג בו ערלה) אמר ר' יוסי עיקר רבעי צדיכה ליה כל שאין לו ערלה אין לו רבעי, ס"ל דעיקר דין רבעי הוא דצריכה אם דוקא שלש שנים חייב ערלה בעינן לדין רבעי או לאו דוקא שלש שנים אלא שיהא בו מיהת דין ערלה, עיין לעיל בהלכה ז' מ"ש בזה, ודוקא בעצים תליא וב' רבעי בערלה אבל בפירות איכא פירות שערלה נוהג ורבעי אינו נוהג כגון קליפי רמוגים והגרעונים וכל הדברים שאינן פרי עיין לעיל בהלכה ו', ולמ"ד כרם רבעי פירות האילן ישנן בערלה ואינן ברבעי כדאיתא בברכות (לה), וערלה בח"ל דליכא ברבעי עיין לקמן המ"ז מ"ש בזה.

הלכה מז.

נטע רבעי בארץ נוהג בין בפני הבית בין שלא בפני הבית והרי הוא קודש שנאמר ובשנה הרביעית יהיה כל פריו קדש הלולים ליי ואסורין לאכול מהן עד שיפדנו ודינו להאכל הפירות או פדיונם בירושלים לבעליו כמע"ש. ובניר הוא אומר ואיש את קדשיו לו יהיו שאין לך קדש שלא נתפרש דינו בתורה למי שהוא חוץ מניר ואינו נאכל בירושלים אלא בפני הבית. והאידנא שאין יכולין להעלותם ולאוכלם בירושלים פודים אותם חוץ לירושלים אפילו שוה מנה בפרוטה כמעשר שני בזמן הזה. ונוהג בכל השנים אפילו בשנים שאין מעשר שני נוהג בהם. וי"א דנטע רבעי נאכל בזמן הזה בירושלים בלי פדיון ואין מורין כן וכשם שאין מעשר שני בסוריא כך אין נטע רבעי בסוריא ומה סוריא שהיא חייבת במעשרות ובשביעית מדבריהם אינה חייבת בניר חוצה לארץ לא כ"ש שלא יהא ניר נוהג בה. והורו מקצת גאונים שכרם רבעי לבדו פודין אותו בחוצה לארץ ואח"כ יהיה מותר באכילה ואין לדבר זה עיקר וי"א דניר נוהג אף בח"ל הילכך בין בכרם רבעי ובין בניר יש לפדות בח"ל בלי ברכה בדיא בשל ישראל אכל של עכו"ם בח"ל ליכא רבעי כלל.

פרי ציון

(מז) נטע כו' ונראה דמ"ש רבינו הרי הוא קודש כו' ודינו להאכל בירושלים הסיפא פירושא דרישא כלומר מה היא קדושתן שהם נאכלין לבעלים בירושלים כמו מע"ש וכמ"ש החינוך במצוה רמ"ז וז"ל: להיות נטע רבעי כולו קודש פי' כל פירות היוצאין באילן בשנה הרביעית לנטיעתו הם קודש כלומר שהם נאכלין לבעלים כמו מע"ש בירושלים וזה קדושתן שנאמר ונטעתם כל עץ מאכל ובשנה הרביעית יהיה כל פרי קודש הלולים לך' ובא הפי' שהוא לבעלים ופי' הלולים הוא שיאכלוהו הבעלים בירושלים וזה החילול וזהו יקראו חכמים בכ"מ רבעי ובספרי דורש שניר הוא לבעלים מדכתיב ואיש את קדשיו לו יהיה שאמרו שם איש את קדשיו וגו' משך כל הקדשים ונתנם לכהנים ולא שייר מהם אלא תודה ושלמים ופסח ומעשר בהמה ומע"ש ונ"ר שיהיה לבעלים עכ"ל. ובספרא קדושים איתא: תאכלו את פריו להוסיף לכם את תבואתו ריה"ג אומר הרי אתה כמוסיף פירות חמישית על פירות רביעית מה פירות חמישית לבעלים אף פירות רביעית לבעלים עכ"ל. וכ"כ רבינו בסה"מ שלו בסי' קי"ט והביאו הכ"מ בס"מ ממע"ש ונס"ד וז"ל: נטע רבעי דינו שיעלהו לירושלים ויאכלהו ש

שם בעליו כמו מע"ש בשוה ואין לכהנים בו כלום שנאמר ואיש את קדשיו לו יהיו משך הכתוב כל הקרשים ונתנם לכהן ולא שייר מהם אלא תודה ומעשר ושלמים ופסח ומעשר בהמה ומע"ש ונט"ר שיהיו לבעלים עכ"ל, ומשמע דמ"ש ומעשר מיותר וכדי נקט דאי מעשר בהמה הא כתב בפ"ע ואי מעש"ר הא יש לו להכהן ולהלוי אלא ודאי כמו החינוך דלא כתב בתרתי, וכן מפורש בספרי פ' גשא על הפסוק ואיש את קדשיו גו' כל הנוסח שהביא רבינו ושם לא הביא ומעשר ע"ש, וכתב החינוך (שם) מדרשי המצוה שרצה האל להיות האדם מעורר להלל השי"ת בתחלת מכתו פירות אילנות כדי שינוח עליו נועם השי"ת לברכתו ויתברכו פירותיו, כי האל הטוב חפץ בטוב בריותיו לכן צונו להעלותם ולאכול אותם במקום שבחר בימי קדם לעבודתו בדרך הוא כי שם צוה השי"ת את הברכה ומבחר פירות האילן הם היוצאים בשנה הר', ועוד יש תועלת לאדם בהיותו מצוה לאכול במקום שהוא קצת פירותיו כגון זה ומע"ש וגם מעשר בהמה כי מתוך כך יקבע מושבו או מושב קצת מבניו באותו המקום ללמוד תורה כי שם מורי התורה ועיקר החכמה כו' והרמב"ן ז"ל כתב זה בפירושו כדי לכבד השי"ת מראשית כל תבואתינו ולא נאכל מהם עד שנביא כל פרי בשנה אחת הילולים לה' והנה אין הפרי בתוך ג' שנים ראוי להקריב לפי שהוא מיעוט גם שאין נותן טעם בפרי או דיח טוב גם כי דוב האילנות לא יוציאו פירות כלל עד שנה ד' לנטיעתן ולכך נמתין לכולן, והמצוה הזאת דומה לבכורים ועוד כתב כי אמת הדבר עוד שהפרי בתחלת נטיעתו עד שנה הר' רב הליחות דבר מאד מוזק לגוף ואיננו טוב לאכילה כדג שאין לו קשקשת והמאכלים הנאסרים בתורה שהם דעים גם לגוף עכ"ל, וכ"כ רבינו בחיי פ' קדושים דמדרך הטבע: הפרי בתוך שלש שנים הוא מוזק מאד לגוף מפני שיש בו ליחות מושפע מכה יניקת הארץ ועדיין לא עבר עליו זמן כל כך שיתחמם בכח השמש ויתחמם בכח האויר ועל כן הפרי כלו עפריי מימי תגבר עליו הליחה מאד ותזיק האוכלו כעין הדג שאין לו קשקשת שהליחה גוברת עליו ביותר לרוב ליחות המים שהוא שוכן בהם בתחתוניהם ובעמקיהם עכ"ל, והא דפירות דבעי יש להם דין מעשר שני לכל דבר משום דילפינן ג"ש דקדש קדש ממעשר שני כתיב האב קדש הלולים וגו' וכתוב התם וכל מעשר הארץ גו' קדש לה' והאי הלולים פירשו רז"ל שהוא לשון חילול דאמר רחמנא אחליה והדר אכליה כלומר הוציאו לחולין על ידי פטיון אם באתה לאוכלו חוץ לידושים לפיכך בזמן הבית היו צריכין להעלותן לירושלים לאוכלם שם כמו מעשר שני או לפדותן ולהעלות הפדיון שם והם היו מותרין מיד אתר הפדיון עיין בלבוש י"ד סי' רצ"ד ועיין מ"ש לקמן.

ואסורין לאכול כו' ואם רבעי אסור בהנאה עיין לעיל הלכה ו'.

והאידינא כו' כי"כ הטור והש"ע (שם) הרדב"ן בחדשות סי' ש"א כתב על הפירות הגדלים בתוך חומת ירושלים אם נוהג בהן דין נטע רבעי וז"ל: לא ידעתי מקום לשאלה זו כיון שפירות נט"ר דינם להעלותן לירושלים העולות בירושלים הרי אוכלם בתוך ירושלים ואצ"ל לא פדיון ולא חילול מה שלא הוזכר בפוסקים לרוב פשיטתו כו' ועתה שהגויים נוטעין בה אילנות נ"ל דאפילו ישראל מותרין כו' ומה שיש לדקדק בזה אם ישראל עתה בתוך חומת ירושלים היא שונה כי נראה ששכונת היהודים הוא בעיר ציון וכן אומרים הישמעאלים עד היום הילכך אם הפירות הם גדלו בתוך ירושלים כלומר מפתח השוק ולפנים אוכל אותם שם בלא פדיון כלל, ואם גדלו הפירות

הפירות בתוך השכונה צריכין פדיון מן הספק ולא יברך כי שמא אנו דרים בתוך מחיצות ירושלים. ומסתברא לי כיון שהרבר ספק מחלל אותם לכתחלה על שוה פרוסה ודיו. ומ"ש אין נאכל בזה"ו בירושלים ואין פודין אותו בירושלים אא"כ נטמא ונט"ר נאכל בזה"ו בירושלים הלכך נפרה הוא בירושלים אע"פ שלא נטמא דהא בהא תליא עכ"ל. והגאון בעל פאת השלחן בהלכות ארץ ישראל ס"ק ל' הביא דברי הרשב"ו הנ"ל וכתב ולא הבנתי דברי הרב דהא נט"ר למד ממ"ש לכ"ד כמ"ש בקידושין (גד): אלימא ר"מ כו' וגמרי ממ"ש ובירושלמי פ"ו דפיאה ה"ה ופ"ה דמי"ש ה"ב לב"ה למד נט"ר ממ"ש לכ"ד. וכ"פ הרמב"ם רפ"ט דמ"ש ונט"ר דינם שוים ובטושע י"ד סי' רצ"ד סיו מפורש דנט"ר דינו כמ"ש לכל דבר והאידינא שא"א להעלותם לירושלים כו' פודהו כו' וכמ"ש בפ"ה דמ"ש ה"ו ובה"א א' כסף וא' פירות וכמ"ש בפ"א דמ"ש ה"ה ואם אין מקדש ירקב ובירושלמי שם. וא"כ מה כתב וחילק וצ"ע עכ"ל. מה שהעיר מהא דקידושין התוס' מקשים שם והריטב"א שם מביאם דכיון דגמרינן קדש קדש ממעשר ליל דכתב רחמנא בכרם רבעי קדש הלולים דניחליה לקדושתיה והדר ליכליה לגמר קדש קדש ממעשר מה מעשר צריך פדיון אף כרם רבעי צריך פדיון ותרצו בתוס' דאי לאו דכתב רחמנא הלולים הוה אמינא נגמר קדש משביעית שאין לה פדיון אבל השתא דכתב רחמנא הלולים גלי לן דנגמר קדש קדש ממעשר לפדיון ולחומש ולביעור ותרוייהו איצטריכו ע"ש. ועיין ברי"ש פ"ו דפאה מ"ו א"כ ה"ה לענין דמעשר שני אינו נאכל אלא בזמן דאיכא מזבח כבכור לא מצינו למילף כרם רבעי ממע"ש כיו דלא גלי לן קרא דנגמר קדש קדש ממעשר לענין אכילה דתלוי במזבח מצינו לומר דכשביעית דמי דלא במזבח תלוי ונגמר קדש קדש משביעית. ולפי מה שהוכיח המשנה ראשונה בפ"ה דמע"ש מ"ג דלא ילפינן ממעשר אלא למה שמפורש במעשר כגון חומש וביעור ולא לשאר מילי ובה מתרץ למה לא אמרינן דכיון דממעשר ילפינן לא יתא רבעי נוהג בשביעית ע"ש אי"כ ה"ה הא דמע"ש אינו נאכל האידינא בירושלים אינו מפורש אלא משום דמקשינן לבכור דאינו נאכל אלא בזמן דאיכא מזבח עיין מ"ש בספרי עשר תעשר הלכה ר"ג הילכך לא ילפינן ממעשר שני לאסור אכילה בזמן דליכא מזבח ושפיר כתב הרשב"ו (שם) דנטע רבעי נאכל בזמן הזה בירושלים אע"ג דליכא מזבח ולפי"ו הא דילפינן נט"ר ממע"ש לא רק לענין חומש ולביעור לבר אלא גם לענין העלאה לאכול בירושלים דהתורה כתבה מפורש לענין מע"ש חובת העלאה כדכתיב: ואכלת לפני ה' א במקום אשר יבחר לשכן שמו שם. אך אכתי תיקשי הא אנן טמאי מתים אנן ואכילה בטומאה כתיב במעשר שני מפורש בתורה דאסור דכתיב ולא בערתי ממנו בטמא ואפילו לא הוכשר הפירות אסור לאכלם וכמו שכתב רבינו בה' מע"ש ונט"ר ה"א האוכל מע"ש בטומאה לוקה בין שהמעשר טמא כו' בין שהמעשר טהור והאוכל טמא משום טומאת הגוף ע"ש. עיין מ"ש בספרי עשר תעשר הלכה ר"ן ואולי דוח לא נקרא מפורש בתורה כיון דלא ידעינן דבירושלים הוא אם לא דילפינן מבכור כמ"ש רבינו בפירוש המשניות פרק אלו הן הלוקין מ"ג והביאו הכ"מ שם: כתב רבינו אינו חייב מלקות על אכילת מעשר שני בטומאה עד שיאכלנו בירושלים דאמר רחמנא בבכור שנפל בו מום בשערין תאכלנו הטמא והטהור יחדיו ואמר בכאן לא תוכל לאכול בשערין ובאה הקבלה ג"כ בזה לא תוכל לאכול בירושלים כבשערין כלומר לא תוכל לאכול מעשר בטומאה בירושלים כמו שתוכל לאכול בכור בטומאה בשערין עכ"ל. ואע"ג דאמרינן ביבמות (עג): לענין מעשר שני טומאת הגוף בהדיא

כתיב

נמע הלכות ערלה ורבעי הארץ רכא

כתיב כו' ע"ש גם זה אינו אלא מהקבלה דהא פשוטו דקרא דלא יאכל מן הקדשים אי לאו הקבלה מפורש בקדשים לא במע"ש (ע"ין מ"ש לקמן בזה) ומהא דאמרין בקידושין (שם) בגמרינן גז"ש קדש קדש ממע"ש לענין בייעור וחומש בלא"ה לא תקשה דגילף נט"ר ממע"ש גם לענין איסור אכילה בירושלים בזמן הזה משום דהתם שאני דכתיב קדש במע"ש בתרווייהו גם בבייעור וגם בחומש דלענין בייעור הא כתיב בערתי הקדש מן הבית ובויקרא כ"ז כתיב קדש לענין חומש דכתיב וכל מעשר הארץ גו' מפרי העץ לה' הוא קדש לה' ואם גאל יגאל איש ממעשרו חמישיתו יספ עליו. והא וי"ו דאם מוסיף על ענין ראשון דכתיב קדש והילכך גמרינן קדש דכתיב בניר מקדש דכתיב במע"ש לענין חומש ולענין בייעור דבעינן חומש ובייעור בניר כמע"ש וכן לענין חובת העלאה ילפינן נ"ר ממע"ש כדאיתא בפ"ה דמע"ש כרם רבעי היה עולה לירושלים כו' דהא כתיב קדש גבי העלאה מדכתיב מפרי העץ לה' הוא קדש גו' היינו לעלות ולאכול בירושלים הוא כדמפרש רש"י על התורה ד"ה לה' הוא: קנאו ה' ומשלחנו צוה לך לעלות ולאכול בירושלים ע"ש. ומה דמקשים ל"ל קרא דהלולים לענין דאחליה והדר אכילה נילף ממע"ש היינו משום דלענין פדיון מע"ש קדש כתיב כדכתבתי לעיל דהאי ואם גאל יגאל גו' וי"ו מוסיף על ענין ראשון משאיכ לענין איסור אכילה בירושלים בזמן דליכא מזבח דליכא ע"ז גז"ש דקדש מנלן דניר מזבח מעכב ואע"ג דק"ל אין גז"ש למחצה כדאיתא בכריתות (כב:): אלא דכ"ע אין גז"ש למחצה ע"ש, ועיין בהר"ם אלשקר סי' כ"ט ו"ל הכא שאני דאיכא למימר נמי דגילף קדש קדש משביעית, ובחולין (קט"ז). תניא רבי שמעון בן יהודה אומר משום רבי שמעון בשר בחלב אסור באכילה ומותר בהנאה שנאמר כי עם קדוש אתה ונאמר להלן ואנשי קדש תהיון לי מה להלן אסור באכילה ומותר בהנאה אף כאן אסור באכילה ומותר בהנאה עכ"ל.

וכתבו התוס' בד"ה מה להלן כו' וז"ל: אע"ג דאיכא למילף איסור בקל וחומר כדלעיל קא סבר אין גז"ש למחצה וילף מיניה אף היתר הנאה ע"ש, ולפי הנ"ל הא איכא נמי גז"ש קדש קדש נאמר כאן כי עם קדוש אתה לה' ונאמר להלן ולא יהי' קדש בבנ"י לאיסור הנאה כדאיתא (שם קטו:): ע"ש, ואהני גז"ש דאנשי קדש לענין אכילה ואהני גז"ש דלא יהיה קדוש לענין איסור הנאה דמלא יהיה קדש לחור הו"א דאכילה מותר כמ"ש התוס' (שם) בד"ה ונאמר כו' ע"ש, איכא למימר דכל שאר תנאים לא ס"ל כרבי דילפינן גז"ש קדש קדש מולא יהיה קדש בבני ישראל דהאי קדש לאו קדש ממש אלא הפי' מזומן למשכב זכור כדאיתא בסנהדרין (נד:): והביאו רש"י על התורה ע"ש, ולא שייך כלל למילף גז"ש מקדש שנאמר לענין זנות לקדש דכתיב בבו"ה שאיסור בו"ה משום קדושת האדם ואיסור הנאה דהתם לא כתיב לשון קדושה אלא לשון הפקירות, אולם בנידן דידן כיון שיש לנו למילף משני מקומות בגז"ש ממע"ש לחומרא ומשביעית לקולא צריכין למילף לחומרא והא דבעינן הלולים דאחליה והדר אכילה משום דאי לאו קרא הלולים הו"א הקיש לשביעית לחומרא דאין פדיון משאיכ לאכילה בירושלים גם בזה"ו משום דמקשינן לשביעית הא אינו אלא לקולא ולקולא ולחומרא לחומרא מקשינן, וכן משמע מלשון התוס' בברכות (שם) ד"ה אחליה: וי"ל אי לאו קרא הלולים הו"א דארובה נילף לחומרא קדש קדש משביעית ואין לו פדיון עכ"ל, אך לפמ"ש דלא ילפינן נט"ר ממע"ש אלא בדינים דכתיב קדש אבל בדינים דאיכא במע"ש ולא כתיב בהם בתורה קדש לא ילפינן בגז"ש ממע"ש א"כ הא דבעינן במע"ש מזבח לא כתיב קדש לא ילפינן נ"ר ממע"ש ממילא אפשר לומר דנ"ר בזמן הזה

רכב פרי הלכות ערדה ורבעי ציון

הזה אוכלין בירושלים אפילו בלי פדיון, ולפי"ז אינו מובן מ"ש תוס' ריי חסיד בברכות (שם) וכן בתוספות הרא"ש (שם) כתבו וז"ל: ואומר רבי דאי לאו האי קרא הזה ילפינן לה קדש קדש משביעית לכל דיני שביעית ע"ש, הא בדיני שביעית איכא נמי הרבה קולות שאין במע"ש כגון אכילה בירושלים ואיסור ביעור בטומאה וכו' ולקולא ולחומרא לחומרא מקשינן ואיך הוה ילפינן משביעית לכל דיני שביעית ולא למילף קדש קדש ממע"ש, ומתוס' ב"ק (ס"ט): ד"ה קדש קדש כו' מבואר דס"ל דגז"ש דקדש קדש אינו אלא לענין שצריך לפדותו ולהוסיף חומש דהא כתבו וז"ל: ואין להקשות כלל למה לי קדש תיפוק ליה מהלולים דגז"ש דקדש איצטריך למימר דיש לו חומש עכ"ל ועיין במהר"ם מלובלין וקשה הא בגמ' דקידושין אמרינן דגז"ש בעינן גם לענין ביעור ומנא לן דחייבין בניר העלאה בירושלים, אם לא מג"ש ולב"ש דס"ל דכרם רבעי אין לו חומש ואין לו ביעור ולא ס"ל הגז"ש דקדש קדש נמי תיקשי מנלן חיוב העלאה בנ"ר אי מבמה מצינו ממע"ש נילף נמי לענין ביעור וחומש במה מצינו אך איכא למימר דכיון דבעינן פדיון כמע"ש ע"כ בעינן העלאה, והירושלמי הביא להתוספתא דתנאי פליגי אם ב"ש ס"ל הגז"ש דקדש קדש או לא, דהתוספתא פ"ה ממע"ש והירושלמי דפאה בפ"ה ה"ה, תני רבי אומר לא אמרו ב"ש אלא בשביעית אבל בשאר שני שבוע בש"א יש לו חומש ויש לו ביעור על דעתיה דהדין תניא לא למדו נט"ר אלא ממע"ש כמה דתימר, אין מע"ש בשביעית דכוותיה אין נט"ר בשביעית כו' תני רשב"ג א' שביעית וא' שאר שני שבוע בש"א אין לו חומש ואין לו ביעור על דעתיה דהדין תני לא למדו נט"ר אינו מועיל אלא לקולא לענין שביעית דפטורין מחומש ומביעור כמע"ש אבל על חיוב פדיון לא ילפינן ממע"ש לפטור בשביעית משום דפדיון ילפינן ממה דכתבי ברבעי עצמו קדש הלולים ודרשינן בגמ' דברכות (לה), דאמר רחמנא אחליה והדר אכילה וכמיש הרשב"א בברכות (שם) בשם הראב"ד וז"ל: פי' לא שנחליף את האותיות ונעשה הלולים כמו חלולים אלא פירושא בעלמא הוא שההלול הזה שאמרה תורה היינו הלול של חילול כשמחללין קדשותו על פדיונו אבל עיקר החילול ממקום אחר למדנוהו מדכתיב אשר נטע כרם ולא חללו ילך וישוב לביתו וגו' אלא שמשם לא למדנו מתי יהיה החילול וכאן גילה הכתוב שהוא בשנה הרביעית דרשינן האי קדש הלולים שיהא מהולל כקדש שלא יאכל פריו בלא פדיון שיפדנו בשנה הרביעית עכ"ל ולדברי הרשב"א א"ש דל"א הירושלמי שם אלא למדו קודש הלולים הרי הוא כקודש שקורין עליו את ההלל עכ"ל, ראיכא למימר דההלול שבשעת הפדיון היינו הברכה שאומרים בשעת הפדיון שמהללין ומברכיין את ה' אשר קדשנו במצותיו וצונו על פדיון נט"ר (ולקמן בירושלמי משמע דלא כהרשב"א דאמר: לא מתמענין רבנן בין היא לחי"ת ע"ש) וכדאיאתא בספרא פ' קדשים סי' ס"ז: הלולים מלמד שהוא טעון ברכה לפניו ולאחריו עכ"ל ואע"ג שברכת הנהגין אינו מה"ת בנ"ר ומע"ש היה חיובם מה"ת לברך לפניהם, עיין מ"ש שם התורה והמצות ועיין מ"ש בספרי השקפה לברכה במקור ל"ג ע"ש, ולפי"ז ע"כ בעינן קרא לחייב בפדיון אפילו בשביעית דאי לעצם חיוב בפדיון לא בעינן קרא, דהא מצינו למילף ממע"ש בגז"ש דקדש קדש אלא ודאי דקרא בעינן לחייב אפילו בשביעית וכיון דמחייבין בפדיון הרי הוא כקדש ממילא נוהג בהן שארי קדושות דהיינו לא לאכול לאונן ואפשר גם לא לאכול בטומאה משא"כ לענין לפטור מביעור ומחומש ילפינן ממע"ש בשביעית דפטורין דהא מצינו גם בכורים פטורין אע"ג דנקראו קדש

פרי הלכות ערלה ורבעי ציון רכג

קדש דס"ל כר"ש דפוטר מביעור ואע"ג דחומש חייבין בבכורים ג"כ עיין בכורים פ"ב היינו דוקא לענין זר האוכלן בשוגג כמו בתרומה משא"כ לענין פדיון לא שייך חומש בבכורים כלל דאין פדיון בבכורים ולפי"ו יוצא דלרבי אליבא דב"ש הגו"ש דק"ק לא משתמש אלא לקולא שאין נ"ר חייב בביעור ובחומש בשנה הרביעית שחל להיות בשביעית וביה ס"ל דלא דרשינן גזיש דקיק כלל וכמ"ש המראה הפנים טעמייהו דב"ה דס"ל גלי רחמנא בהדיא גבי נ"ר דבעי חומש וכהאי ברייתא בתרייתא דר' אייבו דחזר ותנא שתי גאולות אחת למעשר שני ואחת לניר ולסוגיא דהתם לא למדו ב"ה כלל לניר ממע"ש דגאולה וחומש בהדיא כתיב ביה כמו דכתיבא במע"ש וכן ביעור לא צריכין למילף ממע"ש דהא ביערתי הקדש מן הבית כתיב ובתרווייהו קודש כתיב בהוא וכתנן בפ"ה דמע"ש בעלתי הקדש מן הבית זה מע"ש ונ"ר ע"ש. אי"כ מובח בנ"ר לא בעינן אליבא דתרווייהו ומשמע דב"ש ס"ל כשיטת רבינו דפירות אילנות חייבים בתומ"ע מה"ת או דס"ל כרם רבעי דוקא חייבים ברבעי ולא שאר נטעים דאל"כ תיקשי דנילף ממע"ש דאין רבעי נוהג אלא בפירות דחייבים מה"ת במע"ש דהא לקולא ילפינן רבעי ממע"ש, ועיין מ"ש בספרי עשר תעשר הרמ"ח והא דלא ילפינן ממע"ש דלא יהא נ"ר בשלישית וששית כבר אמרו ע"ז בירושלמי וז"ל: שמואל בר אבא בעי הא בש"א לא למדו נ"ר אלא ממע"ש כמה דתימר אין מע"ש בשביעית ודכותיה אין נ"ר בשביעית ודכותיה שלישית וששית הואיל ואין בהן מע"ש לא יהא בהו נ"ר אמר ר' יוסי שלישית וששית אע"פ שאין בהן מע"ש יש בהן מעשר עני שביעית אין בהן מעשר כל עיקר עכ"ל. או דנימא דס"ל כהסמ"ג והיראים דבפירות האילנות ואפילו בירקות אע"ג דאין חייבים מה"ת בתרומות ומעשרות במעשר שני חייבים מה"ת, ונראה דאיכא למימר דאפילו לרבי ב"ה יליף מגו"ש קדש קדש והא דנ"ר דבשביעית נמי חייב בחומש וביעור ולא ילפינן ממע"ש דהא דמע"ש בשביעית פטור מחומש וביעור לאו משום דמע"ש פטור אלא משום דליכא בשביעית מע"ש כלל כיון דהתורה הפקירה שדותיו ופרדוסיו ופירותיו והפקר פטור מן המעשרות או מובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך ממה שיש לך ואין לו יצא הפקר שייך וידו שוין כדאיתא בספרי ובירושלמי דפאה ואע"ג דהאי קרא גבי מעשר ראשון כתיב ואכתי מגלן דהפקר פטור מתרומה וממע"ש שני וממע"ש עני משום דכל שאינו חייב בא' מהן אינו חייב בכלן כמיש הטורי אבן לר"ה (טו.) ע"ש, אך לפי"ו תיקשי לדעת הסמ"ג והיראים שכתבו דמע"ש שני נוהג בכל הפירות ואפילו בירקות מה"ת אע"ג דתרומות ומעשרות אינו נוהג מה"ת אלא בדגן תירוש ויצהר לבד הא כל שאינו חייב בא' מהן אינו חייב בכלן וכ"ש לחייב בא' מהן ולפטור בכלן, ואם נימא דאפשר לחייב אפילו בא' מהן מגלן דהפקר פטור אפילו ממע"ש שני או מע"ש עני אע"ג דליכא טעם משום ובא הלוי גו', ואם נימא דשביעית לאו אפקעתא דמלכא אלא חייבים להפקיר בשביעית ואם לא הפקיר אינם הפקר מ"מ פטורין מתומ"ע בשביעית משום דכתיב ואכלו אביוני עמך ויתרם תאכל חית השדה מה חיה אוכלת ופטורה מן המע"ש אף אדם פטור כדאיתא במכילתא והביאו רש"י ברי"ה (שם) ע"ש ועיין בסיא מ"ש בזה ועיין מ"ש בזה בספרי עשר תעשר הלכה רע"ג א"כ בשביעית לענין מע"ש לא שייך לומר שאין במע"ש חיוב חומש וביעור אלא שאין מע"ש כלל עיין מ"ש בספרי עשר תעשר הלכה ר"ו הילכך ליכא למילף כלל נ"ר ממע"ש בשביעית דהא נ"ר נוהג בשביעית דהא חייב בפדיון אפילו בשביעית משום דקדושתה מאיליו כדאיתא בירושלמי ע"ש, ולא דמי לקדושת

לקדושת מע"ש דלאו קדושתה מאיליו הוא דהא בלי קריאת שם אינו חל קרושת מעשר וכיון שהפקר הפירות בשביעית אינו יכול לקדש ולקרוא עליהם שם מע"ש, ורשבי"ג דסובר דא' בשביעית וא' בשאר שני שבוע פליגי בשי"א אין לו חומש ואין לו ביעור ובה"א יש לו איכא למימר דס"ל דתרווייהו לית להו הגז"ש דקדש קדש והא דאמרינן התם אליבא דרשבי"ג: על דעתיה דהדין תני לא למדו ג"ר ממעשר שני כל עיקר קאי גם לבי"ש וגם לביה ופליגי בהך פלוגתא דברייתא דר' ישמעאל וברייתא אחריתא דבי"ש ס"ל כברייתא דר"י דאמרי: ואם גאל יגאל איש ממעשרו חמישיתו יוסף עליו פרט לנטע רבעי שאין מוסף עליו חומש ובי"ה ס"ל כברייתא אחריתא דתני: שתי גאולות הן אחת למעשר שני ואחת לג"ר ולענין ביעור למד מבערתי הקדש גו' דגם ג"ר אקרי קדש ולפי"ז לענין איסור אכילה דג"ר בזמן דליכא מזבח אין לנו הוכחה, ובשנות אליהו בפיה דמע"ש כתב דסתם מתניתא כרשבי"ג ר"ל מדסתם המשנה ואומר ב"ש אומרים אין לו חומש ואין לו ביעור ולא חילקה בין שביעית לשאר שני שבוע ע"כ ס"ל להמשנה כרשבי"ג דלא למדו ג"ר ממע"ש כל עיקר ע"ש, ומ"ש הרי"ש בפ"ז דפאה דסוגיא דקירושין כרשבי"ג ע"ש, היינו לענין הפלוגתא דבי"ש וביה דלבי"ש אחד שביעית ואחד שאר שני שבוע אין לו ביעור ואין לו חומש אבל בטעמיהו איכא למימר דרשבי"ג ס"ל דלאו בגז"ש דק"ק פליגי ב"ש ובי"ה אלא בדרשא דגאל יגאל, ובתשובה המיוחסת להרמב"ן בסימן קנ"ו כתב להקשות: לפי סוגית הירושלמי וכי ב"ש בלבד למרו נטע רבעי ממע"ש ולא ב"ה ולמה אמרו יש לו חומש ויש לו ביעור ולמה בוצר כלן לגת אלא מפני שלמדו אותו בגז"ש דקדש קדש ממע"ש ע"ש וכן הקשה הרשב"א ב"ק (ט"ז) ולפי הנ"ל אתי שפיר ובתשובה הנ"ל מפרש הפלוגתא דבי"ש ובי"ה לפי סוגית הירושלמי באופן אחר ע"ש וכמ"ש לקמן בשמו, ורבינו כתב בפירושו בפ"ז דפאה מ"ז: אמר הכתוב (ויקרא יט) בכל אילן שנטע שלש שנים יהיה לכם ערלים לא יאכל ובשנה הרביעית יהיה כל פריו קדש הלולים ודינו שיאכלו אותו בעליו בירושלים כמעשר שני ובי"ה אומרים כשקרא הקב"ה תבואת השנה הרביעית קדש הלולים וקרא המעשר קדש משפטו כמשפט המעשר וכשיפדה ג"ר שלו לעצמו יוסיף חמישיתו על מה שהוא שוה כאשר אמר הכתוב (ויקרא כז) במעשר אם גאל יגאל איש ממעשרו חמישיתו יוסף עליו וביעור הוא להסירו מביתו כשישלם זמנו כמו שנבאר במסכ' מע"ש והוא מה שאמר הכתוב בערתי הקדש מן הבית ובי"ש לא יחייבוהו כלום מכל זה שלא נכתב דבר בענין זה כלל כי אלו הפסוקים באו בענין המעשר ואינם מדמים כרם רבעי למעשר ע"כ"ל משמע דס"ל לרבינו דאפילו מאן דלמד ג"ר ממע"ש לאו מטעם גז"ש אלא מטעם גילוי מלתא בעלמא דהא לאו מופנה הוא דאיצטריך למכתב לגופיה דיש להם קדושה וכמ"ש בכה"ג התוס' חולין (קל"א), ר"ה גמר כו': ואע"ג דאיצטריכו למכתב ולא הוי מופנה גלוי מילתא בעלמא הוא רכמו שיש בזה אחריו פאה ה"נ יש בזה אחריו פאה ולאו גז"ש ממש היא ע"ש, וכן משמע בת"כ פ' קדושים פ"ה ובירושלמי דלא הזכיר הגז"ש, ולא אמר אלא לא למדו ג"ר אלא ממע"ש ובת"כ מה קדש אמור להלן כו' ולפי"ז לא ילפינן ג"ר ממע"ש ולא הוי גילוי מילתא אלא בברבים המפורשים בחורה כמע"ש שני ואיסור אכילה בטומאה ושלא בפני מזבח אינו מפורש בחורה במע"ש וליכא גילוי מילתא לענין ג"ר ואיכא למימר דהילכך בירושלמי פ"ז דפאה ובפ"ה דמע"ש (שם) לא פריך גבי ג"ר בשביעית אלא: ויהא מותר לאונן כו' ויהא חייב בביעור כו' ולא פריך ויהא מותר לאכול בטומאה ויהא מותר לאכול שלא בפני

המזבח

פרי הלכות ערלה ורבעי ציון רכה

המזבח אלא ודאי משום דכל הני בלא"ה מותר אפילו בשאר שני שבוע, והמנחת חינוך במצוה רמ"ז מסתפק לביה דיליף בגז"ש אם דוקא לענין מי"ע הנוהגת במע"ש דין ג"ר שוה למע"ש ולא בל"ת או אפילו בל"ת ע"ש. ועיין לקמן מ"ש בדעת רבינו והמסקנא לדינא ע"ש.

וכשם כו' איתא בירושלמי דפ"ה פ"ז ה"ה: תמן תנינן ר' יהודה אומר אין לנכרי כרם רבעי וח"א יש לו אמר רבי אלעזר כיני מתני' אין לנכרי כרם רבעי כל עיקר רב ביבי אמר בעון קומי ר"ז בשם ר"א אתיא דרבי יהודה כב"ש על דעתיה דרבי כמה דב"ש אומרים לא למדו לנטע רבעי אלא ממעשר שני כמה דתימר אין מעשר שני בשביעית ודכוותיה אין גטע רבעי בשביעית כן ר' יהודה אומר לא למדו גטע רבעי אלא ממעשר שני כמה דתימר אין מעשר שני בסוריא דכוותיה אין גטע רבעי בסוריא כו' רבי יהודה אומר אין לנכרי כרם רבעי בסוריא עכ"ל לפי מסקנת הירושלמי דלא אמר אין לנכרי כרם רבעי אלא בסוריא ורבנן דפליגי ס"ל דאפילו לנכרי יש כרם רבעי בסוריא ולישראל יש כרם רבעי בסוריא אפילו לר' יהודה איכ רבינו דפסק דאין כרם רבעי בסוריא אפילו לישראל ע"כ ס"ל לפרש הפלוגתא דר"י וחכמים כרבי אלעזר דבארץ ישראל הוא דפליגי אבל בסוריא איכא למימר דכ"ע ס"ל דאפילו בישראל אין כרם רבעי בסוריא. והילכך בפ"י דמע"ש ונ"ר ה"י פסק כחכמים דיש לעכו"ם גטע רבעי אפילו בא"י ועיין לעיל הלכה י"ד וכאן דפסק דאין ג"ר בסוריא אפשר לומר אפילו כרב ביבי ואלבא דביה דלמד ג"ר ממע"ש לרשב"ג אך לפי"ז תיקשי למה ג"ר נוהג בשל עכו"ם כיון דג"ר נלמד ממע"ש נימא כמו מע"ש ליכא בשל עכו"ם ה"ה ג"ר ליכא בשל עכו"ם ואין לומר דהיינו טעמא משום דג"ר תוצאות משנות הערלה וכיון דערלה איכא בשל עכו"ם ה"ה ג"ר דאיכא למה אמרו ב"ש דכרם רבעי אין לו חומש ואין לו ביעור לרבי דס"ל דלא פליגי אלא בשביעית משום דלמדו ממע"ש דאין מע"ש בשביעית לימא דכרם רבעי שאני תוצאות משנות ערלה הוא וכל שיש לו ערלה יש לו רבעי וערלה נוהג אפילו בשביעית. אך איכא למימר דמפני שכתב רבינו (שם) הא דיש לעכו"ם ג"ר טעם מיוחד משום שאם בא לנהוג במצוה זו כו' ועיין מ"ש לעיל (שם) ומאותו הטעם יש לעכו"ם גם מע"ש עיין מ"ש רבינו בפ"ג מתרומות מ"ט בפירוש ועיין מ"ש בספרי עשר תעשר הק"ו והנה בתשובה המיוחסת להרמב"ן סי' קנ"ו שהקשה לדעת רב ביבי דלמאן דיליף ג"ר ממע"ש אין ג"ר בסוריא וכ"ש בחיל וכיון שכן לדין דק"ל בפרק האיש מקדש דביה ילפי ג"ר ממע"ש קדש קדש איכא אף אנו נאמר לביה. שאין ג"ר בסוריא כשם שאין מעשר בסוריא וק"ו בחיל ואני תמה שאיכא נאמר שאין ג"ר בשביעית לביה כשם שאין מעשר בשביעית ואלו ביה סתמא תנן יש לו חומש ויש לו ביעור כלומר לעולם עכ"ל. ולפי"מ"ש לעיל דביה ס"ל דלענין שביעית ליכא למילף ג"ר ממע"ש דהא דאינו נוהג מע"ש בשביעית אין הסיבה מצד ערך המע"ש אלא מפאת סיבת הבעלות שאין לו בשביעית זכות בעלות ואין הפירות שלו. משאיכא מע"ש בסוריא דהפטור הוא מפאת המקום מצד הדין דאין קדושת המע"ש חל בסוריא איכא ה"ה קדושת ג"ר אינו חל בסוריא וכ"ש בחיל, ובתשובה הג"ל וכן הרשב"א בחידושו לביק (ס"ט) מפרשים הפלוגתא דביש וב"ה באופן אחר וז"ל: אלא נראה לי פי' דלביש למדו אותו לכול דינא מן מעשר כלומר שעשהו לגמרי כמע"ש שהרי לביש כל זמן שאין מעשר כגון בשביעית אין ג"ר וכ"ו שיש מעשר יש ג"ר לחומש ולביעור ואע"פ שאין מעשר בשלישית וששית

מ"מ

רכו פרי הלכות ערלה ורבעי ציון

מ"מ כשם שמעשר נוהג בהם וכמו שאמר בירושלמי שלישית וששית הואיל ואין בהם מע"ש יש להם ניר ומעשר שביעית אין לה מעשר כל עיקר ושמה בלא חומש. לדעת רב ביבי ורב חסדא קדושה מיהא יש לו לנ"ר בשביעית להצריכו פדיון בלא חומש ואע"פ שאין בה מעשר כל עיקר שאני הכא דריבא לו הכתוב קדושה דכתיב קדש הלולים וכראמר לעיל בירושלמי קדוש קדושתו מאיליו למדו מרכיב קדש הלולים ואינן ס"ל דלביש אף קדושה אין לו. בשביעית וכדהמהדר ליה רבי זירא לרב ביבי אתה אמרת לא אמר אלא אין לו חומש ואין לו בעור הא כל שאר רברים יש לו כלומר לא כמו שאתה אומר ררבי יורא בשטת ב"ש אמר וקסבר דלביש אין ניר בשביעית כלל ומינה דרבי יהודה נמי אין ניר כל עיקר בסוריא לא היא רביש לענין קדושה מורו דנוהג אפילו בשביעית ולא נחלקו אלא בחומש ובעור בשנה שביעית בלבד ורבי יהודה לא אמר אלא שאין ניר לנכרי בסוריא ולא בשטת ב"ש אלא בטעמא אחרינא תליא דאלמא רבי ביבי סבר דלביש אין ניר נוהג בשביעית כלל ואין רבי זירא מודה ברבר זה ואע"פ ששנינו ב"ש אומרים יש לו פרט ויש לו עוללות דאלמא כחולין נינהו לביש י"ל רשאני התם דהוי טעמא לפי שהוא נאכל לבעלים מרכיב ואיש את קדשיו לו יהיה למדנו מכאן שהכתוב עשאן כנכסיו וכיון שלא למדו אלא ממעשר לרעת רבי יוסי והרי היא כמעשר שני לגמרי אף אינו נוהג אלא בזמן שמע"ש נוהג ובמקום שמע"ש נוהג אבל לביה לא למדו אותו לגמרי ממע"ש שהרי יש לו חומש ובעור בכל זמן וכיון שכן אף הוא אינו למד ממע"ש אלא לענין קדושתו כלומר לפדיונו ולבעורו ולחומשו ולהיותו ממון גבוה לפי שהכתוב קראו קדש כמע"ש הא בזמן ובמקום אין למד ממנו משום רכתיב וערלתם וערלתו את פרוי שלש שנים ובשנה הרביעית דמשמע כל זמן שערלה נוהג ובכל מקום שערלה נוהגת ניר נוהג ומעתה לדידן רבעי נוהג בין בארץ בין בחיל עכ"ל. גם מדברי הרמב"ן הנ"ל מבוואר דס"ל דהלימוד ניר קדש קדש ממע"ש לאו מטעם גז"ש גמורה היא אלא בתור גילוי מילתא כמיש לעיל דאי בתור גז"ש מה שייך ענין סוריא להגז"ש הא כיון דק"ל כיבוש יחיד לאו שמיה כיבוש כל חיובו אינו אלא מדרבנן ודוחק לומר דס"ל כהלכות גדולות והשאלות שכתבו וז"ל: וכי היכי דנהגה ערלה בארץ הכי נהגה בחו"ל הילכתא גמירי לה כו' אלא מאי וכי תבואו דכתיב גבי ערלה זמן ביאה הוא וזוה מוכיחים האחרונים דה"ג והשאלות סוברים דמכי תבואו לא ממעטינן חו"ל וגם ערלת חו"ל נכללה ברין ערלה מהית וכמו שרצה הגאון ר"ח ז"ל בחדושי רבנו חיים הלוי לפרש רבוה פליגי הרמב"ם בפ"י הט"ו עם מקצת הגאונים אם כרם רבעי נוהג בחיל ע"ש. וכיון שכתב דבנוגע למקום והזמן אין לומדין נטע רבעי ממע"ש משמע דהיה בנוגע לאכילת ניר האירנא רליכא מזבח נמי אין לומדין ניר ממע"ש. ועיין לקמן מ"ש בשם הרמב"ן בחדושי לר"ה ברוח אחרת ורבינו ס"ל רילפינן ניר ממע"ש אפי' בנוגע שהמזבח מעכב מדיליף דין ניר בסוריא ממע"ש בסוריא דהא דדין מע"ש ליכא בסוריא ורמי תלוי במזבח כמיש רבינו בפיא ממע"ש הי"ד: מעשר שני הואיל וטעון הבאת מקום אין מביאין אותו מח"ל כבכור בהמה לפיכך לא חייבו להפריש מעשר שני בסוריא עכ"ל. הרי תלה התם מעשר בכור וכאן תלה ניר במע"ש והכ"מ כתב שם דרבינו דתלה מעשר בכור רוצה לכלול בזה גם דברי רבי ישמעאל דאמר בפ"ג דתמורה: רבי ישמעאל אומר יכול יעלה אדם מעשר שני ויאכלנו בירושלים ודין הוא בכור טעון הבאת מקום ומעשר טעון הבאת מקום כו' אף מעשר אינו נאכל אלא בפני הבית ולמד מן בכור אסמכתא למעשר

דרבנן

דרבנן ע"ש איכ כאן דיליף ג"ר ממע"ש דומיא דמע"ש הוא דאינו נאכל אלא בפני המנחה, והראב"ד כתב שם: ונ"ל מה שאמרו שאין מע"ש בסוריא מה"ת קאמר ואם גזרו עליה מעשרות לא גזרו עליה נטע רבעי עכ"ל, והר"ק כתב עליו ומביאו הכימ: ומה שרצה לומר שמה שאמרו אין מע"ש בסוריא מה"ת קאמד וגזרו מעשרות ולא ג"ר אינו משמע כן פ"ה דמע"ש גם פ"ז דפאה כי שם אמדו לא למדו ג"ר אלא ממעשר כמה דתימא אין מע"ש בסוריא כך אין ג"ר בסוריא מוכח בהדיא דשקולים הם ע"ש הרי שלש מחלוקת בדבר שיטת רבינו דבסוריא ליכא לא מע"ש ולא נטע רבעי, וכ"ש בח"ל כמ"ש בפ"ה ממאכלות אסורות ע"ש, ושיטת הרמב"ן דגם בחוצה לארץ איכא גם מע"ש וגם נטע רבעי וכן דעת הגר"א בביאורו ל"ד סי' דצ"ד ס"ק קצ"ז ע"ש והראב"ד ס"ל דמע"ש בסוריא איכא מדרבנן ונ"ר אפילו מדרבנן ליכא ועיין מ"ש בספדי עשר תעשר הלכה רמ"ט ע"ש ובתוס' ברכות (לה.) ד"ה ולמאן כו' כתבו ועתה קי"ל דרבעי נוהג אף בח"ל מיהו בכרם נוהג ולא בשאר אילנות דכל המיקל בארץ הלכה כמותו בח"ל עכ"ל, אך זה תליא אם נימא דלמאן דתני כרם רבעי שאר אילנות אין רבעי כלל אפילו מדרבנן או אפילו למאן דתני כרם רבעי בשאר אילנות מדרבנן מיהא נוהג כמ"ש התוס' בקידושין (ב:) ד"ה אתרוג: וי"מ דאפילו מאן דתני כרם רבעי מורה בשאר אילנות דמדרבנן נוהג כו' ויש לנו נפקותא בדבר דאי פליגי דמאן דתני כרם רבעי דוקא אבל בנוטע אין רבעי כלל אפילו מדרבנן ואמרו (שבת קלט:): כל המיקל בארץ הלכה כמותו בח"ל וא"כ עכשיו בח"ל אין דין רבעי נוהג באילנות ואי מדרבנן כ"ע מודים: דנוהג בשאר אילנות בא"י היה בח"ל רבעי נוהג מדרבנן ולפי"ז מ"ש התוס' ברי"ה (יר:) ובקידושין (לט:): ד"ה לרבעי: הך משנה אתיא כמאן דתני נטע רבעי עכ"ל ע"כ ס"ל להתוס' דלמ"ד כרם רבעי שאר אילנות פטורין לגמרי ומה שמדקדק השער המלך בפ"ט ממע"ש ה"א מסוף פ"ק דקידושין (לט) דאמרינן רב יוסף מערב ביורנו וודע א"ל אב"י והאנן תנן הכלאים מד"ס א"ל ל"ק כאן בכלאי הכרם כאן בכלאי זרעים, כלאי הכרם דבארץ אסודים בהנאה בח"ל נמי גזרו רבנן כלאי זרעים דבארץ לא אסדו בהנאה בח"ל לא גזרו רבנן וא"כ דכוותא נמי בנ"ר אפילו נימא דבארץ נוהג ג"ר מדרבנן אפ"ה בח"ל לא גזרו רבנן כיון דבארץ גופיה לא אסור בהנאה דנ"ר אינו אסור אלא דוקא באכילה ע"ש, לענ"ד לא קרב וא"ז כלאי הכרם דגזרו רבנן בח"ל משום כלאי הכרם דבארץ הוא הילכך איכא למימר דכלאי הכרם שבח"ל הוא דגזרו משום כלאי הכרם דבארץ משום דכלאי הכרם בארץ חמדי כיכ דאסור גם בהנאה משא"כ כלאי זרעים דגם בארץ אינו אסור בהנאה הילכך לא גזרו בח"ל משא"כ הא דגזרו למ"ד כרם רבעי על ג"ר שבארץ לאו מחמת גזירה אטו כרם רבעי אלא מחמת דאיסור רבעי תוצאות משנות עדלה הוא דכל שיש לו עדלה יש לו רבעי וטעם זה שייך אפילו ברבעי דח"ל כיון שמהלכה חייבין בעדלה גזרו על רבעי משום כל שיש לו עדלה יש לו רבעי, וכמ"ש הלבוש י"ד סי' רצ"ד: דין רבעי נוהג אף בח"ל דכיון דעדלה נוהג מהלימ כו' גם רבעי ניהג דהא בהא תליא בכל מקום שערלה נוהג גם רבעי נוהג ע"ש, אולם רבינו דס"ל דיליף ג"ר ממע"ש לענין שאינו נוהג בסוריא וכ"ש בח"ל משמע דלא ס"ל כסברת התוס' דיש ג"מ אם למיד כרם רבעי תנן ג"ר פטור לגמרי או מדרבנן מיהא חייב לענין אם נוהג ג"ר בח"ל דהא לדידיה ע"כ כרם רבעי בזמן הזה אינו אלא מדרבנן אפילו אם נימא דערלה נוהג מה"ת בזה"ז ולא בעינן בבואכם אבל כ"ר אינו אלא מדרבנן משום דיליף ממע"ש דבזה"ז

אינו

אינו אלא מדרבנן כמו לענין סוריא כמיש המנחת חינוך ואעפ"י דבארץ חייב מדרבנן בסוריא וכ"ש בח"ל פטור לגמרי אפי' כרם רבעי ולא אמרינן דלא פלוג רבנן בתקנתן וכל שיש לו ערלה יש לו רבעי ונראה למיד דרבעי נוהג בח"ל אע"ג דערלה מהלכה רבעי מדרבנן ולפי"ז רבעי יהיה חמור יותר מערלה דערלה מותר לספוקי אהדי וכן אפילו רובא להתמיר מקלינן מטעם דהלכה כך נאמרה אבל ברבעי דתקנת חכמים הוא אסור בכל הנ"ל והמנחת חנוך מצוה רמיג מסיק בזה דרבעי לא חמיר מערלה ע"ש, לפי מה שהוא חושב דאיסור רבעי בח"ל משום גזירת רבעי שבא"י אין סברא לומר דרבעי אינו חמור מערלה ורק אם נאמר דאיסור רבעי תוצאות מערלה אפשר לומר דלא חמור מערלה, וכן דעת רב אחא משבחא ז"ל שהביאו הר"י בריש כ"צד מברכין דהלכה כמיד כרם רבעי שאין דין פדיון נוהג בכל האילנות בח"ל אלא הכרם בלבד ורבינו משה הוקן היה אומר שאפילו בכרם אין דין פדיון נוהג בזמן הזה שאע"פ שנקרא קדש הלולים כיון שמצינו ג"כ במע"ש שנקרא קדש דכתיב ביה וכל מעשר הארץ מורע הארץ מפרי העץ לה' הוא קדש ובודאי במע"ש שלא היה נאכל חוץ לירושלים הוא אומר אבל במעשר אחר אינו קדש ואפילו זה שהוא קדש אינו נוהג בח"ל ג"כ בפדיון הכרם אע"פ שמצינו שנקרא קדש אינו נוהג בח"ל, ואעפ"י שהרב ז"ל כתב שלא היה אומר זה למעשה שכבר הסכימו כל הגאונים ז"ל שהכרם צריך פדיון אלא להודיע מה שהיינו יכולין לומר מסברא א"ה יש לנו בזה טיוע לפסק שפסק רב אחא ז"ל שאין דין רבעי נוהג בחוצה לארץ אלא בכרם בלבד ועדיין פסק זה צריך תלמוד ועיון מיהו העולם נהגו כדעת רב אחא והגאונים ז"ל שאומרים שאינו נוהג אלא בכרם בלבד עכ"ל ונראה דמיש דעת רב אחא דאין דין פדיון נוהג בכל האילנות בח"ל אלא הכרם בלבד, היינו בשתים כנגד שתים ואחת יוצאה זנב אבל בגפן יחידית א"צ פדיון דהא הרמב"ן לר"ה (י):) כתב בשם רב אחא דלמאן דתני כרם רבעי ומייתי לה מג"ש הכרם כדאיתא התם אין רבעי נוהג אלא בכרם שתים כנגד שתים ואחת יוצאה זנב אבל גפן יחידית אינה צריכה פדיון כלל עכ"ל איכ לפי שיטתיה כיון דכל המקיל בארץ הלכה כמותו בח"ל אין רבעי נוהג בח"ל אלא בשתים כנגד שתים ואחת יוצאת זנב, ורבינו כתב בפ"י ממ"א ה"טו: יראה לי שאין דין נטע רבעי נוהג בחוצה לארץ אלא אוכל פירות שנה רביעית בלא פדיון כלל שלא אמרו אלא הערלה וקל וחומר הדברים ומה סוריא שהיא חייבת במעשרות ובשביעית מדבריהם אינה חייבת בנייר כמו שיתבאר בהלכות מע"ש, חוצה לארץ לא כ"ש שלא יהיה נ"ר נוהג בה אבל בארץ ישראל נוהג בה בין בפני הבית בין שלא בפני הבית, והורו מקצת גאונים שכרם רבעי לבדו פודין אותו בח"ל ואח"כ יהיה מותר באכילה ואין לדבר זה עיקר עכ"ל מ"ש רבינו והורו מקצת גאונים כוונתו על דעת רב אחא משבחא שהבאתי לעיל, כמיש המגדל עזו ובהגהות מיימוניות כתב בשם השאלות וכן אר"י דק"ל כמאן דתני כרם אבל נטע לא הוי דק"ל כל המקיל בארץ הלכה כמותו בח"ל ואין נ"ר נוהג עכשיו אבל כרם רבעי נוהג וצריך לפדותו בזמן הזה ואפילו בח"ל וכן כתוב בתוס' בריש כ"צד מברכין ד"ה ולמאן כו': ועתה ק"ל דרבעי נוהג אף בח"ל מיהו בכרם נוהג ולא בשאר אילנות דכל המקיל בארץ הלכה כמותו בח"ל עכ"ל, והרמב"ן בחידושו לר"ה (שם) הביא דברי רבינו הנ"ל וכתב עליו וז"ל: ובודאי שזה ק"ו שאין עליו תשובה אם אין רבעי נוהג בסוריא כ"ש בח"ל אבל מנין לנו שאין נוהג בסוריא וכדומה לי שלמדה מן הירושלמי דאיתמר התם בפרק חמישי ממסכת מע"ש תמן תנינן ר' יהודה

פרי הלכות ערלה ורבעי ציון רכט

ר' יהודה אומר אין לנכרי כרם רבעי וחכאי יש לו איד אלעזר כיני מתני' אין לנכרי גיר כל עיקר ר' ביבי קומי ד' זירא בשם ר' אלעזר אתיא דר' יהודה כביש על דעתיה דר' כמה דביש אומר לא למדנו גיר אלא ממעשר שני כו' פ' ד' קאמר התם אליבא דביש בדיא בשביעית אבל בשאר שני שבוע כרם לביש יש לו חומש ויש לו ביעור ומפרשי לה התם על דעתיה דהרין תנא לא למדו גיר אלא ממעשר שני כמה דתימא אין מעיש בשביעית דכוותה אין גיר בשביעית והשתא קאמרין דר' יודא כביש אליבא דר' סיל דגמרי גיר ממעשר שני לומר שאין זה נוהג אלא בזמן שזה נוהג כמה דביש אומר לא למדנו גיר אלא ממע'ש כמה דתימר אין מעשר שני בשביעית דכותה אין גיר בשביעית ר' יהודה אומר לא למדנו גיר אלא ממע'ש מה מע'ש אינו בסוריא אף גיר אינו בסוריא איל מימר אמר שאין לו חומש ואין לו ביעור הא שאר כל הרברים יש לו ר"י אומר אין לנכרי גיר בסוריא, ס' ד' זירא קא מהדר ליה לר' ביבי דר' יהודא לאו בשיטת ביש הוא דביש לא אמרי אלא שאין לו חומש וביעור בשביעית אבל נוהג הוא רבעי בשביעית ור' יהודה קאמר לגמרי שאין גיר בסוריא כו' ובודאי מה שלמדו דבעי ממע'ש לפוטרו בסוריא וכיש בחיל אם לומר שאינו חייב מן התורה כבר ברור הוא שכל מצוה שתלויה בארץ אינה נוהגת בחיל ואין מע'ש פשוט לפטור יותר מן הרבעי אלא על כרחנו לומר דמשום ערלה בחיל הלכה והם סבורין שהיא הלכה למשה מסיני למדו הרבעי לפטור מן המעשר לומר שאינו נוהג בחיל וכיון שר' יהודה ור' יוסי וריא כולו סיל דגיר למד מן המעשר לפוטרו בסוריא עבדין כוותיהו משום דכל המקיל בארץ הלכה כמותו בחיל וכיש דגמרא דילן בפרק האיש מקדש נב'ה קאמר להן סבדא דגמרי קדש קדש ממעשר שני הילכך אין רבעי נוהג בחיל כלל כדברי הרב זיל עכיל, והראב"ד ס"ל דזו שאמרו בירושלמי במעשר שני שאינו נוהג בסוריא מן התורה קאמר אבל מדבריהם נוהג כשאר מעשרות שנוהגין שם ואפילו בחיל יש מקומות שנוהגין כדתנן במסכת ידים ורבינו סיל שכיון שהוא טעון הבאת מקום לא גזרו בו שיהגו כלל מעשר שני ושאר מעשרות שנוהגין שם מפני שעשאוה מארץ לרוב הדברים אבל בחיל מתוך שרצו לקבוע שם מעשר עני כדי שיסמכו עליהם עניים בשביעית תקנו שם כל המעשרות כמיש הרמבין (שם).

וראיתי להראב"ד בספרו תמים דעים ס' קיל שכתב: והלכתא כרם רבעי חייב בפדיון אבל פירות נטע רבעי צריכים פדיה עכיל, דבריו מחוסרי הבנה דאם מיירי בארץ ישראל ופסק כמיד גיר תנן איכ מה נימ בין כרם רבעי לפירות גיר דשניהם חייבין למה כתב בכרם רבעי, חייבי בפדיון ובגיר, צריכים פדיה ואם פסק כמיד כרם רבעי הא גיר אינו צריך לפדות ואם ס"ל כמיש התוס' שהבאתו לעיל דאפילו למיד כרם רבעי מדרבנן מיהא חייב אפילו בשאר אילנות אם בשתייהם חייבין ואם מיירי בחיל הא אפילו בכרם רבעי ליכא בסוריא לשיטת הראב"ד וכיש בחיל, ומשמע דס"ל כאן דבחיל בשאר אילנות רבעי לכתחלה צריך פדיה לחומרא ובכרם רבעי מדינא חייב בפדיה וזהו בניגוד מיש כאן.

ובביאור הגריא ייד ס' רציד סיק כ"ז מוכיח מהירושלמי הנ"ל ראה להיפך מדברי רבינו שכתב: וזיל הירושלמי שם תמן תנינן רייא אין לעובד כוכבים כרם רבעי וחכאי יש לו כו' רב ביבי אמר קומי ר"ז בשם ר"א אתיא דר"י כביש כמה דביש אמרו לא למדו לגיר אלא ממעשר שני כמיד אין מע'ש בשביעית ודכוותיה אין גיר בשביעית כן רייא לא למדו לגיר אלא ממע'ש כמיד אין מע'ש בסוריא דכוותיה אין

גיר

גיר בסוריא כו' רי"א אין לעובד כוכבים ניר בסוריא וד"ל כמו שאין חייב בשל עכו"ם
 בסוריא במע"ש שבסוריא יש קנין לעכו"ם להפקיע מידי תרומות ומעשרות כמי"ש במתני'
 פיו דמאי המוכר פירות כו' וסוף מעשרות הלוקח שדה כו' ופ"ד חלה ישראל שהיו
 כו' וכמי"ש ברי"ש של"א ע"ש מסיג עד ס"יא, וו"ש רי"א אין לעכו"ם כרם רבעי דוקא
 בסוריא ודוקא עכו"ם ולרבנן אפי' עכו"ם בסוריא וכן מבואר להדיא בתוספתה ועריש
 בפ"ג דתרומות שם ד"ה אין לעכו"ם כו' כדתניא כו' עכ"ל, וכי"כ בעל המאור בריש כיצד
 מברכין: כיון דאיכא דתני כרם רבעי ואיכא דתני נטע נקטינן בחוצה לארץ כדברי
 המיקל בארץ ואין רבעי נוהג בכל נטיעה אלא בכרם בלבד שתיים כנגד שתיים ואחת
 יוצאת זנב אבל ערלה נוהגת בכל נטיעה ע"ש, ועיין לעיל בהלכה כיג מי"ש בזה, וכן
 דעת החינוך מצוה רמ"ז שכתב: ואפילו בח"ל נוהג כרם רבעי מדרבנן עכ"ל, וכן כתב
 הרא"ש (שם): ופליגי ביה תנאי חד תני ניר וחד תני כרם רבעי וקי"ל כמאן דתני כרם רבעי
 דכל המיקל בארץ הלכה כמותו בחו"ל כדאיחא לקמן בפרקין (לו) והלכתא אין גיר
 נוהג עכשיו (היינו בזמננו ובמקומנו) וכרם רבעי צריך לפדותו ע"ש מלשון צריך
 לפדות משמע דאפילו בכרם דק לכתחלה צריך ולא בדיעבד כמי"ש לעיל לבאר דברי
 הראב"ד, ולפי הוראות מקצת הגאונים שאינו נוהג בח"ל אלא בכרם ולא בשאר אילנות
 כמי"ש רבינו ס"ל דבשל כרם מדינא חייב בפדיון ובטור י"ד סי' רצ"ד כתב: וא"א הרא"ש
 ז"ל הסכים להוראות הגאונים ע"ש, ובסוף הלכות ערלה בהלכות קטנות כתב הרא"ש
 כהוראות הגאונים וז"ל: והאידינא אין נוהג אלא כרם רבעי דקי"ל הלכה כדברי המיקל
 בח"ל עכ"ל, וכי"כ הרשב"א בתשובה סי' תשמ"ד ע"ש, והש"ך ב"י (שם) סי' י"ג כתב:
 הלכך נראה דבין בכרם רבעי ובין בנטע רבעי יש לפדות בח"ל בלא ברכה עכ"ל,
 וע"ד אם רבעי בא"י בזה"ו מה"ת או מדרבנן ראייתו הצל"ח ברכות (לו) שכתב ומ"ש
 בפ"י ממ"א חט"ו שבא"י נוהג נטע רבעי בין בפני הבית ובין שלא בפני הבית, וכן מי"ש בה'
 י"ז כיצד פודין פירות גיר בזמן הזה וכו' נראה שמדרבנן תקנו עתה גיר בא"י אף
 שאינו נוהג בח"ל כשם שתקנו תרומה בא"י בזה"ו אף שלא תקנו בח"ל ע"ש הא
 דמדימה רבעי לתרומה לכאורה לא דמי זה לזה דהא רבעי תוצאות של ערלה הוא וכל
 שיש לו ערלה יש לו רבעי וכיון דערלה מה"ת הוא היה רבעי לשיטת הצ"ח שכתב
 שם דערלה בזמן הזה אינו אלא מדרבנן כתרומה דבעינן ביאת כולכם הילכך אפשר
 לומר דגם רבעי אינו אלא מדרבנן משא"כ אם נימא דערלה אסור מה"ת גם בזמן הזה
 גם רבעי אפשר דמה"ת הוא אולם ראייתו להחינוך (שם) שכתב: ונוהגת מצוה זו בזמן
 הבית בארץ ע"ש משמע דס"ל דהאידינא פטור מה"ת והמנחת חינוך (שם) כתב דאפילו
 אם נימא דערלה נוהג בזה"ו מה"ת דאינו תלוי בביאת כולכם מ"מ רבעי בזה"ו ודאי אינו
 נוהג מה"ת כיון דאתקש למע"ש ומע"ש אינו נוהג האידנא לשיטת הרמב"ם ע"ש ואין
 לומר דלא דמי דרבעי תוצאות הערלה וכל שיש לו ערלה יש לו רבעי דהא רבינו
 יליף גיר בסוריא ממע"ש דבסוריא ולא פרכינן מידי, ולפי"ז תיקשי הא דפליגי אם כרם
 רבעי תנן או נטע רבעי למי"ד דפירות אילנות דרבנן ואם גילף גיר ממע"ש ובפירות
 אילנות אינו מה"ת היה אין דין רבעי נוהג בכל שאר פירות ואיך משכחת לה דנטע
 רבעי נוהג בשאר פירות ודוחק לומר דנימא בפלוגתייהו לענין זית דנוהג בו תרומת
 ומעשרות אליבא דכ"ע, ומה שמקשים התוס' הא דילפינן מקדש הלולים דאחילה והדר
 אכליה הא גמרינן קדש קדש ממע"ש לימא, דבעינן קרא לשאר פירות האילן דאי
 מקדש קדש ממע"ש אינו אלא בתירוש ויצהר ולא בשאר פירות האילן דליכא במע"ש
 אלא

פרי הלכות ערלה ורבעי ציון רלא

אלא מדרבנן דשיטת התוס' בכל מקום דפירות אילנות אינו אלא מדרבנן איכא למימר דלמ"ד כרם רבעי תנן מקשים התוס' ודבינו דפסק כמ"ד נטע רבעי תנן הא ס"ל דכל שאר פירות אילנות מה"ת חייבין במעשרות ובזמן הזה דליכא חיוב מעשרות מה"ת גם נ"ר ליכא דחייבין מה"ת בכל גוונא אפילו אם נימא דחיוב ערלה מה"ת חיוב רבעי ליכא מה"ת דומיא דמע"ש, בזה"ו ולפי"ו היה אפשר להקל בזה"ו לאכול נ"ר בירושלים בלי פדיון כמ"ש הרדב"ו וכמו שהבאתיו לעיל עפ"י מ"ש הצ"ח לביצה (ה) והביאו המנ"ח (שם): ואמנם אני לעצמי יש לי לדון בקרקע לפני רבינו הגדול ולומר אם לדין יש תשובה דהרי בזבחים (ו): יליף בכור בשדו דאיתקש לדמו ושוב יליף מעשר דאיתקש לבכור והקשה וכי דבר הלמד בהיקש חוזר וללמד בהיקש וכו' דם ובשר חדא מלתא הוא, והנה זה שייך לתרץ גבי מעשר ועכ"פ מעשר ודאי דבר הלמד הוא מבכור ואין גיליף שוב רבעי בג"ש דקדש קודש והרי דבר הלמד בהיקש ודאי אינו חוזר ומלמד בג"ש כדאמרינן (שם מ"ט): והניחא למ"ד בתר למד אזלינן ונ"ר חולין הוא אבל למ"ד בתר מלמד שהרי בכור שהוא המלמד ודאי קדש הוא וא"כ איך סתם רבינו הגדול להשוות נ"ר למעשר לכל דבר אכילה, וצריך לומר כיון שזה פלוגתא אם אזלינן בתר מלמד או בתר למד פסק לחומרא עכ"ל א"כ האידנא דנ"ר אינו אלא מדרבנן לא בעינן להחמיר לאסור אכילה בירושלים בלי פדיון וכ"ש בנ"ר דלמ"ד כרם רבעי תנן ליכא בשארי אילנות דין רבעי כלל, ובאיסור דרבנן נילך אחד המקיל כדאמרינן בברכות (לו). דכל המקיל בארץ הלכה כמותו בח"ל וכתב רש"י הטעם דכיון דבח"ל אינה מן התורה הלך אחר המקיל ע"ש. א"כ היה בזמן הזה דאפילו בארץ אינה מן התורה הלך אחר המקיל ומותר לאוכלן אפילו בנבולין, ואע"ג שרבינו יונה בריש כיצד מבדכין כתב בשם רבינו יצחק הוקן דלא אמרו כל המקיל בארץ הלכה כמותו בח"ל אלא גבי צלף אבל בשאר מילי לא אזלינן לקולא אלא היכא דאיתמר איתמר היכי דלא איתמר לא איתמר ע"ש הא אנן לא קייל הכי דרוב פוסקים ס"ל דלא פלוג ועיין מ"ש לעיל הלכה ט' ועיין בביאור הגרי"א י"ד סי' רצ"ד ס"ק כ"ח ויש לחלק בין ח"ל דעיקרו מדרבנן לא"י דעיקרו מה"ת, ועל עצם הענין אם המזבח מעכב בנ"ר איכא להעיר מהא דאיתא בפ"ה דמע"ש: כרם רבעי היה עולה לירושלים מהלך יום אחד לכל צד כו' ר' יוסי אומר משחרב בית המקדש היה התנאי הזה כו' אימתי שיבנה בית המקדש יחזיר הדבר לכמות שהיה עכ"ל וכתב רבינו הטעם למה משחרב בית המקדש לא היה התקנה שמהלך יום אחד לכל צד לא היו פודין משום דהיותו ירושלים ביד אחרים לא נחוש ולא נקפיד על הפירות בין רב למעט ע"ש, משמע דהפירות מותרים אע"ג דנחרב בית המקדש ואין מזבח דאליכ ליל לכתוב הטעם משום דהיותו ירושלים ביד אחרים תיפוק ליה משום דסוף סוף הפירות אסורים ואינם ראוים להשתמש בהם אלא ודאי משמע דנ"ר אין המזבח מעכב ועוד דאיתא בריה (לא): וביצה (ה). כרם רבעי היה לו לרבי אליעזר במזרח לוד בצד כפר טבי וביקש רבי אליעזר להפקירו לעניים (וכתב רש"י בדיה להפקירו לעניים: שישאו שם פירות ויאכלום שם שהיו עליו טורה להעלותן) אמרו לו תלמידיו רבי כבר נמנו חביריך עליו והתירוהו: לפדותן ולהעלות הדמים דכיון דחרבה ירושלים לא חש"ל לה חכמים לעטרה מעתה עכ"ל. הרי מפורש דגם לאחר חרבן המקדש וליכא מזבח מותר לאכול אפילו כרם רבעי וכ"ש נ"ר, והתוס' מקשים שם, ואם תאמר לא קדשה מה היו מרויחים עניים הרי לא יוכלו לאכול בירושלים אם בטלה קדושתה הא היו צריכים

צריכים לפדותו קודם אכילה שהרי לא היה חומה לירושלים ולא היו יכולים לאכול בשום מקום רק לפדותו קודם אכילה ותיירצו דלפרשי' גיחא דפריש קדושה ראשונה אליבא דרי"א קדשה לעתיד לבא אי"כ יכולין עניים להביא פירות לירושלים ולאכלן שם בלא פרייה ע"ש. הרי מפורש דלמ"ד קדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא מותר לאכול פירות רבעי בירושלים אפי"ג דליכא מזבח, והא כתב רבינו בפיו מה' בית הבחירה הטיו והט"ו: לפיכך מקריבין הקרבנות כולן אע"פ שאין שם בית בנוי ואוכלין קדשי קדשים בכל העזרה אע"פ שהיא חריבה ואינה מוקפת במחיצה ואוכלין קדשים קלים ומעשר שני בכל ירושלים אע"פ שאין שם חומות שהקדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא, ולמה אני אומר במקדש וירושלים קדושה ראשונה קדשה לעתיד לבא, ובקדושת שאר א"י לענין שביעית ומעשרות וכיוצא בהן לא קדשה לעתיד לבוא, לפי שקדושת המקדש וירושלים מפני השכינה ושכינה אינה בטלה, והרי הוא אומר והשמתי את מקדשיכם ואמרו חכמים אע"פ ששמומין בקדושתן הן עומדים ע"ש, א"כ אפילו בזמן הזה אוכלין ג"ר בירושלים אע"ג דליכא מזבח משום דקדושה של ירושלים והמקדש קדשה לעתיד לבוא ולא דמי למע"ש דאיתקש לבכור ומ"ש רבינו כאן דמע"ש אוכלין בכל ירושלים גם לאחר חרבן ובפ"ב מה' מע"ש כתב דאין אוכלין היינו משום דהתם מיירי דליכא מזבח הילכך אין אוכלין וכאן מיירי שאין חומות דוקא אבל מזבח איכא ובוה סרה מה שהקשה עליו מהא דאין מקדש ירקב דכיון דאין מקדש אין מזבח אבל חומות ירושלים לבד אינו מעכב לענין אכילת מע"ש והלכך דרק לכתוב במע"ש אע"פ שאין שם חומות ובאכילת ק"ק בכל העזרה אע"פ שאינה מוקפת במחיצה אבל מזבח איכא דהא אמר מקריבין הקרבנות כולן ואין יקרבו בלי מזבח ובירושלמי פ"א ממע"ש איתא דהא דאין מקדש ירקבו מיירי שהקרישו בשעת המקדש קיים וכבר חלה עליהן קדושתן ואי"כ חרב ע"ש ולחנם דחק התוסיו"ט בפ"ח דעדיות מ"ה ע"ש, ומה שהבין הצ"ח מדברי רבינו שכתב בפ"ט ממע"ש הי"ב וכאן לקמן הלכה נ' ודינו בשאר הדברים לענין אכילה ושתייה ופדייה כמעשר דס"ל דגם בג"ר מזבח מעכב אין ראייה דאיכא למימר דלענין אכילה ושתייה וכדנפרש לקמן, ולפמ"ש לעיל דלא ילפינן ג"ר ממעשר אלא דבר המפורש בתורה לענין מע"ש משא"כ ענין מזבח וכן איסור אכילה בטומאה ואפשר ללמוד משביעית דכתיב ג"כ קדש ומותר בטומאה ואין מזבח מעכב אך לענין מזבח מעכב איכא למיפרך מה לשביעית שאין מזבח מעכב מפני שא"צ העלאה לירושלים תאמר ג"ר דצריך העלאה לירושלים וטומאת עצמן בלא"ה ליכא למילף ג"ר ממעשר למ"ד דדבר הלמד בהיקש אינו חוזר ומלמד בהיקש וכ"ש בגז"ש למ"ד דבתר מלמד אזלינן דהא אמרינן ביבמות (עג): לענין מע"ש: טומאת עצמו מגין ת"ל לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך ולהלן הוא אומר בשעריך תאכלנו הטמא והטהור יחדיו כצבי וכאיל ותנא דבי ר' ישמעאל אפילו טמא וטהור אוכלין על שלחן אחד בקערה אחת ואינן חוששין וקאמר רחמנא ההוא דאמרי לך התם בשעריך תאכלנו הכא לא תוכל עכ"ל, א"כ גם במע"ש לא ידעינן איסור טומאת עצמו אלא מן ההיקש ואין חזרין ומלמדין בהיקש או בגז"ש למ"ד דבתר מלמד אזלינן כמיש הצ"ח לענין מזבח, וע"ד איסור טומאת הגוף נראה דגם ג"ר איסור כמו מע"ש ולא משום דילפינן ממע"ש אלא טומאת בהדיא כתיב ביה כדאמרינן בגמ' דיבמות (שם) לענין מע"ש: טומאת הגוף בהדיא כתיב ביה (ויקרא כב) גפש אשר תגע בו וטמאה עד הערב ולא יאכל מן הקדשים כי אם רחץ בשרו במים עכ"ל והא גם במע"ש

במע"ש לא כתיב בהדיא אלא מרמזיב ולא יאכל מן הקדשים גו' ומע"ש קרינן קדש כמי"ש היראים סי' פ"ט וז"ל: ולא יאכל מן הקדשים ומע"ש אקרי קדש ע"ש, והא דבעי נמי קדש אקרי, ולפי"ז אפילו נימא דאין מזבח מעכב אסור לאכול הנ"ד מחמת טומאת הגוף ואפילו אם הפירות לא הוכשרו אסור לאכלם דטמאי מתים אנחנו, והא דר' אליעזר ביקש להפקידן לעניים משום רבימיו היה ג"כ טהרה בישראל הילכך היה אפשר לאוכלן בירושלים, ולפי"ז בדיוק כתב הבי"ד רצ"ד וז"ל: אבל האידנא דאי אפשר להעלותם מפני הטומאה עכ"ל ולא כתב מפני שאין מזבח ולפי הנ"ל אתי שפיר וכ"כ נמי הלבוש (שם) וז"ל: אבל האידנא שא"א להעלותן לירושלים מפני הטומאה ע"ש, ולפי"מ רשיי בפסחים (כד) ד"ה היקשא הוא: ואע"ג דוידוי בעלמא הוא ואינו לאו הא נפקא לן ביה אסור לאו ביבמות בהערל מהאי קרא דלא תוכל לאכול בשעריך ולהלן הוא אומר בפסולי המוקדשין שנפדו בשעריך תאכלנו הטמא והטהור יחדיו טמא וטהור אוכלין בקערה אחת יש כאן טומאת בשר לטהור וטומאת הגוף לטמא וקא אמר רחמנא גבי מעשר וקדשים ההוא בשעריך דשראי לן ביה טומאה התם בפסולי המוקדשין הכא לא תאכלו עכ"ל איכ גם בטומאת הגוף אינו אסור בנטע רבעי ולא איתקיש ליה למע"ש, ולפי כל הנ"ל מ"ש המנחת חינוך (שם) דלדעת הצ"ח לא ילפינן ג"ר ממע"ש בזה ונאכל אף האידנא בירושלים אפילו בטומאה ובאנינות ויכולין ליקח שלא לצרכי אכילה ע"ש, הרי דבריו מתאים לדברי הרב"ז ולא הזכירו אבל יסודות ברורים לא הובאו על חירושם, ולפי דבריהם אין ג"ר נפדה בפחות משויין לכתחלה כמו מע"ש בזמן המקדש, א"כ לפי מ"ש התוס' בר"ה (לא): ר"ה וביקש ר"א כו', בשם הלכות גדולות והשאלות דרב אחאי דבזמן הזה כרם רבעי יכול לחלל שוה מנה על שוה פרוטה אפילו לכתחילה כמע"ש ע"ש, ועיין במגילה (י) ר"ה רכ"ע וכן בתוס' סנהדרין (י"ד): ר"ה נטע רבעי כתבו דבזמן הזה שאין מחללין בשויין לא בעי ג' ע"ש הרי ע"כ ס"ל דג"ר בזמן הזה אסור לאכול ראל"כ למה מחללין לכתחלה מפחות משויין וכן דעת רבינו לקמן הלכה ג"ג רבזמן הזה פודין ג"ר לכתחלה בשוה פרוטה ע"ש, וכ"כ הסמ"ג במצות לית סי' קמ"ו ע"ש, וכן מבואר מדברי רבינו פ"ב ממע"ש פ"ג שכתב: ושורף את הפירות שחילל עליהם כו', כפדיון נטע רבעי בזה"ז עכ"ל, ועיין בפ"י ממ"א הי"ז ע"ש, ואם בזה"ז מותרין לאכול ג"ר בירושלים ל"ל לשרוף, ומ"ש המנחת חינוך דלהצ"ח ג"ר שנטמא בירושלים אין פודין אותו שם ע"ש אינו מובן אם מותרין לאכול בטומאה איזה צורך לפדותו, אך איכא למימר דנימ לפדות ולאכול חוץ לירושלים ולענין כרם של נכרי בח"ל כתב האור זרוע בהלכות ערלה: הלכך נראה בעיני דמודים חכמים לריי דאין לנכרי כרם רבעי בח"ל ע"ש.

הלכה מח.

הרוצה לפדות נמע רבעי פודהו כמעשר שני. ואם פדהו לעצמו מוסיף חומש. ובזמן הזה פודין בלי חומש כמעשר שני בזמן הזה ואין פודין אותו עד שיגיעו לעונת המעשר שנאמר להוסיף לכם תבואתו עד שיעשה תבואה ואין פודין אותו במחובר כמעשר שני ואם פודה במחובר יפרש שלא יחול החילול עד שיתלקט ושפיר דמי אפילו לכתחילה ויא רבזהו פודין במחובר אפילו בלי תנאי והרי הוא ממון נבזה כמעשר. לפיכך אינו נקנה במתנה אלא אם נתנו בוסר, ודינו בשאר הדברים לענין אכילה ושתייה ופדיה כמעשר.

פ ר י צ י ו ן

מח) הרוצה כו' סתם ואח"כ מפרש מתחלה אמר סתם פודה מעשר שני ואח"כ מפרש ואם כו' איתא בפ"ז רפאה מ"ו ובפ"ה דמע"ש מ"ג: כרם רבעי ב"ש אומרים אין לו חומש ואין לו ביעור ובי"ה אומרים יש לו עכ"ל ואיתא בתורת כהנים פ' קדושים פ"ג: קדש נאמר כאן קדש ונאמר להלן קודש מה קודש אמור להלן טעון חומש וביעור אף קודש האמור כאן טעון חומש וביעור עכ"ל. וכתב רבינו בפירושו ובי"ה אומרים כשקרא הקב"ה תבואת השנה הרביעית קדש הילולים וקרא המעשר קדש משפטו כמשפט המעשר וכשיפדה נטע רבעי שלו לעצמו יוסיף חמישיתו על מה שהוא שוה כאשר אמר הכתוב (ויקרא כז) במעשר אם גאל יגאל איש ממעשרו חמישיתו יוסף עליו עכ"ל מ"ש וכשיפדה גיר שלו לעצמו כו' היה שנפלו לו בירושה או שניתן לו במתנה משעה שהוא בוסר אם היה שוה ד' נותן חמשה עיין מ"ש רבינו בפ"ה מה' מע"ש.

ואין פודין כו' כדאיתא בתורת כהנים (שם): תבואתו מלמד שאין נפדה אלא תבואה מכין אמרו אין פודים את הרבעי עד שיבוא לעונת המעשרות עכ"ל. וכתב ע"ז הקרבן אהרן שאין הפרי חייב במעשרות עד שיגמור כל פרי ופרי כפי מה שהוא כדתנן בפרק קמא דמעשר ת מאימתי פירות חייבין במעשר התאנים משיבחילו הענבים כו' ע"ש. וזהו תחילת ביטולו של הפרי, ובחינוך מצוה רמ"ז כתב ואין פודין אותו עד שיגיע לעונת המעשר שנאמר בו להוסיף לכם תבואתו ודרז"ל עד שיעשה תבואתה כלומר שהגיע לעונת מעשר והיא שליש ביטולו עכ"ל. וכן כתבו התוס' בריה (פ"ב): ד"ה התבואה דכל השיעורים שנאמרו במשנה למעשרות כולם הם הבאת שליש ע"ש. והמנחת חינוך כתב דרמב"ם שלא כתב לשון זה דשליש ביטולו משום דס"ל דשיעור שליש ביטולו אינו אלא בתבואה אבל באילנות נתנו שיעורים אחרים לכל מין אילן ע"ש. ועיין מ"ש בספרי עשר תעשר הלכה קמ"ה ע"ש. וראיתי בספר תמים דעים של הראב"ד בס' ק"ל שכתב ופירות כרם רבעי אין פודין אותם עד שיבאו לעונת מעשר ואימתי עונת מעשרות משיגמרו פירותיהן עכ"ל. משמע דס"ל דבעינן שהפירות יהיו גמורים לגמרי לא רק שליש. ואפשר כוונתיה דלא יהיו בוסר או פגים דהא בירושלמי

פרי הלכות ערלה ורבעי ציון רלה

בירושלמי פ"א דערלה היה: תני פרי אתה פודה ואין אתה פודה לא בוסר ולא פגים עכ"ל ולענין אם עבר ופדה בוסר ופגים פדויו פרוי או לא איכא פלוגתא בזה כדאיתא התם בירושלמי: הודי רבי זבידא באילין פגי תמרה שיקברו (דמכיון שאין להם פדיון סבור היה שטעונין קבורה דקס"ד דהאי תנא אמר דלא מהני בהו פדיון הואיל דלאו פרי נינהו) דבי יונה בעי עבר ופדיו שמא אינו פרוי פי' איך אתה אומר דטעון קבורה הא אפשר בפדיה דהאי תנא לא אמר אלא לכתחלה אבל בריעבר פדיו פדוי וכדי שלא לקבוד אותם כדיעבד דמי ומותר לפדותם, ולפמיש לעיל בהלכה ו' דקיייל דבפגים ובוסר אין רבעי איצ פדיון כלל ע"ש.

ואין פודין כו' איתא בתוספתא בפ"ה דמע"ש: אבל הכל מודים שאין פודין במחובר לקרקע עכ"ל. הרי"ש בפ"ה דמע"ש מ"ה כתב הטעם וז"ל:

וקצת היה נראה הטעם שאין מועיל חילול במחובר משום דילפינן קדש קדש ממעשר ואין מעשר במחובר אבל אי"א לומר כן כו' והא דאין פודין במחובר היינו לפי שאין בקיאינן בשומא בעודו במחובר ע"ש, וכיכ התוס' ב"ק (ט"ט) ד"ה אימא: ויש לומר דהתם לא הוי טעמא אלא משום דמחובר אין דמיו ידועין ולכך אין פודין אפילו ע"ס שלשה עכ"ל, ורבינו כתב הטעם כאן מפני דהוי כמעשר שני משמע דלדעת רבינו הא דאין פודין במחובר לקרקע מהית הוא ולדעת הרי"ש והתוס' אינו אלא מדרבנן ונ"מ לבנון הזו דפודין לכתחלה בפרוטה פודין אפילו במחובר לקרקע דאין מקפידין על דמיו דהא פודין אפילו בשוה פרוטה ולשיטת רבינו דמה"ת הוא גם האידנא אין פודין במחובר לקרקע, וכמ"ש בתשובה המיוחסת להרמב"ן סי' קנ"ו שהביא שם דברי הרי"ש ומסיים: ומכלל דבריו בזמן זה שאין מדקדקים בשויו אלא כשמואל דאמר אם חללו על שוה פרוטה מחולל הלכך מוקמינן ליה אדיניה דאורייתא ואפילו במחובר שפיר דמי עכ"ל, ועיין בכ"מ פ"ט דמע"ש ג"ר ועיין בשיטה מקובצת ב"ק (ט"ט) וכ"כ החינוך מצוה דמ"ז: ואין פודין אותו במחובר כמו מעשר לדעת הרמב"ם ז"ל ואחרים פי' דאפילו במחובר פודין אותו עכ"ל הכוונה לדעת רבינו דס"ל הטעם דג"ר כמעשר מהית אין פודין במחובר ולהרי"ש והתוס' דס"ל דמטעם דלא בקיאינן בשומא הוא א"כ מהית פודין. הנה ה"ש והתוס' הוכיחו דא"א לומר הטעם דג"ר כמעשר דילפינן קיק ממעשר ואין מעשר במחובר דמשמע במרובה דמועיל פדיון במחובר מדאמר לא תימא כל הנלקט אלא אימא כל המתלקט כלומר שקודם לקיטה הצנועין מחללין ולא לאחר לקיטה שכבר זכו בהן אחרים ולא היה כח ביד הבעלים להחלל ע"ש, ולפי"ז תיקשי מסוגיא זו לדברי רבינו דס"ל דמה"ת אין פודין במחובר, וכן דאיתי לתשובה המיוחסת להרמב"ן (שם) שהעיר בזה שהביא דברי הרי"ש והוכחתו מהא דאמרינן במרובה לא תימא כל הנלקט אלא כל המתלקט וכתב: ומכאן קשה לדברי הרמב"ם ז"ל ואע"ג דאסיקנא התם אלא לעולם כל הנלקט מ"מ לאו מכה קושיא זו שאין פודין נטע רבעי במחובר חזר בו אלא דבכדי לא משבשינן וכיון שכן ממאי דמתרצינן מעקרא ואמר אימא כל המתלקט שמעינן דמדאורייתא אית ליה פדיון אפילו במחובר ע"ש, אולם מהירושלמי איכא להוכיח כדעת רבינו דבפ"ז מפאה ה"ה איתא: ויפדה במחובר לקרקע, עכ"ל פי' דפריך למיד דלא ילפי נטע רבעי ממעשר שני איכ יפדה נ"ר במחובר לקרקע, ואם איתא דטעם דאין פודין במחובר לקרקע משום דלא בקיאינן בשומא איכ אפילו אם נימא דלא ילפי נ"ר ממע"ש נמי שפיר אמרינן דאין פודין במחובר לקרקע משום דלא בקיאינן בשומא וכ"כ הגר"א בביאורו ל"ד סי' רצ"ד להוכיח מזה דעיקר כדעת הרמב"ם ומתא דב"ק

דביק אין ראייה דאיכא למימר דאה"ג דהמ"ל שם מהתוספתא אלא כיון דלא קיימא במסקנא כן לא חש ע"ש, והכתתור ופרה בפרק ג' שכתב וז"ל: ופדין אפשר דאינו במחובר וכדאייתא בתוספתא עכ"ל אינו מובן הא ע"כ לא פליגי אלא אם הא דאין פודין במחובר מה"ת הוא או מדרבנן אבל לכ"ע דאין פודין ולמה כתב אפשר דאינו במחובר דמשמע דהוי ספק שמא פודין, איכא למימר דכוונתיה לענין בזה"ז אם העיקר כרבינו טעמא דאין פודין, משום דילפינן ממע"ש אי"כ גם האידנא אין פודין ואם נימא כמ"ש התוס' והר"ש דהטעם הוא משום דאינם בקיאים בשומא בזמן הזה דלא קפדינן אשומא פודין במחובר אפילו לכתחלה הילכך כתב הכפופ בלשון אפשר דאינו במחובר כלומר אפילו בזמן הזה משום דעיקר כדעת רבינו, וכ"כ בזה"ל הרשב"א בתשובה סי' תשמ"ד: ופדין אפשר דאינו במחובר וכדתניא בתוספתא דמע"ש ע"ש, והיינו משום דמספקא ליה אם הא דאין פודין במחובר מטעם דלא בקיאים בשומא הוא או מטעם דילפינן ג"ר מע"ש ואמר דאפשר דבעינן להחמיר משום דעיקר כרבינו ובשם רב אחא משבחה כתב דטעמא דאין פודין במחובר משום דלא בקיאים בשומא ובזמן הזה פודין אף במחובר ע"ש, והרא"ש בריש כיצד מברכין כתב: וכרם רבעי צריך לפדותו אחר הקצירה על שוה פרוטה ושוחקו ומטילו לנהר עכ"ל משמע דס"ל דהטעם שכתב רבינו דילפינן ג"ר ממע"ש דהא בזמן הזה מיירי ואצפ"כ אמר דאין פודין במחובר, וכ"כ בהלכות קטנות הלכות ערלה: והאידנא אין נוהג אלא כרם רבעי דקי"ל הלכה כדברי המיקל בח"ל ולאחר שליקט כל הכרם מחלל כל הענבים על פרוטה אחת עכ"ל, וכ"כ הטור ביד ס' רצ"ד כמו שכתב אביו הרא"ש והאידנא שאין יכולין להעלותן לירושלים פודין אותם אחר שיגמרו ויתלשו ויכולין לפדות כולן בשוה עכ"ל הרי משמע דשניהם ס"ל כדעת רבינו דגם בזה"ז אסור לפדות במחובר, ומ"ש הב"י בס' רצ"ד על דברי הרא"ש הנ"ל דאורחא דמילתא נקטו ולא דוקא, אין כוונתו לומר משום דס"ל דבזה"ז דפודין אפילו במחובר משום דס"ל הטעם דאין בקיאים בשומא אלא משום דס"ל דאפילו לדעת רבינו דס"ל הטעם דילפינן קדש קדש ממעשר אפשר לפדות במחובר כדכתב התם דאפשר שיפרש שלא יחול החילול עד שיתלקט ושפיר רמי למעבד הכי כדי שיוכלו לאכול מהם קודם הבציר ולא ישליך הפדיון לאיבוד עד שיגמור ללקט כל הכרם ומשיג על מ"ש הר"י בריש כיצד מברכין הפודים במחובר כדי שיוכלו לאכול מהם קודם הבציר טועים ע"ש, והסמ"ג במצוה קל"ז כתב כדברי רבינו וז"ל: ואין פודין אותם במחובר כמעשר שני כדתניא סוף מעשר שני אמחלוקת ב"ש וב"ה שבית הלל אומרים פודין כרם רבעי יין וענבים הכל מודים שאין פודין אותו במחובר עכ"ל, והתרומת הדשן ס' קצ"ב כתב: מכל מקום נראה כיון דסמ"ג וסמ"ק ואשר"י כתבו בפשיטות דאין פודין במחובר אין לסור מדבריהם עכ"ל, ומ"ש הב"י למ"ד דהא דאין פודין במחובר משום דאין בקיאים בשומא האידנא דנפדים בשו"פ אין לנו לדקדק בשומא, השיג עליי הביח וכתב לא נהירא דאיכא למימר מהרה יבנה המקדש ויאמרו אשתקד מי לא היו פודין במחובר ע"ש, באמת דברי הב"י לא הוא לבד שחידש דהאידנא אין לנו לדקדק בשומא ולא הוא יחיד אלא גם שלפניו כבר חידשו בזה הרשב"א והרמב"ן ועוד גדולי הפוסקים, והעיקר כיון דגם כשיבנה המקדש יהיה פדיונו פדוי לא חיישינן לשמא מהרה יבנה המקדש כו', וראיתי להמנחת חינוך (שם) ס"ק ה' שהקשה לדעת התוס' והרי"ש דס"ל דמה"ת פודין במחובר ורבנן הוא דתקנו משום דלא בקיאי בשומא הא ילפינן קדש קדש ממעשר ותיירך דאפשר לומר דאין דנין אפשר משאי

פרי הלכות ערלות ורבעי ציון רלז

משאי אפשר דמע"ש. לא משכחת כלל במחובר דמחובר לא חל שם תרומה ומעשרות אבל נ"ד דניכר וחל אפילו במחובר מהני ג"כ חלול ע"ש. הן אמת דאיכא הרבה סוגיות בש"ס דאין דנין אפשר משאי אפשר אבל גם שם איכא פלוגתא דתנאי הוא ודוקא בדבר שאי אפשר במציאות כגון הא דיבמות (מו.) לענין דנילף מאמהות לענין טבילת גר אפילו בלי מילה מהני וכגון לענין פסח דורות שאינו בא אלא מן החולין דנילף מפסח מצרים ע"ש. וכגון (שם סב.) לענין מצות פריה ורבייה דב"ה ס"ל דזכר ונקבה ויליף מבריאת העולם דכתיב זכר ונקבה בראם וב"ש ס"ל דלא ילפינן מבריאת העולם משום אין דנין אפשר משאי אפשר ע"ש וכעין סוגיות אלה יש הרבה סוגיות בש"ס אבל בכל אלה א"א במציאות משא"כ כאן הא גופיה קשיא גילף נ"ר ממע"ש דלא יחול שם רבעי במחובר, אך איכא למימר דרבעי שאני דליכא למימר דלא יחול איסור רבעי במחובר כלל משום דרבעי תוצאות של ערלה הן כמיש התוויר"ס בפ"ה ממע"ש והבאתיו לקמן וערלה חל גם על פירות מחוברין משום דפירות גמורים ניהו ולא מריבוי דפריו גמרינן הילכך חל נמי עליהם איסור רבעי והילכך ליכא למילף ממעשר שני וכ"ש לפמיש לעיל דהלימוד דקדש קדש לאו מטעם גז"ש אלא גילוי מילתא ודאי ליכא למילף נ"ר ממע"ש דאין פודין במחובר מטעם הנ"ל הילכך בעינן לומר דהטעם דאין פודין אלא משום דאין בקיאים בשומא, ויש להוכיח דטעמא דאין פודין במחובר משום דאין בקיאים בשומא ניהו ולא משום דילפינן ק"ק ממע"ש מהתוספתא עצמה. וז"ל: ב"ש אומרים אין פודין אותו ענבים אלא יין וב"ה אומרים יין וענבים אבל הכל מודים (פי' בין ב"ש ובין ב"ה) שאין פודין במחובר לקרקע עכ"ל. ואם נימא דטעמא דאין פודין במחובר לקרקע משום דילפינן קדש קדש ממעשר הא ב"ש דס"ל דאין לנ"ר לא חומש ולא ביעור לא דרשי הגז"ש דקדש קדש הא תינה לרבי דאמר דרך בשיעית הוא דפליגי אבל בשאר שני שבוע גם ב"ש ס"ל דיש לו ביעור ויש לו חומש הא גם בש"א ס"ל הגז"ש דקדש קדש אבל לרבן גמליאל דאחד שביעית ואחד שאר שני שבוע פליגי וב"ש לא ס"ל הגז"ש דק"ק מנלן דאין פודין נ"ר במחובר, אבל אם נימא דמטעם אין בקיאים בשומא הוא אתי שפיר המשך דברי התוספתא: כ"ש אומרים אין פודין אותו ענבים אלא יין דענבים א"א למידע שמותן כ"כ כמו יין וב"ה ס"ל דאפשר לישום אף ענבים אבל הכל מודים דא"א לידע שמותן במחובר לקרקע אבל אם נימא דהא דאין פודין במחובר לקרקע משום הגז"ש דקדש קדש ממעשר איזה המשך יש להפלוגתא דב"ש וב"ה בענין לפדות ענבים או יין לענין לפדות במחובר ועיין לקמן הלכה מיט מ"ש לדעת רבינו. עוד איכא למימר דהא דאין פודין במחובר גם ב"ש מודה דילפינן ממע"ש כיון דהתורה בעצמה תלה זמן חלות פודין רבעי לעונת המעשרות כדכתיב ובשנה החמישית תאכלו את פריו להוסיף לכם תבואתו גו' וילפינן בת"כ: תבואתו מלמד שאין נפדה אלא תבואה ומכאן אמרו אין פודין את הרבעי עד שיגיע לעונת המעשרות עכ"ל. וכדבבאתי לעיל הילכך לכ"ע אין פודין במחובר כמע"ש. אך מ"ש המנחת בכורים על התוספתא הנ"ל דנ"ר ילפינן ממע"ש דאינו נוהג אלא בתלוש לאחר מירוח ע"ש דבר זה לא יתכן דמירוח מאן דכר שמה לענין נ"ר דהמירוח לא הצריכה התורה ביחוד בשביל מעשר שני דהא איכא בקודמין דהיינו תרומה גדולה ומעשר ראשון ותרומת מעשר. וגבי צנועין ב"ק (ס"ט.) איתא: והצנועין מגיחין את המעות ואומרים כל הנלקט מזה כו' ולא אמרו כל הנלקט ויקבע למעשר כו'. ועיין בחידושי מהרש"א (שם) ברה"ה כל הנלקט כו'

ומ"ש

רלח פרי הלכות ערלה ורבעי ציון

ומ"ש בתשובות המיוחסות להרמב"ן (שם) להקשות על רבינו מפרק מרובה דאמרין
התם א"ר יוחנן גזל ולא נתייאשו הבעלים שניהם אינם יכולים להקדיש
זה לפי שאינו שלו וזה לפי שאינו ברשותו ואקשינן עלה מרתנן הצנועים מניחים
המעות ואומר כל הנלקט מזה יהא מחולל על המעות הללו ופרקינן לא תימא
כל הנלקט אלא כל המתלקט כלומר דקודם לקיטה היו הצנועים פורים ולא אחר לקיטה
שכבר זכו בהם אחרים ולא היה כח ביד הבעלים לחלל ע"ש. כמו שהבאתי לעיל אפשר
לומר דחללו הצנועין כל המתלקטים והתנו שלא יחול החילול עד אחר שיתלושו
דבכה"ג אפשר לחלל אפילו לדעת רבינו דתכף שתולש הפירוח חל חיוב פרוין. כמ"ש
הכ"מ בפי' ממא"א המ"ו ע"ש. ואין לומר דתכף שתולש זוכה בהפירות מטעם קנין יד
ואין הצנועין יכולים לחלל מחמת הא דר' יוחנן. זה תליא אם הא דהצנועין מניחין כו'
אמילתא דתיק קאי דמיירי בשביעית כיון שהיו זוכים מן ההפקר תכף הא בשעת חלות
החילול כבר אינו שלו ולא יכולים לחלל איכ אפילו יתנו שלא יחול החילול עד אחר
שיתלוש נמי לא יהיה מחולל, והתוס' (שם) בר"ה והצנועין מוכיחים משום זה דצנועין
בשאר שני שבוע קיימי ע"ש. ורבינו דס"ל דהצנועין בשביעית קיימי כמ"ש לקמן הנ"ה
א"כ זוכה מיד שתולש בידו ובשעת חלות כבר יצא מרשותו ובשאר שני שבוע הלוקחין
שלא ברשות בגזילה בא לידם ולא יוצא ממנו עד שיוציא הפירות מרשותו לגמרי
כראיתא במתני' דב"ק (עט.). היה מושכו ויוצא ומת ברשות בעלים פטור הגביהו א
שהוציאו מרשות בעלים ומת חייב עכ"ל. ואפילו לאחר שהוציא לא קני לפני יאוש ואם
הצנועין היו מפקירין את מה שילקטו כדי שלא יכשלו הלוקטין באיסור גזל החמור מן
האיסור רבעי שאין תשובה ויוח"כ מכפר אבל כיון דההפקר תלוי ברצונם יכולין
להתנות שלא יחול ההפקר עד שיחול החילול משא"כ בשביעית שההפקר ברצון התורה
לא ברצונו תליא תכף שתולש זכה בהפירות ולא יכול לחלל עיין מ"ש לקמן הלכה
נ"ה מ"ש בזה ע"ש והא דאמרין בירושלמי פ"ד דשביעית היב: מאימתי אדם זוכה
בפירותיו בשביעית ר' ירמיה סבר מימר משיחנא בתוך כליו רבי יוסי סבר מימר אפילו
נתנם לתוך כליו לא זכה היינו דוקא התם בבעל הבית דשייך לומר הטעם כמו דאמר
שם בירושלמי דהוא סבר דאינון דיריה ולית אינון דיריה ע"ש. אבל באחר קונה דידוע
דלאו דיריה הוא ומכוון לזכות קונה מיד שתולש ואם נימא דנ"ר לפני שמחללו אסור
בהנאה כערלה משכחת לה התקנה דצנועין אפילו בשביעית דקודם החילול כיון דאסור
בהנאה הא קייל אין זכיה באיסור הנאה, והתוס' שהוכיחו דהא דהצנועין כו' בשאר
שני שבוע קאי מוכח דס"ל דרבעי אינו אסור בהנאה עיין לעיל הלכה ז' מ"ש בזה ועיין
לקמן הלכה נ"ה ואיכא למימר דאפילו בשביעית משכחת לה דיאמרו כל המתלקט ויתנו
שלא יחול החילול עד שיתלושו ולא יהי' מחוברין וקודם שיתלושו יכווננו הצנועין לקנות
כל הפירות שביעית מטעם חצר הבעלים לא גרועים מאחרים ואח"כ יפקירו ויתנו
שלא יזכו עד אחרי החילול ובכה"ג יכלו לומר כל המתלקט ולא תקשה הא אין פודין
במחובר, אך כל זה אינו אלא לשיטת רבינו וסייעתו דס"ל טעמא דאין פודין מן
המחובר משום ק"ק ממעשרי אבל לשיטת התוס' והר"ש דס"ל הטעם משום דלא בקיאי
בשומא התנאי לכשיהיה נתלש מאי אהני ליה הא סוף סוף לא בקיאי בשומא. אולם
נראה דבזמן הזה דפודין לכתחלה בפרוטה אפילו שוה מנה פודין לכשיתלוש אפילו
לכתחלה אליבא דכ"ע ממינ' והנה ראיתי להשיך י"ד סי' רצ"ד סי' י"ב שמפלפל בענין
זה ומסיק דאין לפדות לכתחלה במחובר והביא דגם הת"ה כתב כך ע"ש. נראה דלא

כתב

פרי הלכות ערלה ורבעי ציון רל"ט

כתב התי"ה הכי אלא אם לא התנה התנאי לכשיתלוש וחושש לדעת רבינו דאין פורין במחובר לקרקע מה"ת ולדידיה גם בזמן הזה אין פורין במחובר אבל היכא דמתני לכשיתלוש בזמן הזה לדעת הכ"י לכ"ע מותר לכתחלה ואע"ג דהב"ח חולק עליו הא כתב הדברי המודות בסוף הלכות קטנות הלכות ערלה דיש לסמוך על הכ"י במאי דמסיק לפדותו במחובר ושיפרש שלא יחול החילול עד שיתלקט ושל"א ישליך הפדיון עד שיגמור ללקט כל הכרם ע"ש. והא דהצריך רבינו לקמן הלכה נ"ח לאוקמא דהצנועין אמרו כל הנלקט ולא כל המתלקט משום דא"א לפדותו במחובר ולמה לא מוקי שאמרו כל המתלקט ויתנו כו' משום כיון דק"י"ל אין ברירה דהא לא חיללו כל הכרם בבת אחת כמ"ש התוס' ב"ק (שם) בד"ה כל הנלקט וז"ל: למה לא היו מחללים כל הכרם בבת אחת וי"ל דשמא היו רוצים להוליך שאר הפירות לירושלים לפיכך לא היו רוצים לחלל בבת אחת ע"ש. משא"כ אם היו אומרים כל המתלקט כו' על כל הכרם והיו מתנים שלא יחול החילול עד שיתלוש וכסף הפדיון יתקיים עד שיתלוש שפיר דמי שאין בזה לא משום מחובר ולא משום ברירה. וגם מה שחששו התוס' שלא היה מועיל חילול למה שיגדל אם יחלל באופן הנ"ל גם חשש זה לא יהיה דגמר החלות הוא לאחר שיתלוש ויגמר הגידול וכ"ש להרמב"ן והסמ"ג דס"ל דאין פירות שביעית הפקר מעצמן אלא חובה מוטל על בעל השרה שיפקיר שדהו כמ"ש הרמב"ן שלהו יבמות דהתורה צותה לו שיפקיר שדהו. וז"ש ונטשתה נהוג בה מנהג הפקר ועיקר הלאו על המשמר שדהו או כרמו ואינו מפקידה ע"ש. וכ"כ הסמ"ג חלק עשין קמ"ח וז"ל: מכאן אתה למד מצוה אחרת שצוה הקב"ה שיפקיר אדם פירות שביעית ואינו רשאי להחזיק בהם במחובר יפרוץ נעילת כרמו וגדרת שדהו להפקיר ע"ש. ועיין מ"ש בספרי עשר תעשר הרע"ג וכיון דאם אינו מפקיד אינו הפקר מעצמו ודאי יכול להתנות שלא יחול ההפקר עד שכבר יחול החילול וע"ד אם אפשר להפקיר פירות נ"ד עיין לקמן מ"ש בזה על מה שביקש ר"א להפקיר את כרמו. ונראה דכ"ז אינו אלא לרבינו וסייעתו אבל להתוס' והר"ש דס"ל טעמא דאין פורין במחובר משום דלא בקיאינן בשומא הא אפילו כשפודה לכשיתלוש נמי לא בקיאינן עיין בש"ך י"ד רצ"ד.

לפיכך כו' איתא בקידושין (נד'): ת"ש הפודה נטע רבעי שלו מוסיף עליו חמישיתו בין משלו בין שניתן לו במתנה מני אילימא ר"מ מי מצי יהיב ליה והא גמרי קדש קדש ממעשר אלא לאו ר' יהודה (ומשני) לעולם ר"מ והכא במאי עסקינן כגון דיהיב כשהוא סמדר ודלא כר' יוסי דאמר סמדר אסור מפני שהוא פרי עכ"ל. והקשה הכ"מ בפ"ט ממעשר שני ונ"ד היב למה שינה רבינו וכתב בוסר במקום סמדר דמשמע דבוסר גדול מסמדר וע"כ לא שרינן אלא סמדר ולא בוסר. ואין לומר שטעמו משום דמשמע ליה טעמא דשרינן סמדר משום דאינו פרי ובוסר נמי אינו פרי שהרי כשהגיע לכפול הלבן מברכין עליו בורא פרי האדמה (יש מגיחים דצ"ל פרי העץ) ע"ש. ועיין מ"ש לעיל בהלכה ו' לתרץ קושי' הכ"מ הנ"ל. ועוד הא לענין רבעי מפורש שמעטה התורה בוסר כמו שהבאתי לעיל דברי הירושלמי דתני דבי יוסי פרי אתה פודה ואין אתה פודה לא בוסר ולא פגים, דגבי רבעי כתיב ובשנה הרביעית יהיה כל פריו קדש הא פריו מותר ואע"ג דרבי יוסי ס"ל דסמדר אסור משום ערלה נ"ד שאני דהא כבר כתיב וערתם ערלתו את פריו ולא הו"ל לכתוב אלא ובשנה הרביעית יהיה קדש פריו למה לי אלא למעוטי הני אע"ג דפרי ניהו לענין ערלה לענין נטע רבעי לא הוי פרי. והלכך אע"ג דבפ"א דערלה מיז כתב רבינו דבבוסר אין חולק

חולק אלא לכ"ע אסור כאן לענין רבעי כתב דבבוסר מותר וא"צ פדיון, ועוד כיון דאמר לעיל דאין פודין אותו עד שיגיעו לעונת המעשר ובוסר לא הגיעו לעונת המעשר הוא דהא כתב רבינו בפ"ב מה' מעשר ה"ג: פירות שאינן ראויים לאכילה מקטנן כגון הבוסר וכיוצא בו אינן חייבין במעשר ע"ש ועיין בספרי עשר תעשר הלכה קמ"ג מ"ש בזה, ולפמ"ש שם דבוסר של אתרוג ובוסר של עגב כיון שמביא מים חייב במעשר, אפשר לומר דה"ה לענין רבעי הו"ל פרי וחייב לפדות ואסור למכור ולתת במתנה, ובוזו איכא לתרץ מה שהקשה התויו"ט בפ"ה ממע"ש ממה שכתב רבינו בפ"ה דנזירות ה"ב שנוזר אסור בבוסר ומותר בסמדר ע"ש, מלבד מה דאיכא לחלק בין ג"ר לנוזר איכא למימר דהתם בבוסר דעגב שאני ומיירי שמביא מים דהו"ל פרי לענין מעשר והילכך כתב רבינו בפירושו בפ"ה דמעשר שני אמתני' דהפודה נטע רבעי מוסף עליו חמשייתו בין שהוא שלו בין שניתן לו במתנה וז"ל: ולא תתקיים במתנה בכרם רבעי אלא אם נתנו הפירות קודם שיבואו לעונת המעשרות לפי שכבר בארנו שהוא ממון גבוה ולא תתקיים בו מתנה עכ"ל הרי מפורש דרבינו תלי דין איסור במתנה בג"ר בדין עונת המעשרות מזה ירעין כוונתיה כאן דמתיר בוסר היינו בוסר בשאר אילנות אבל בוסר דאתרוג ועגבים שמביאים מים אסור, ואולי מטעם זה מוקי הגמרא דקידושין (שם) בסמדר משום רבסמדר מותר במתנה אפילו באתרוגים ועגבים וגם בפ"ג דעוקצין מ"ו מפורש דבוסר לא הוי עונת המעשר ואפילו הגיע לפול הלבן בשנה הרביעית מותר לאכלו בלא פדיון רבכל מקום ששונה בוסר הוי מגיע לפול הלבן ואפ"ה אמר ר' יוחנן בן נורי בלא מטמא כפול הלבן אלא כעונת המעשר ע"ש, וה"ה לג"ר, והר"ש והר"ב מפרשים מתני' דהפודה ג"ר כו' ובין שניתן לו במתנה כשהוא סמדר כמסקנת הסוגיא דקדושין ע"ש, וכתב התויו"ט ואע"ג דאתקש למעשר שני ולענין מעשרות בוסר לא הגיע לעונת המעשרות כו' י"ל דלחומרא דינו כערלה דהיתרא דאסורא דערלה ניהו ומערלה הוא בא ע"ש, משמע דכוונתו לחלק בין ג"ר למע"ש דמע"ש כ"ז שלא הגיע לעונת המעשר אין על הפירות שום איסור משא"כ בג"ר כיון דמערלה הוא בא אם אינו חל איסור ג"ר עוד לא יצא מאיסור ערלה כי מאיסור ערלה עובר לאיסור ג"ר יוצא מערלה ונכנס בנטע רבעי וכ"ז שלא נכנס בשם החדש ג"ר לא יצא משם ערלה וכיון דבבוסר איסור ערלה איכא הילכך בוסר אסור במתנה כמו דין ערלה ועיין מ"ש בפ"ה דערלה מ"ה, ולפי דברי התויו"ט יש שלשה מיני בוסר בוסר שלא הגיע כפול הלבן ראינו פרי כלל וכשהגיע כפול הלבן הו"ל פרי לענין ברכה, וכשיראה החרצן מבחוץ גדול יותר מבהגיע לכפול הלבן וכיון דגם שיעור זה לא הוי הגיע לעונת המעשר מותר בג"ר לתת במתנה לדעת רבינו וכ"כ הכפ"פ בפנ"ג: וזאת המתנה אינה קיימת אלא אם נתן לו הפירות קודם שחל עליהם קדושה והוא קודם שיבא לעונת המעשרות שאחר כך הם ממון גבוה כמעשר שני עכ"ל, ומשמע דאם נתן יכול לחזור לעולם כי המתנה אינה קיימת וכלא נתן מעולם, וה"ה דאין מוכרין אותה ואין ממשכין אותו ואין מחליפין אותו ואין מרהינין אותו וכול' כדן מע"ש עיין בספרי עשר תעשר הלכה רס"ט ור"ע ורע"א ורע"ב ע"ש, והא דהמשנה ראשונה בפ"ה ממע"ש מיב מוכיח דניר אינו אסור במכירה ומתנה מהו דכרם רבעי היה עולה לירושלים ע"ש עיין מ"ש לקמן בהלכה ג"א ע"ש, והמנחת חינוך (שם) כתב דכמו שג"ר אינו נמכר ואינו ניתן במתנה כן אינו יכול להקדיש ולא להפקיר, והעיר מהו דכרם רבעי היה לריא וביקש להפקירו מיירי דהיה אז עוד סמדר או בוסר ע"ש, ועוד אפשר דר"א ס"ל כו'

יהודה